

MUŞ VAKFI

ISSN: 3023-6630

DERGİSİ

Sayı: 3
Ocak 2025

Muş'tan nefes alan, Muş'a nefes vermeli

MUŞ EĞİTİM ve KALKINDIRMA VAKFI DERGİSİ

SAHİBİ: MUŞ EĞİTİM ve KALKINDIRMA VAKFI ADINA
VAKIF YÖNETİM KURULU BAŞKANI
ULVİ EROĞLU

ISSN: 3023-6630

SAYI: 3, OCAK 2025

GENEL YAYIN KURULU

MUŞ EĞİTİM ve KALKINDIRMA VAKFI EĞİTİM KOMİSYONU

EDİTÖRLER

- Prof. Dr. Abdülmecit TURUT
- Prof. Dr. Behçet AL
- Prof. Dr. Medeni AYKUT
- Doç. Dr. Turan GÜLER
- Doç. Dr. Birdal AKAR
- Leyla AKIN
- Berat Can CESUR

SAYFA TASARIMI

Davut ÖZALP

İLETİŞİM

Molla Hüsrev Mh, Vefa Cd. No:43,
34134 Fatih/İstanbul

Tel: 0533 961 90 49

E-Mail: musvakfi@gmail.com

Web: musvak.org.tr

DERGİNİN KURALLARI:

Muş Eğitim ve Kalkındırma Vakfı Dergisi,

1. Siyasi taraf ve düşüncelerden beri olup tüm okurlara hitap eder.
2. Hakemli bir dergi olup yılda iki defa yayımlanır.
3. Gönderilen makale, belirlenmiş olan yazım kurallarına göre Yazı İşleri Ekibi/ Editör tarafından incelenir ve "iThenticate" ve benzeri programlarla benzerlik ve intihal taramasından geçirilir. Makalede benzerlik oranının tek kaynaktan yüzde 5'ten, genel oranın ise yüzde 25'den az olması istenir.
4. Gönderilen makaleler hem konu hem de özgünlük, yayın ve yazım kuralları bakımından incelenir. Bu kıstaslara uyan makale hakemlere gönderilir.
5. Gönderilen makaleler başka bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Böyle bir durum varsa mutlaka yayın kuruluğunun izni alınmalı ve durum yazar tarafından makalede belirtilmelidir.
6. Her yazarın aynı sayı içerisinde, bir yazarın adı, birden fazla makalede yer alamaz.
7. Kabul edilip yazılı ve elektronik ortamda yayımlanan veya yayımlanmasına karar verilen bir makalenin tüm yayın hakları *Muş Eğitim ve Kalkındırma Vakfı Dergisine* aittir
8. Dergide yayınlanmış bir makaledeki fikir ve görüşler yazarlara ait olup vakıf yönetimini sorumlu kılmaz.
9. Dergiye makale gönderen yazarlar yukarıda verilen kuralların hepsini kabul etmiş sayılır.

DERGİNİN AMACI:

1. Muş ilinin tarihini, kültürünü, edebiyatını ve medeniyetini ulusal ve uluslararası alanda tanıtmak,
2. Muş ili ve Muşlularla ilgili gelişmeleri "*kalem dili*" ile duyurmak,
3. Yazmaya kabiliyeti olan Muşlu hemşerilerimizi desteklemek, yazmaları için alan açmak; onları yazmaya teşvik etmek,
4. *İstanbul Muş Eğitim ve Kültür Vakfı* tanınırlığını artırmak, farkındalık oluşturmak, vakfı daha güçlü kılıp Muş ve Muşlulara daha fazla hizmet vermesini sağlamak
5. Vakfın faaliyetlerini duyurmak
6. Derginin içeriği, amacı gelişmelere ve ihtiyaca göre her yıl güncellenebilecektir.

Kaynak: <https://mus.ktb.gov.tr>

İÇİNDEKİLER

BİR İNCE DOKUNUŞ, BİR TATLI TEBESSÜM Mehmet Mesut Rençber	06
MALAZGIRT SAVAŞI (26 AĞUSTOS 1071) Prof Dr Muzaffer Çakar	10
KİMDİR LİDER? Abdullah Çiftçi	16
BAŞARIYA GİDEN YOL: HAYALLER VE HEDEFLER Naif Yavuz	20
BİTMEYEN GÖÇ(ÜMÜZ) Ulaş Akhan	24
EĞİTİM BİR TOPLUMU AYAKTA TUTAN GÜÇTÜR Mehmet Emin Ateş	30
HAYATIMIN SERÜVENİNDE KİLOMETRE TAŞLARI-I Ali Rıza Arslan	32
BİLİM FELSEFESİ AÇISINDAN İSLAM BİLİM GELENEĞİNDE BİLİM KAVRAMI Prof. Dr. Alparslan Açıkgenç	40
DİSİPLİN, SİSTEM, KALİTE... Gıyasettin Bingöl	46
ONLİNE (ÇEVİRİMİÇİ) POLİKLİNİK Saud Al Türki, Emre Yalçıntaş, Eltaf Torun, Behçet Al	48
YÜKÜMSÜZ SEVGİLİLER Rûken Eren	66
TEZAT Rûken Eren	72
Hâkim	70
Mecruh Eda Nur Demirci	73
NANOTEKNOLOJİ VE TABİATTAKİ YANSIMALARI VEYA BİYOMİMETİK UYGULAMALARI-II Abdalmecit TURUT	74
SERHAD'IN ŞİFACI ELİ HACI İBRAHİM BULUT Dr. Sayim Fikret BULUT	82

BİR İNCE DOKUNUŞ, BİR TATLI TEBESSÜM

Mehmet Mesut RENÇBER

“Gurbet o kadar acı ki, ne varsa içimde
Her şey bana yabancı, hepsi başka biçimde”

Gurbet zordur; Anadan, babadan, kardeşlerinden, dostlarından ayrı yaşamak zor gelir insana aradaki mesafeler artıkça duygu bir başka yük getirir ve ağırlaştıkça, ağırlaşır ve sonunda bir damla gözyaşı olarak iner yanaklarına. Belki bizim dönemimizde öyleydi bir telefon yazdırır saatlerce bekler bir iyilik haberi ile mutlu dönerdik yatağımıza ve o akşam tüm geçmişimizi bir sinema şeridi gibi yeniden oynatırdık beyaz perdemizde. Bir mektup, olmayacak kadar çok mutlu ederdi hepimizi. Bazen, cebimizde taşır sonra kuytu köşelerde bir daha, bir daha okurduk. Bazen yüzümüze bir tebessüm yayılır, bazen de bir damla gözyaşı gönlümüzün ta derinlerine akardı. Zaman ne kadar da değişmiş derlerdi eskiler. Aslında, değişen zaman değil kaybolup giden ve değerini bilmediğimiz bir su gibi akıp giden ömürdü. Bugün elinizdeki telefonla Dünyanın öbür ucuna anında ulaşarak her türlü bilgiye ve görüntüye sahip olan yeni nesil için belki de bir mana ifade etmeyen şeyler bizim için çok şey ifade etmekteydi.

1970 yılların başında Lise hayatını bitirmiş Üniversite hayalleri ile yaşıyorduk. Her yıl, haziran ayının sonlarında, sadece üç büyük şehirde yapılan Üniversite sınavlarına, sınav tarihinden bir ay öncesinde otobüs şirketlerinden biletler alınır ve bir hafta öncesi Festival havasında yolculuklar başlardı. 1973 Yılında bu ilk sınavında ben ve kız kardeşim sınavlara girmek için abimin üniversitede okuduğu İstanbul ilini tercih etmiş ve bir günü aşkın çok yorucu uzun bir yolculuktan sonra İstanbul'a gelmiştik. Kız kardeşimi yakın bir akrabanın evine yerleştirdikten sonra bende Fatih'te bir otele yazılmışım.

Muş gibi küçük bir şehirden sadece sinemalarda gördüğümüz İstanbul gibi büyük bir şehire gurbete gelmek, bizde hem sevinç hem de buruk bir yalnızlık yaşatmıştı. Çok güzel de olsa yakınlarından, arkadaşlarından ve aileden uzak böyle bir şehirde yaşamak insanı pek mutlu etmiyordu. O yıllarda neredeyse tüm Anadolu şehirlerinin İstanbul'da hemşerilerini ağırlamak için birer öğrenci yurdu vardı. Bu yurtlar, ya şehrin zenginleri tarafından ya da valilikler ve belediyeler tarafından kiralanır veya satın alınarak öğrencilere tahsis edilirdi. Bazen de, bu şehirlerde kurulan öğrenci dernekleri bu işi üstlenir. Böylece, büyük şehre gelmiş olan öğrenciler hem aynı çevrenin insanı ile bir arada dayanışma içinde eğitime devam etme imkânı bulur hem de ailelerine ekonomik olarak fazla yük olma-

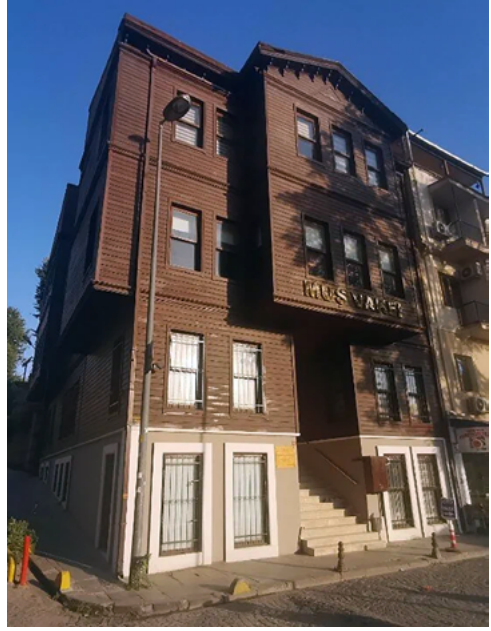
tan kurtulurlardı. Ancak o yılların en büyük hastalığı olan ideolojik saplantılar bazen aynı şehrin iki insanını bile birbirinden uzaklaştırmaya yetmiş, birbirine silah sıkabilecek kadar bir fanatizmin içine itmişti.

Maalesef, Muş ili olarak böyle bir şansa sahip olamamış, o yıllarda başka illerin yurtlarında kalarak gurbeti iliklerimize kadar yaşamıştık. Bu, bende gerçekten bir sahipsizlik duygusu yaratmış ve ileriki yıllarda İstanbul'a avukat olarak yerleşmemden sonra bu konuda teşebbüs şansı bulmuştum. Ancak, en önemlisi, hemşeriler arasında birlik ve bütünlüğü sağlayabilecek, yapılacak olanları tüm hemşerilerin sahiplenmesini sağlayacak ortamın oluşturulması gerekliydi. Bu nedenle, Arkadaşlarla bir fikir birliği içinde bir vakıf çalışmasına başladık. Ancak, bizden önce 1970'li Yıllarda, bir dernek çalışması ya-

Hayatınızda yer eden en önemli anılar içerisinde, birilerinin hayatına dokunarak onlarda bir iz bıraktıysanız bu sizin için unutulmaz bir mutluluk kaynağıdır. Allaha Şükür ki ben, uzun yıllar öğretmenlik yapmış birçok Öğrenci yetiştirmiş biri olarak bu hazzı birçok kez tatmış olmama rağmen, bu vakfın çatısı altında yapmış olduğumuz hizmet aşamasında bunu çok fazlası ile tatma fırsatı buldum.

**Oysa çağ, pasifize olan böyle
bir nesil yerine geleceğine yön
verebilecek toplumlari sevk
ve idarede mahir insanlari
yetiştirebilecek nesilleri
yetiştirme çağı olup hepimize
sorumluluklar yüklemektedir.**

*Bu imkânı Vakfımızın Çatısı altında
genç ve taze beyinlere sahip çıkarak
uygulama şansımız vardır. "İnce bir
dokunuş tatlı bir tebessüm" bunun
üstesinden gelebilecek en güzel
reçetedir.*

pılmış, hemşeriler arasındaki siyasi
çekişmeler yüzünden atıl kalmıştı.

Hatta bu amaçla İstanbul Belediye-

since bu derneğe Vatan Caddesinde bir arsa tahsis edilmiş, fakat 1980 darbesin-
den sonra derneğin kapanması nedeniyle bu arsa, önce Muş Belediyesine geçmiş
sonra da akıbeti meçhule uğramıştı. Yine, bizden önce bu konuda çalışmalara
başlamış olan bir üst kuşak abilerimiz, bu çalışmalarımızı öğrenince bizimle ile-
tişime geçmiş ve 1993 Yılı'nın soğuk bir kış günü bizleri bir iftar yemeğine davet
etmişlerdi. Yenilen bu iftar yemeğinden sonra, bu çalışmaların tek bir çatı altında
yürütülmesinin faydalı olacağı kararlaştırıldı. Hemen akabinde, İBB Florya tesis-
lerinde bir iftar yemeği organize edilmişti (şahısların ücretlerini kendileri kar-
şılama üzere). Burada, toplanan ücretlerle Muş Vakfının ilk ekonomik birikimi
elde edilmiş, Vakfın kuruluş aşamasında 56 vakıf Mütevelli'si tarafından yapılan
3.245.000.000.TL katkıyla vakıf mal varlığı oluşturulmuştu.

Birkaç Avukat Arkadaşla birlikte Vakıf ana sözleşmesi hazırlanmış ve Fatih
4. Asliye Hukuk Mahkemesi'nden alınan kararla vakfımız Tüzel kişilik kazanmış
ve Vakfımızın bu ilk Yönetim kurulu Zihni KALSIN (Başkan) Sabahattin SADIR,
Lahattin DEMİR, Saylan KARASU, Adnan İBİŞ, Nazım TATLI, Ahmet KAYA ve Ab-
düsselam SANCAK olarak oluşturulmuştu. Ancak bu süreçte faaliyetlerin orga-
nizasyonu açısından Vakıf farklı Adreslerde Kiracı olarak faaliyet göstermiş ve
daha sonra Saylan KARASU tarafından Vefa Semtinde İnşa edilen şu anda maliki
bulunduğumuz binanın çok cazip fiyatlarla ve Saylan Karasu'nun fedakârlığı ile

vakfa satışı sonrası Vakfımız Yeni binasına taşınmış ve halen burada faaliyetlerine devam etmektedir.

Hayatınızda yer eden en önemli anılar içerisinde, birilerinin hayatına dokunarak onlarda bir iz bıraktıysanız bu sizin için unutulmaz bir mutluluk kaynağıdır. Allaha Şükür ki ben, uzun yıllar öğretmenlik yapmış birçok Öğrenci yetiştirmiş biri olarak bu hazzı birçok kez tatmış olmama rağmen, bu vakfın çatısı altında yapmış olduğumuz hizmet aşamasında bunu çok fazlası ile tatma fırsatı buldum. Memleketinden, Ailesinden koparak gelen ve bu çatı altında sizin sevginize, şefkatinize ve az da olsa maddi desteğinize ihtiyaç duyan bu insanların bu duygularını paylaşmaktan daha güzel ne olabilir ki! Muş Vakfı bugün artık geniş bir tabana yayılmış ve Muş ili için bir lokomotif vazifesi görmeye başlamıştır. İnsanlar, gerek mahalli Yönetimlerden gerek idari ve siyasi yapı vasıtası ile çözemediği sorunlarını Vakfın oluşturduğu koordinasyon ve yönetim bütünlüğü içinde rahatça çözebilmekte ve artık Bu insanlara büyük metropolde yalnız olmadıklarını hissettirebilmektedir. Bu nedenle insan hayatına dokunabilmek önemli bir meziyettir. Bunu, bu Vakfın çatısı altında Hepimizin gerçekleştirme şansı vardır. Bu vakfın çatısı altında bulunmak, iletişim sağlamak çevreye bir tebessüm bile bunun için yeterlidir.

Çağımızın en büyük hastalıklarından biri, diyalog eksikliğidir. İnsanlar Sosyal Medya denilen teknolojinin rehavetine kapılmış, çevreye kapalı, aradığı her şeyi elindeki Cep telefonu veya bilgisayarı ile çözebileceği varsayımı ile kendini sadece kendi ekseninde monotonluğa mahkûm etmiştir. Daha fazla bilgi sahibi olabilmiş ama bunu sadece kendi ile mümkün kılmış çevresine yansıtma şansını kullanmamıştır. Oysa çağ, pasifize olan böyle bir nesil yerine geleceğine yön verebilecek toplumları sevk ve idarede mahir insanları yetiştirebilecek nesilleri yetiştirme çağı olup hepimize sorumluluklar yüklemektedir. Bu imkânı Vakfımızın Çatısı altında genç ve taze beyinlere sahip çıkarak uygulama şansımız vardır. “İnce bir dokunuş tatlı bir tebessüm” bunun üstesinden gelebilecek en güzel reçetedir. Zor günleri yaşamış olan bizlerle bugünün kolaylığı içinde yaşamakta olanlar arasındaki en derin çizgide budur. Bu çizgiyi derinleştirmeden yüzeye çıkararak yok etmek için hepimiz elimizi taşın altına koyarak zor günlerde ortaya çıkardığımız bu vakfa; siyasi düşünce, felsefi inanç ve etnik köken ayrımı yapmaksızın sahip çıkmalıyız. Onlarla bir iftar sofrasını, bir sohbet aralığını paylaşarak bir ince dokunuşla mutlu bir tebessüm yaratmalı ve geleceğe yönelik kaygılarını yok etmeliyiz.

Sevgi ve sağlıklı kalın

MALAZGIRT SAVAŞI

(26 AĞUSTOS 1071)

Prof Dr Muzaffer ÇAKAR

Tarihte önemli dönüm noktaları vardır. Bu dönüm noktalarından birisi de hiç kuşkusuz 26 Ağustos 1071 yılında vukuu bulan Malazgirt Savaşı'dır. Nitekim Hristiyan Batı karşısında yüzyıllarca süren Müslüman-Arap üstünlüğünün kaybolmaya başlayıp, varlık-yokluk mücadelesine dönüştüğü bir dönemde kazanılan bu zafer, Doğu-Batı ekseninde bir daha hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı bir takım olaylar dizisinin de başlangıcı olmuştur. Günümüz dünyasının şekillenmesinde bu denli öneme sahip zaferin takdiri ancak savaşa giden sürecin çok iyi bilinmesi ile mümkündür.

Oğuz Yabgu Devleti ordu kumandanı Dukak'ın oğlu olan Selçuk Bey, 17-18 yaşlarındayken ölen babasının yerine Oğuzlar'ın lideri olmuştur. Elbette hiç kimse Yabgu'nun sarayında yetişen Selçuk Bey'in, burada yaşadığı bir anlaşmazlık üzerine başlayacağı yeni yurt arayışı serüveninin dünya tarihinde bu kadar derin izler bırakacağını tahmin edemezdi.

Yaşanılan anlaşmazlık üzerine Selçuk Bey liderliğinde Cent'e giden Oğuzlar, Karahanlı-Sâmânî mücadelesinden de istifade ederek Semerkant ile Buhârâ arasını yeni yurtlar edinmişlerdi. Muhtemelen 1007'de ölen Selçuk Bey'in yerine

oğlu Arslan geçmişse de Gazneli Sultanı Mahmut, kendisi için tehdit gördüğü Arslan Yabgu'yu tutuklatıp (416/1025) Hindistan'daki Kâlincâr Kalesi'ne hapsettirmiştir. Bunun üzerine Selçukluların başına Tuğrul ve Çağrı Beyler geçmiştir. Bu iki kardeş liderliğinde Nûr-Buhârâ'da sıkışıp kalan Selçuklular, daha güvenli yeni yurt arayışıyla 1032'de on beş bin çadır ve hayvanlarıyla birlikte Hârezm hududundaki Şurâhân ve Darhân'ı yeni yurtları olarak ilan etmişlerdir.

Gazneli Sultan Mahmut'un vefatından sonra Hârezm'de önemli bir güç hâline gelmiş olan Tuğrul ve Çağrı kardeşler liderliğindeki Selçuklular, 1035 yılında Gaznelilerden izin almaksızın Horasan'a gelerek Merv, Serahs ve Ferâve yöresine yerleşmişse de bu durum Selçuklularla Gaznelileri karşı karşıya getirmiştir. Gaznelilerle yapılan 1035'te Nesâ, 1038'de Serahs ve en nihayet 1040'da Dandana-kan Savaşı'ndan sonra fiilen bir devlet haline gelen Selçuklular, kısa sürede tüm İran'ı kontrol altına almayı başarmışlardır.

Ancak Türkistan'dan yoğun olarak gelen Türkmenlere yeni yurt arayışı Selçukluları Anadolu'ya yöneltmiş ve bu durum Selçuklular ile Bizans'ı karşı karşıya getirmiştir. Bölgenin iki güçlü devleti ilk defa 1048'de Pasinler (Hasankale)'de karşılaşmış ve savaşın galibi Selçuklular olmuştur. Selçuklu ordusu 1064 yılına gelindiğinde Malatya ve Sivas ele geçirilmişti. 1064'te Doğu Anadolu ve Gürcistan Seferi'ne çıkan Sultan Alparslan, Ani Kalesini de hâkimiyeti altına almıştır. Bu başarılar üzerine 1068'de Mekke Şerifi Selçuklular adına hutbe okutmuş, böylece Selçuklu hâkimiyeti Mekke'ye kadar uzanmıştı. 1070'te Mısır Seferi için Suriye'ye gelen Sultan Alparslan; Mart 1071'de Urfa'yı, Nisan 1071'de de Halep'i kuşatmıştır.

Kuruluşundan çok kısa bir süre sonra, İslam dünyasının en önemli siyasi ve askeri gücü haline gelen Selçuklular, özellikle Tuğrul Bey'in Abbasi Halifesi Kaim Biemrillah'ın kızını almasıyla halifeliliğin adeta hamisi olarak yeni bir takım sorumluluklar da yüklenmiş olmaktaydı. Selçukluların İslam dünyasına kattığı dinamizmden endişe duyan Bizans İmparatoru Romanos Diogenes, Selçukluların başkenti olan İsfahan'a kadar gidip bu tehlikeyi tamamen bertaraf etmek üzere büyük bir ordu ile yola çıkmıştı. Bu sırada, Halep kuşatmasında olan Sultan Alparslan süratle Diyarbakır, Musûl ve Urmiye üzerinden Hoy'a geçerek asker topladıktan sonra Erciş'e, buradan da Patnos yakınından geçerek Malazgirt'e ulaşmıştır.

Her iki ordu 26 Ağustos 1071 Cuma günü Malazgirt ovasında karşı karşıya gelmiştir. Ordusunun gücüne güvenen Romen Diogenes, Sultan Alparslan'ın son bir kez barış teklifini reddettiği gibi gönderilen elçilerin ellerine haç vererek Hristiyanlığa davet etme cüretinde bulunması bu savaşı kaçınılmaz hale getirmiştir.

Yaklaşık elli bin olan Selçuklu birlikleri karşısında tartışmalı olmakla birlikte iki yüz bin kişilik bir Bizans ordusu bulunmaktaydı. Ancak Bizans ordusu Rum ve Ermeni birliklerinin yanı sıra ücretli Slav, Got, Frank ve Gürcü gibi unsur ile Türk asıllı Kıpçak, Peçenek ve Uzlar gibi birbirlerine karşı aidiyet bilincinden uzak adeta milletler karmasından meydana gelirken, Selçuklu ordusunun tamamı Müslüman ve büyük çoğunluğu Türklerden meydana gelmekteydi. Diğer taraftan Bizans ordusundaki Kıpçak, Peçenek ve Uzlar'ın düşman diyerek savaştıkları ordunun aslında soydaşları olduklarını fark ederek saf değiştirmeleri, Bizans ordusunu demoralize ederek mağlubiyetlerinde önemli bir rol üstlenmiştir.

Öte yandan sefer sırasında Sivas'a uğrayan Romen Diogenes'in halkın Ermeni taşkınlık ve barbarlığından yakınmaları üzerine kentin Ermeni mahallelerini yıktırması ve pek çok Ermeni'yi öldürüp, önderlerini sürgüne yollaması Bizans Ordusundaki Ermenilerin Diogenes'e tepkili olmalarına neden olmuştur.

Aslında Malazgirt Zaferi muhteşem askerî taktiğin yanı sıra bir inancın da zaferidir. Askerlerinin karşısına kefeni sembolize eden beyaz bir kıyafetle çıkan Sultan Alparslan, şehit olduğu takdirde vurulduğu yere gömülmesini vasiyet ederek askerlerine savaş meydanında kalma kararlılığını göstermiştir. Alınan galibiyetle Alparslan; ruhun maddiyata, imanın küfre, hakkın batıla, tevhidin şirke ve irfanın cehle galip geldiğini tescil etmiştir.

Savaşın neticesinde Bizans ordusu yenilmekle kalmamış, İmparator Romanos Diogenes esir de alınmıştır. Kurtuluş akçesi olarak bir milyon ve barış için 300 bin altın verilmesi, her yıl 20 bin altın gönderilmesi ve Müslümanların ihtiyacı olduğu kadar Bizans ülkesinden asker yollanması şartlarıyla bir anlaşmaya

varılarak serbest bırakılmıştır. İmparator Diogenes iki hacip ve 100 memlûk ve hükümdarlara gerekli olan silahlarla ülkesine gönderilmiştir. Sultan Alparslan bizzat bir fersahlık yere kadar giderek onu uğurlamış, her iki hükümdar kucaklaşıp vedalaşmıştır. Ne var ki Sultan Alparslan tarafından antlaşma yapılarak serbest bırakılan Romanos Diogenes daha İstanbul'a ulaşmadan Bizans tahtına oturan VII. Mikail (1071-1078), Diogenes'in gözlerine mil çektirdikten sonra ölüme terk etmiştir.

Malazgirt yenilgisiyle Bizans İmparatorluğu'nda ortaya çıkan sivil savaş ve karışıklıklar, Anadolu'nun Türkler tarafından çok hızlı bir şekilde ele geçirilmesine fırsat vermiştir. Türklerin dört yıl gibi kısa bir sürede 1075'te İznik'i Bizans'tan alarak başkent yapabilmiş olmalarının altında aslında Anadolu'nun Müslüman Araplarla Bizanslar arasında savaş meydanı yorgunluğu ile Malazgirt Savaşı sonrası yaşanan iç karışıklıklar yatmaktadır.

Malazgirt Zaferinden sonra bir türlü toparlanamayan Bizans İmparatorluğu Türklerin bu başarısı karşısında telaşa kapılmış ve 1074 yılında aslında can düşmanı olan Papa VII. Gregorius'ten (1073-1085) paralı asker talebinde bulunmuşsa da gerekli karşılığı alamamıştır.

Sonuç olarak, bu savaş ile sadece Anadolu'nun kapıları Türklere açılmamış, Orta Avrupa'ya kadar uzanacak ve yüzyıllarca sürecek özelde Türk, genelde Müslüman hâkimiyetinin Avrupa'da da yeşermesinin bir başlangıcı olmuştur. Artık İslam, Avrupa'nın kenarında kıyısında değil göbeğinde varlık gösteren ve tevecüh bulan bir inanç olmuştur.

Kaynakça

- Ahmed b. Mahmûd, Selçuk-nâme, I-II, haz. Erdoğan Merçil, İstanbul, 1977.
- Ebû'l-Fidâ, el-Muhtasar fî târîhi'l-beşer (Târîhu Ebi'l-Fidâ), Beyrut, 1417/1997.
- Er-Râvendî, Râhatü's-sudûr ve âyetü's-sürûr, nşr. Muhammed İkbâl, Tahran, 1364/1985; Türkçe trc. Ahmed Ateş, I, Ankara, TTK, 1999.
- Haldon, John, The Byzantine Wars, Cheltenham, 2008.
- İbn Hallikân, Vefeyâtü'l-a'yân ve enbâ'ü ebnâ'i'z-zamân, nşr. İhsân 'Abbâs, Beyrut, 1397/1977.
- İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fi't-târîh, VIII, nşr. Muhammed Yûsuf ed-Dekâk, Beyrut-Lübnan, 1407/1987; Türkçe trc. Abdülkerim Özeydin, VIII, İstanbul, 1987.
- Kafesoğlu, İbrahim, Selçuklu Tarihi, İstanbul, 1972.
- Kemâlüddîn İbnü'l-Adîm, Zübdetü'l Haleb min târîhi Haleb'de Selçuklular, Türkçe trc. Ali Sevim, Ankara, 2014.

- Kerîmüd-dîn Mahmûd Aksarâyî, Mûsâmeretü'l-ahbâr, nşr. Osman Turan, Ankara, TTK, 1999; Türkçe trc. Mürsel Öztürk, Ankara, 2000.
- Kesik, Muharrem, 1071 Malazgirt: Zafere Giden Yol, İstanbul, 2013.
- Koca, Salim, Selçuklularda Ordu ve Askeri Kültür, Ankara, Berikan Yay., 2005.
- Muhammad Nazım, The Life and Times of Sultan Mahmud of Gazna, Cambridge, Cambridge University Press, 1931, s. 63; Abdulkadir Yuvalı, “Malazgirt Meydan Muharebesi ve Bununla İlgili Yerli ve Yabancı Araştırmalar”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, vol.2, (1994), s. 38; Cihan Piyadeoğlu, Selçukluların Kuruluş Hikayesi, Çağrı Bey, İstanbul, Timaş Yay., 2017, s. 29-35
- Muhammed b. Muhammed el-Hüseynî el-Yezdî, el-'Urâza fi'l-ḥikâyeti's-Selcûkiyye, nşr. Karl Süsseim, Kahire, 1326/1947
- Özgüdenli, Osman Gazi, Selçuklular, I: Büyük Selçuklu Devleti Tarihi (1040-1157), İstanbul, 2020.
- Piyadeoğlu, Cihan, Selçukluların Kuruluş Hikayesi, Çağrı Bey, İstanbul, 2017.
- Reşîdü'd-dîn Fazlullâh-ı Hemedânî, Câmî'u't-tevârih, Tahran, 1362/1983; (Selçuklular kısmı), Türkçe trc. E. Göksu-H. Hüseyin Güneş, İstanbul, 2010.
- Sadru'd-dîn Ebü'l-Hasan 'Alî İbn Nâsir İbn 'Alî el-Hüseynî, Ahbârü'd-devleti's-Selcûkiyye, nşr. Muhammed İkbâl, Lahor, 1352/1933; Türkçe trc. Necati Lügal, Ankara, 1999.
- Sevim, Ali-Merçil, Erdoğan, Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilat Kültür, Ankara, TTK, 1995
- Stephens, Alonzo T., “The Battle of Manzikert: Genesis of International Cultural Cultivation”, Tarih Araştırmaları Dergisi, X-XI, (1968), s. 73-84.
- Turan, Osman, Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, İstanbul, 2009.
- Yenidoğan, Hasan, “Papa II. Urban'ın (1088-1099) Klermont Konsilindeki Konuşmasının Türkçeye Tercümesi ve Değerlendirme, 1095, Monk'lu Robert”, I. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, (14-16 Mart 2019), s. 596-601.

Malazgirt Kalesi'nden genel bir görünüm.

KİMDİR LİDER?

Abdullah ÇİFTÇİ

İstanbul Bayrampaşa Kaymakamı

KİMDİR LİDER?

Tarih boyunca liderler hep önemli olmuştur. Hatta liderler tarihe yön vermiş, tarihi kendileri yazmışlardır. Çağ kapatıp çağ açan liderler olduğu gibi, tarihin külleri arasında kayıp olup giden lider de çoktur. Her hükmeden lider değildir. Liderlik bir kısmı Allah vergisi bir kısmı sonradan kazanılan yetilerin birleştirilmesi ile ortaya çıkar.

Peki, kime lider denilebilir?

Lider hayatı doludizgin yaşar. Her anına ayrı bir renk ve anlam kazandırır. Lider; etkindir, hareketlidir ve üreticidir. Rutini ve bağınazlığı sevmez. İster elektrik, kimya, gönül gözü, ister altıncı his deyin, onun karizması yani büyüleyici bir özelliği vardır. İnsanı etkiler, peşinde koşturur ve onu dinlemekten, onu takip etmekten, onunla hareket etmekten haz alırsınız.

Lider, bugünün hakkını vererek yaşarken, yarını ve gelecek öngörüsünü göz ardı etmez. Kusur aramaya kendisinden başlar, başarıyı ekibine mal eder. Kariz-

masını tevazusuyla daha da görkemli kılar. Lider, kendisi ve değerleri ile barış içindedir, ilişkileri yumuşak ve ilkelidir, ailesine düşkündür. İletişim becerisi, en güçlü olduğu alandır. Nerede konuşacağını, nasıl konuşacağını, ne konuşacağını iyi bilir, uzmanlık gücüne inanır, çok iyi bir dinleyicidir. İstişareye önem verir. Büyük adam olduğu izlenimini vermeye çalışmaz, çünkü zaten farklıdır, “ben” sözcüğünü çok az kullanır. Çok okur, çok gezer, bunları yaparken de işiyle yaşar ve girdiği ortamların rengini almaktan çok ortamlara renk ve şekil verir.

Lider; kavramsal düşünmeyi seven, kelimelere hâkim, dil becerisine yatkın en önemlisi sürekli öğrenmeye açıktır. Toplumca hoş karşılanmayan davranışlara girmez, insan olarak model olur. Ailesine, dostluklarına, geçmişine bağlılığı, bağımlılık noktasına geçmez, aşırı, haşarı, uçarı davranışlardan kaçınır.

Lider; genel olarak çevresinde sevilen ve birlikte olunmak istenen bir kişidir. Özellikle yüzü, jest ve mimikleri ile gülen ve pozitif bir insan görüntüsü sergiler. Sorunların değil, çözümlerin adamı olarak bilinir. Mütecaviz ve saldırgan değil, mütevazı ve uzlaştıracıdır.

Lider; çok çalışır, düzenli ve disiplinlidir. “Ben şunu bir türlü yapamıyorum” demez. Kendine egemendir. Duruşu, davranışları, konuşmaları ile güven verir.

Gerçek liderlik; kendisine alkış tutan çıkarıcı ve “evet efendimci” taraftarların söz ve söylemlerinin değil, eleştirel bakan, lideri yoran, şaşırtan kişiliklerin söz ve söylemleri, nefse hoş gelmese de dikkate alıp, onlardan istifade edebilmektir.

Gerçek liderlikte lider; çevresindekilerden ne kazandığına ve kendisinin onlara ne kazandığına kafa yorar. Lider; sadece kişisel beklenti ile hareket etmemeye ve çevresine odaklanmaya özen gösterir.

Değişime açıktır, kalite kaygısına sahiptir. Duygusal açıdan bir karıncayı bile incitmemeye çalışır, naif ve yumuşak huylu davranır. Buna karşılık insanları yakından ilgilendiren ve doğru olduğuna inandığı kararları da rahatlıkla alır. Tevazusu da karizması da doğaldır. Tevazuyu zillate, karizmasını kibre dönüştürmez.

Liderlik; lider tarafından yönetilenlerin kendi hayatlarından memnun olmalarını, mutlu ve uyumlu hissetmelerini sağlayan bir sanattır. Bu sanatın icrası liderden lidere değişir. Kimi lider kendisinden vererek yükselir kimisi de diğerlerinden alarak yükselir. Kendinden veren lider, liderlik ettiği dönem

**Gerçek lider;
tanımlanmış olan
liderlik süreci
sonunda kayıp
olan değil, tersine
ortaya çıkan,
farkı, değeri
daha bir anlaşılan
kişidir.**

boyunca yükselir. Liderlik etmediği, edemediği dönemde yükselmeye devam eder. Öldükten yıllarca hatta yüzyıllarca sonra da irtifa kazanmaya, hayırla anılmaya devam eder.

Alıcı lider, yani maddi ve manevi yükselmesini sadece insanlardan aldıklarının üzerine kuranlar ise liderlik dönemlerinde yükselirler. Ama liderlik etmedikleri süreçte hızla düşerler. Çoğu zaman hayattayken bile unutulurlar.

Liderlik görüntüde liderlik ve gerçek liderlik olarak da ayrılabilir. Görüntüsel liderlik de kişi, idealize ettiği liderlik tipini yakalamaya çalışır. Boyu, posu, giyimi kısacası maddi değişikliklerle lider formatına girmeye çalışır.

Görüntüde liderlikte her davranış yapay, içeriden gelmeyen, olgunlaşmamış ve ortama göre şekillenen bir içerik ve yapı sergiler

Görüntüde liderlik; özde olmayan veya az olan ve insanların omuzlarına basarak yükselme sevdası içeren, çoğu zaman daha yükseklere ulaşmak için omuz-

larına basılanları unutmaya endeksli bir liderlik tipidir. Bu yapay yükseliş, omuzlarına basılanlar yitirilince liderin çoğu zaman boşluğa düşmesine neden olur. Nitekim yukarılara yükseldikçe omuzlarına basılanlar azalır ve omuzlara basma alışkanlığı olanlar çoğalır.

Yapay liderlik; görüntüde göz doldurmanın telaşında olup özde bir varlık ortaya koyamama tehlikesine yol açar. Yapay lider; süslü sözler, söylemler, sığ ve derinliği olmayan bilgiler, altı doldurulmamış çıkışlar ile kendisini ispatlamaya ve liderliğini sürdürmeye çalışır. Zorlandıkça da otoriteye başvurur. Sonuçta etrafında yer alanlar ya başka şansları olmadığı için ona katlanırlar ya da daha yüksek çıkarları olduğu için ona katlanırlar. Her iki olanağı olmayanlar da başkaldırır ve giderler.

Gerçek liderlik; lideri lider yapan ve her hangi bir insan olmaktan farklılaştıran özelliklerin tümünü içerir. En önemlisi de liderliğe destek verenleri yüceltme sanatıdır.

Gerçek liderlik; kendisine alkış tutan çıkarıcı ve “evet efendimci” taraftarların söz ve söylemlerinin değil, eleştirel bakan, lideri yoran, şaşırtan kişiliklerin söz ve söylemleri, nefse hoş gelme de dikkate alıp, onlardan istifade edebilmektir.

Gerçek liderlikte lider; çevresindekilerden ne kazandığına ve kendisinin onlara ne kazandırdığına kafa yorar. Lider; sadece kişisel beklenti ile hareket etmeye ve çevresine odaklanmaya özen gösterir.

Gerçek lider; tanımlanmış olan liderlik süreci sonunda kayıp olan değil, tersine ortaya çıkan, farkı, değeri daha bir anlaşılabilir kişidir.

Lider; sadece kendisini değil, takipçilerini de yeni ufuklarla, yeni olanaklarla, yenedünyalarla, yeni kişiliklerle bir araya getiren ve onlara da irtifa kazandırmaya çalışan kişidir. Kısacası, lider iyi insandır, ahlaklıdır, aydındır. Allah her topluma iyi liderler nasip etsin...

BAŞARIYA GİDEN YOL: HAYALLER VE HEDEFLER

Naif YAVUZ

İstanbul Sancaktepe Kaymakamı

Başarı, bir anda elde edilen bir mucize değil; disiplin, kararlılık ve tutkunun birleşimiyle kazanılan bir yolculuktur. Bu yolculukta hayaller ve hedefler, başarıyı mümkün kılan en güçlü rehberlerdir. Hayaller ve hedefler hayatımıza anlam katan, bizi geleceğe yönlendiren önemli rehberlerdir. Hayatta başarılı olmanın ve kendimizi gerçekleştirebilmenin temelinde, belirli hedeflere sahip olmak ve bu hedeflere ulaşma yolunda istikrarlı bir şekilde çalışmak yatar. Hayaller ise bu sürecin yakıtıdır; bize ilham verir, cesaret aşılar ve potansiyelimizi ortaya koymamıza yardımcı olur.

Hayaller: Başlangıç Noktası

Her büyük başarı bir hayalle başlar. Hayaller, insanın potansiyelini fark etmesini sağlayan ilk adımdır. geleceğe dair bir vizyon oluşturur. Ulaşılması zor, hatta imkânsız gibi görünen hayaller, insanı motive eder ve harekete geçirir. Ancak hayaller sadece birer düşünce balonundan ibaret kalmamalıdır; onları somut bir gerçeğe dönüştürmek için çaba göstermek gerekir.

Mesela bir Kaymakam olma hayali, insana ve insanlığa yardımcı olma, onları mutlu kılma tutkusundan doğar. Bu hayal, kişiyi cesaretlendirir ve bu yolda çalışmaya teşvik eder. Ancak bu hayalin gerçekleşmesi için bir plan gerekir: işte bu noktada hedefler devreye girer.

1. Planlama: Yol Haritasını Oluşturun

Hedefler, hayallerin gerçekleştirilmesi için belirlenen somut adımlardır. Hayal kurmak insanı heyecanlandırırsa da hedef belirlemek ve bu hedefler için çalışmak, başarıyı mümkün kılar. Hedefler, hayalleri parçalara ayırarak ulaşılabilir hale getirir.

Örneğin, pilot olmak isteyen birinin hedefleri arasında iyi bir dil öğrenmek, fiziksel ve zihinsel olarak uygun bir formda olmak ve gerekli eğitimi almak yer alabilir. Bu hedefler, kişinin ilerlemesini sağlayan basamaklar gibidir.

Her bir hedef, hayali biraz daha gerçeğe yaklaştırır.

Hedef Belirleyin: Net ve ölçülebilir hedefler koyun. Örneğin, “Kariyerimde ilerlemek istiyorum” yerine, “Bir yıl içinde terfi almak için gerekli olan sertifikayı tamamlayacağım” gibi somut hedefler belirleyin.

Kaynaklarınızı Değerlendirin: Hedefinize ulaşmak için sahip olduğunuz beceri, zaman ve kaynakları gözden geçirin. Eksikliklerinizi belirleyip bunları gidermek için adımlar atın.

Adımlara Bölün: Büyük hedefleri küçük ve yönetilebilir adımlara ayırın. Bu, hem süreci daha kolay hale getirir hem de motive olmanızı sağlar.

2. Eylem: Harekete Geçin

Plan yapmak önemli olsa da harekete geçmeden başarıya ulaşmak mümkün değildir. Eylem aşaması, planlarınızı hayata geçirdiğiniz ve ilerleme kaydettiğiniz dönemdir. Hedeflerinize ulaşmak için şu stratejileri uygulayabilirsiniz:

Net Bir Plan Oluşturun: Hedefinize ulaşmak için bir yol haritası çıkarın. Bu yol haritasını kısa vadeli, orta vadeli ve uzun vadeli adımlara bölün. Adımlarınızı gerçekleştirdikçe ilerlediğinizi görmek, sizi motive eder.

Zaman Yönetimini Öğrenin: Zaman en değerli kaynağınızdır. Günlük, haftalık ve aylık programlar yaparak önceliklerinizi belirleyin. Zamanı etkili kullanmak, hedeflerinize ulaşmanızı hızlandırır.

Engelleri Kucaklayın: Karşılaştığınız zorlukları birer fırsat olarak görün. Her engel, sizi daha güçlü bir birey haline getirir. Edison, elektrik ampulünü icat ederken binlerce kez başarısız ol-

duğunu, ancak her denemede yeni bir şey öğrendiğini söyler.

Kendinize Güvenin: Kendinize olan inancınızı kaybetmeyin. Olumsuz düşüncelerden uzak durarak, pozitif bir bakış açısını koruyun. Başaracağınıza inanmak, başarmanın yarısıdır.

Destek Sistemleri Kurun: Başarı tek başına kazanılmaz. Aile, arkadaşlar, mentorlar veya profesyonel destek grupları, yolculuğunuzda size yardımcı olabilir. Bu destek, moralinizi yüksek tutar ve yolculuğunuzu kolaylaştırır.

Başarıları Kutlayın: Küçük de olsa her adımı bir başarı olarak görün ve kutlayın. Bu, motivasyonunuzu artırır ve size daha büyük hedefler için cesaret verir.

3. İstikrar: Yolculuğa Devam Edin

Başarı, bir gecede gelen bir sonuç değildir; istikrar ve sabır gerektirir. Uzun vadeli hedeflerinize ulaşmak için motivasyonunuzu yüksek tutmalı ve disiplinli olmalısınız. Bu süreçte şu noktalara dikkat edin:

Motivasyon Kaynakları Bulun: Kendinizi motive edecek şeylere odaklanın. İlham veren hikâyeler okumak, başarılarınızı kutlamak veya bir destek grubu oluşturmak bu konuda yardımcı olabilir.

Öz Değerlendirme Yapın: İlerleme sürecinizi düzenli olarak gözden geçirin. Hangi noktada olduğunuzu, neyi başardığınızı ve neyi geliştirebileceğinizi analiz edin.

Pes Etmeyin: Zorluklar karşısında vazgeçmek yerine, çözüm odaklı düşünün. Her başarısızlık, sizi başarıya bir adım daha yaklaştırabilir.

Sonuç: Hayaller ve Hedeflerin Gücü

Hayaller ve hedefler bir araya geldiğinde, insanın önündeki engeller birer birer aşılabılır hale gelir. Hayaller, motivasyonu canlı tutar; hedefler ise doğru yolda kalmayı sağlar. Başarıya ulaşan insanlar genellikle büyük hayallere sahip olan ve bu hayalleri gerçekleştirmek için sıkı çalışan kişilerdir.

Unutulmamalıdır ki her hayal bir gün gerçekleşebilir, yeter ki o hayalin peşinden yılmadan gidilsin ve gerekli çaba gösterilsin. Hayallerinizin peşinden koşarken, hedeflerinizi belirleyin, küçük adımlarla ilerleyin ve asla pes etmeyin. Başarı; sabır ve azimle mümkün olur.

Hayal kurmaktan korkmayın, çünkü hayaller geleceğinizi şekillendirir. Ancak hayallerinizi gerçekleştirmek için hedefler koymayı ve çalışmayı asla bırakmayın. Unutmayın, başarıya giden yol hayallerle başlar ve hedeflerle tamamlanır.

BİTMEYEN GÖÇ(ÜMÜZ)

Ulaş AKHAN

İçişleri Bakanlığı Hukuk Muşaviri

Yeni milenyum birçok kişi tarafından demokrasinin, özgürlüklerin, insan haklarının, refahın, kalkınmanın, uzay çağının binyılı olarak görülmüyordu ama maalesef savaşların, çatışmaların, acının, gözyaşının ve insanlık dramlarının eksik olmadığı günleri beraberinde getirdi. Apaçık, insanlık suçlarının işlendiği ve zulmün kanıksandığı post modern dünya düzeni geleceğe dair ümitleri karartsa da adalet ve merhametin hâkim olacağı bir dünya inşa etme hayali devam ediyor.

21. Yüzyılda savaşlar, bölgesel çatışmalar, yoksulluk, kuraklık, doğal afetler vb. nedenlerle yurtlarından olmuş milyonlarca göçmen bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (IOM) “2024 Dünya Göç Raporu” verilerine göre dünyada 281 milyon göçmen bulunmakta olup çeşitli nedenlerle yerlerinden edilen kişi sayısı ise 117 milyona ulaşmıştır.

Elbette insanlık tarihi aslında kitlesel göçlerin tarihidir. Kavimler göçü, Anadolu’ya Türk göçü, Afrikalıların köleleştirilerek Amerika kıtasına götürülmesi,

Avrupa'dan ve Uzakdoğu'dan Amerika'ya göç vb. küresel etkiler oluşturan büyük göçler çağdaş dünyanın şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Çoğunlukla göçe neden olan etkenler acı verici olsa da tarih boyunca durmaksızın devam eden göçler uygarlığın gelişimine, kültürlerarası etkileşimin artmasına, bilginin yayılmasına, toplumun dinamizm kazanarak zenginleşmesine de katkı sunmaktadır.

Son dönemde savaşlar, bölgesel çatışmalar ve özellikle pandemi sonrasında küresel ekonomik krizin de yaygınlaşması, özellikle gelişmiş ülkelerde milliyetçi söylemlerin ve yabancı düşmanlığının artmasına neden oldu. Toplumdaki bu eğilimi siyaseten kullanan aşırı sağ partilerin seçimlerde elde ettiği başarılar ayrıştırıcı söylemlerin daha da şiddetli bir şekilde savunulmasını da beraberinde getirdi. Bununla birlikte göçmenler, yabancı olarak tanımlanmaya, toplumsal dışlanmaya, bulundukları yerde sosyal ve mekânsal izolasyona maruz bırakılmaya başlandı. Aynı zamanda, medyanın kullandığı dil ve sosyal medyada yapılan gerçek dışı yayınlar da göçmenlere karşı nefret suçlarının ve ırkçı söylemlerin yayılmasına katkı sundu.

Gelişmiş ülkelerde ki bu durum karşısında ülkemizdeki toplumsal bakışı anlayabilmek için tarihsel gerçekliklere bakmak doğru olacaktır. Geçmişe baktığı-

mızda 1071 Malazgirt Savaşı ile Anadolu'ya büyük Türk göçü hız kazanmıştır. Osmanlı Devletinin Rumeli'ye hâkimiyetiyle birlikte bu sefer Anadolu'dan Rume-
li'ye devlet tarafından nüfus yerleştirmeleri yapıldı. 1492'de İspanyanın Endü-
lüs'ü fethiyle İspanya'dan kaçan Yahudiler daha çok ticaret ve liman kentlerine
yerleştirildiler. 1783'te Kırım'ın Ruslar tarafından ilhakı, 1828-1829 Osman-
lı-Rus Savaşı, 1854 Kırım Savaşı, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) son-
rasında kitleler halinde Kırım'dan Tatarlar, Kafkaslardan Çerkez, Çeçen ve Aba-
zalar, Rus topraklarında kalan Gürcüler, Balkanlardan Türkler Anadolu'ya göç
ettiler. Osmanlı için büyük bir yıkım olan 1912-1913 Balkan savaşları sonucunda
Balkanlar'dan yine milyonlarca Müslüman Osmanlı devletine sığındı.

Cumhuriyet dönemine baktığımızda ise 1923 Lozan Antlaşması sonrasında
1924 yılında Yunanistan ile yapılan nüfus mübadelesi, 1925 Türk-Bulgar İkamet
Sözleşmesi ve 2. Dünya Savaşı sonrasında özellikle 1950-1952 ve 1989 yıllarında
Bulgaristan'dan Türklerin göçü, 1924 ve 1936 yılları ile 1953 Serbest Göç Anlaş-
ması sonrasında Yugoslavya ve Makedonya'dan gelen göç, 1982 yılında Sovyet-
lerin Afganistan'ı işgalinden sonra Afgan göçü, 1988 Halepçe Katliamı ve 1991
Körfez Savaşı sonrasında Kuzey Irak'tan gelen ve daha sayamadığımız birçok göç
hareketi ile ülkemiz adeta bir göç ülkesi haline gelmiştir.

Böylesi göç hareketlerine maruz kalmış bir ülke olmakla birlikte, özellikle son
dönemde küresel ekonomik krizlerin de etkisiyle Suriyeli sığınmacılar üzerinden
yapılan tartışmalar neredeyse ülke siyasetinin başlıca belirleyici konularından
biri haline gelmiş ve sadece bu konu üzerinden politika geliştiren bir anlayış bile
önemli oranda toplumda karşılık bulmuştur.

Bilindiği üzere, 15 Mart 2011 tarihinde Suriye'nin Deraa kentinde hükümet
aleyhinde protestolar sonucunda başlayan iç çatışma neredeyse 14 yıl sürdü ve
nihayetinde 8 Aralık 2024 tarihinde muhaliflerin Şam'ı ele geçirerek Rejime son
vermesiyle birlikte yeni bir döneme girilmiş oldu. Bu süre içerisinde tahminen
600.000'den fazla Suriyeli hayatını kaybetti. Kesin olmasa bile yaklaşık 6-7 mil-
yon civarında Suriyelinin ülke dışına çıktığı tahmin ediliyor ve bu rakamın nere-
deyse yarısı geçici sığınma statüsü kapsamında Türkiye' de yaşıyor.

Yaşanan son gelişmeler ışığında Suriye'de güven ve huzur ortamının sağlan-
ması, ekonomik hayatın canlanması ve gerekli altyapının tesis edilmesi halinde
önemli oranda Suriyelinin ülkelerine geri dönmesi bekleniyor. Bu geri dönüşün
ülkemizde belli konularda rahatlatma sağlayacağı tartışmasız bir gerçek olup bu-

nunla birlikte bazı konularda da farklı olumsuzlukları beraberinde getirebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Örn. İstihdam açığı bulunan meslekler, nitelikli iş gücü kaybı, ekonomik canlılığın azalması vb. Bu nedenle, göçmenlerin geri dönüş süreci de planlı bir şekilde yürütülmeli ve süreç yakından izlenerek gelişen komplikasyonlara karşı hızlı tedbirler geliştirilmelidir.

Aynı zamanda, yeni dönemde Suriye'nin yaşanabilir bir ülke haline gelebilmesi için ilk aşamada yaklaşık 500 Milyar dolarlık bir yatırım yapılacağı tahmin edilmektedir. Türkiye'nin bu anlamda yetkinliği ve tarihsel birikimi ile bu süreçte çok önemli görevler üstlenmesi kaçınılmaz olup bunun da ortaya çıkaracağı fırsatları iyi değerlendirmek gerekmektedir.

Yaşanan olayları tekrar ele aldığımızda ise ülkemizde Suriyeli sığınmacılara karşı her ne kadar toplum tarafından ilk başta tam anlamıyla bir yardımlaşma ve merhamet duygusuyla bir yaklaşım sergilenmiş olsa da özellikle son yıllarda

Hızlı nüfus artışı, sosyo-ekonomik gelişmişlik farkları, tarımda makineleşme gibi nedenlerle ülkemizde özellikle 1950'lerden sonra kırdan kente yönelen göç hareketleri 1990'lardan sonra biraz da güvenlik riskleri gibi nedenlerin eklenmesiyle iyice artmış ve özellikle son 30 yılda birçok metropolün ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Ülkemizde kentsel nüfus oranı %77 olurken il ve ilçe merkezinde yaşayanların oranı %93'e ulaştı. Kırdan kente göç tüm dünyada kaçınılmaz bir olgu olmakla birlikte, eğer bir planlama ile bu süreç yürütülmezse birçok sorunu da beraberinde getirecektir.

ülkemizde ekonomik krizin derinleşmesi ile birlikte toplumun büyük bir bölümünde göçmen karşıtlığı oluşmuş ve Suriyelilerin bir an önce ülkelerine dönmeleri arzu edilmiştir. İşte tam da bu anlayışın hâkim olduğu zamanlarda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip ERDOĞAN'ın göçmenlerin içinde bulunduğu durumu oluşturan şartları göz önünde bulundurarak onları sahiplenmesi toplumun belli bir kesimini teskin etmiştir.

Genel olarak dünyada ve ülkemizde dış göçler konusunda tartışmalar devam ederken aslında belki de bir o kadar önemli olan iç göç konusu maalesef göz ardı edilmektedir. Örneğin ülkemizde 2023 yılında neredeyse 3,5 Milyon kişi yer değiştirmiştir. Bu rakam ülke nüfusunun % 4'üne tekabül etmekte ve her yıl neredeyse bu oran tekrarlanmaktadır.

Aslında daha çok kırdan kente yönelik olarak gelişen iç göç tüm dünyada yaşanan bir gerçekliktir. 20. Yüzyılın başlarında dünya nüfusunun %10'u kentlerde yaşamaktayken bugün itibariyle bu oran %56'ya ulaşmıştır. 2050 yılında ise kentsel nüfus oranının %66'yı geçmesi beklenmektedir.

Hızlı nüfus artışı, sosyo-ekonomik gelişmişlik farkları, tarımda makineleşme gibi nedenlerle ülkemizde özellikle 1950'lerden sonra kırdan kente yönelen göç hareketleri 1990'lardan sonra biraz da güvenlik riskleri gibi nedenlerin eklenmesiyle iyice artmış ve özellikle son 30 yılda birçok metropolün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ülkemizde kentsel nüfus oranı %77 olurken il ve ilçe merkezinde yaşayanların oranı %93'e ulaştı. Kırdan kente göç tüm dünyada kaçınılmaz bir olgu olmakla birlikte, eğer bir planlama ile bu süreç yürütülmezse birçok sorunu da beraberinde getirecektir.

Oluşturulması gereken çok yönlü politikalardan bağımsız bir şekilde gelişen iç göç, çarpık kentleşme, gecekondulaşma, yetersiz altyapı, ulaşım sorunları, gettolaşma, asayiş sorunları, eğitim ve sağlık alanında yetersizlikler, sosyo-kültürel çatışma, kentsel uyum vb. birçok problemin kaynağı olmaktadır. Özellikle, iç göçün belirli kentlere yönelmesinin ekonomik maliyeti hesaplandığında ülke için nasıl bir enerji kaybı oluşturduğu da açıkça görülecektir.

Kontrolsüz iç göçün yöneldiği kentler aynı zamanda sığınmacıların da yoğun olarak yerleştirildiği kentler ise burada çok daha farklı etkileri olan problemler baş göstermektedir. Örneğin, yoğun iç göç alan İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Adana, Mersin, Bursa, İzmir vb. şehirler aynı zamanda yoğun bir biçimde Suriyeli sığınmacıların da yaşadığı kentler arasında olup bu kentlerde çok daha karmaşık sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu kentlerde genel politikalar ile birlikte yerel aktörlerin, yerel dinamikleri göz önünde bulundurarak geliştireceği projeler spesifik sorunlara uygun çözümler geliştirilmesi açısından faydalı bir çalışma olacaktır.

Şehirlerin kendi dinamiklerine göre hazırladıkları planlar ki özellikle çevre düzeni planları, planın çevre illere ve bölgeye etkilerini göz ardı ederek hazırlanmakta ve ulusal düzeyde değerlendirme yapan bir otorite bulunmamaktadır. Bu nedenle iyi bir planlama ile öncelikle ülke kalkınma planlarına uygun bölgesel kalkınma planlarının hazırlanması ve bu bölgesel kalkınma planları çerçevesinde il kalkınma ve çevre düzeni planlarının oluşturulması önem arz etmektedir. Bu şekilde hazırlanan planların aynı zamanda ulusal düzeyde değerlendirilerek ilgili Bakanlıkların onayına sunulması gerekmektedir.

İşsizlik, sosyo-ekonomik gelişmişlik farkı, eğitim-sağlık standartları düşüklüğü, güvenlik endişeleri vb. nedenlerle göç veren kentlerin bu tür sorunlarını ortadan kaldıracak kapsamlı politikalar geliştirmek, her hükümetin ana hedefi olmakla birlikte maalesef henüz arzulan gelişme sağlanamamıştır. Bu şekilde nüfus bakımından eriyen kentler, gelişmek bir yana her yıl daha fazla kent olma özelliğini kaybetmektedir.

Bu nedenle sektörel analizler yapılarak nüfusun yoğunlaştığı ve nüfus artış hızının ülke ortalamasını aştığı yerlerde sınırlamalar getirilerek bazı sektörlerin kümelenme ve ihtisaslaşma ilkeleri gözetilerek nüfus kaybı yaşayan bölgelere ve illere yönlendirilmesi bölgelerarası gelişmişlik farkının ortadan kaldırılmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, Türkiye jeopolitik konumu, siyasi, ekonomik ve kültürel pozisyonu itibarıyla geçmişte olduğu gibi bugün de göç hareketlerinin hedefleri arasında yer almaktadır. Çevremizde gelişen olaylar ve tarihsel sorumluluklarımız, bizi dünyanın birçok bölgesinde meydana gelen bu göç hareketlerine doğrudan muhatap kılmaktadır. Bununla birlikte ekonomik, sosyo-kültürel vb. nedenlerle ülke içerisinde de ciddi bir iç göç hareketi bulunmaktadır. Ülke olarak hem dış hem de iç göç hareketlerini planlı bir şekilde yürütmek, bu göç hareketlerinin meydana getireceği olumsuzlukları bertaraf etmek ve aksine göçün oluşturacağı dinamizm, ekonomik kalkınma, kültürel gelişim vb. faydaları istimal etmemiz gerekmektedir.

Kısaca söylemek gerekirse aslında göç berekettir. Ama tıpkı aşırı yağışlarda olduğu gibi eğer taşkınlara karşı gerekli önlemler alınmaz, dere ıslah çalışmaları yapılmaz (dere tanzimi, sedde vb.) aksine dere yatakları üzerine yapılaşmaya göz yumulursa, işte o rahmet bir felakete dönüşebilir. Bunun yerine gerekli tedbirler alınır, uygun yerlere barajlar inşa edilir ve sulama kanalları yapılırsa felaket gibi gözükken bir hadise tam anlamıyla bir rahmete de dönüşebilir.

EĞİTİM BİR TOPLUMU AYAKTA TUTAN GÜÇTÜR

Mehmet Emin ATEŞ

Eğitim, yaşamımızın her alanında yol gösteren bir ışıktır. Toplumsal değerlerimizi, tarihimizi ve kültürümüzü öğretir. Sağlam bir inanca sahip olmamızı sağlar. Hayata farklı açılarla bakmamızı, geleceğe daha sağlam adımlarla yol yürümemizi, kendimizi keşfetmeyi, toplumda yer edineceğimiz rolümüzü ve yerimizi aldığımız eğitim belirler.

Eğitim doğuştan başlayıp ömür boyu süren ve vazgeçsek de bizden vazgeçmeyen hayatın parçasıdır. Bugün bir bireyi ya da toplumu değerlendirdiğimizde ilk sorgularımız eğitim ve eğitim sistemidir. Bir milletin iyi eğitim almış âlim ya da bilge insan olarak tanınan şahsiyetleri hem milletin öncüsü hem de yol göstericileri olmuşlardır. Aynı şekilde hayatımızı kolaylaştıran teknoloji, bilim, sanat, edebiyat ülkelerin gelişiminde önemli rol almış ve tarih boyunca eğitim sistemlerini geliştiren ülkeler her zaman bir adım önde olmuştur. Çünkü eğitim bir ülkenin beyin takımını ve lider kadrosunu oluşturur. Çünkü lider insan hem beynini hem de güçlü beyinlerden takım oluşturandır.

Bugün evrensel insanî değerlerde, eğitim sisteminde gelişmiş toplumların şehrlerini müreffeh yaşanabilir seviyeye getiren, medeniyetlere yol gösteren bir rol model olduğunu görmekteyiz. Kendi toplumumuza ya da aile geçmişimize baktığımız zaman mutlaka geçmişte yaşanmış ve ciddi zararlara yol açmış so-

runları görebiliyoruz; bunun bir sebebi de ailelerimizin eğitim seviyeleri ve sorunları çözebilme yöntem ve becerilerinin eski ve gelenekçi yöntemlerle çözme anlayışıdır. Eğitimli İnsanlar toplumsal sorunları barışçıl ve demokratik bir şekilde çözebilirler. İnsanların birbirlerini doğru anlamaları, farklı kültürlere saygı göstermeleri de ancak iyi bir eğitimle mümkün olacaktır. Çünkü eğitim ruhta, şahsiyette ve düşüncede incelik sağlamaktadır.

Dünya nüfusunun ve sorunlarının hızla attığı günümüzde toplumda yer edinmek, iş bulmak kendimizin ve ailemizin geleceğini kurgulamak artık gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Burada da iyi eğitim almış bireyler ülke ekonomisine güç katmakta, yüzlerce işçinin günlerce uğraşacağı işi kolaylıkla kısa sürede bir makine yapabilmektedir. İşte teknolojiye sahip ülkeler bugün ürettikleri ürünlerle çok kolay büyük pazarlar ele geçirmiş, aynı zamanda en zengin müreffeh ülkelerdir.

Şunu da unutmayalım tarihte var olan bütün savaşların ve sorunların temeli ekonomiktir. Tarihe baktığımızda ilimi Ortadoğu'ya kaptıran Batı dünyası Karanlık çağı yaşadıkten sonra İskenderiye'deki Kütüphaneden birçok eseri Latinceye çevirdikten sonra Avrupa'ya kaçırmış bilimin aydınlığını yakalamaya çalışmışlardır. Onunla da yetinmemiş İskenderiye kütüphanesini yakmaya çalışmışlardır. İni Rüş, İni Sina, Farabi gibi bilgilerin düşüncesinden faydalanmaya çalışmışlardır. Bugün büyük bir sanayi devrimi gerçekleştiren Çin öğrencilerini başka ülkelere gönderir eğitimlerini yeni teknolojileri keşif ettikten sonra kendi ülkelerine davet edip bilgilerinden faydalanmaktadır.

Beyin fırtınası yapmaktan bahsediyoruz, bu da ancak eğitim ortamında ve iyi eğitimle mümkün olmaktadır. Onun için, hem kendi eğitimimizi geliştireceğiz hem de o ışığı çevremize yayacağız ki bilge insanlar gibi eğitimli toplum hayatımızı gerçekleştirelim.

Coğrafyamızda son dönemde yaşanan sorunların başında kolay para kazanmak, çalışmadan zengin olabilmek gibi yalan yanlış yol ve yöntemler gençlerin kafalarını bulandırmaktadır. Yaşanmış örneklere baktığımızda haksız kazanç ya da kanun dışı yöntemlerle toplumun eğitimsiz kesimini belli bazı yöntemlerle kandırarak kazanç yolları denedikleri ve bunların sonunun hüsrana oldukları hepimiz gördük ve görüyoruz. Diğer bir sorun ise kendisine ve yaşadığı topluma güvenmeyen gençlerin kurtuluşu başka ülkelere göç yolları aramalarıdır. Ancak bir insan için en büyük hazine kendisi ve anayurdudur. İşin özü eğitimin hayatımızda tıpkı nefes alıp vermek gibi olmalı ki kendi değerlerimizde eğitimli yeni nesillerin inşası olabilsin. Çünkü bir neslin inşası fertlerin bugünü inşasından kendilerini eğitimle geliştirmelerinden, güçlendirmelerinden geçer.

2024 / İstanbul

HAYATIMIN SERÜVENİNDE KİLOMETRE TAŞLARI-I

Ali Rıza ARSLAN

*İş Adamı ve Sanayici Mühendis
MÜSİAD Eski Genel Başkan Vekili*

Merhaba Değerli Dostlar,

Bugün, Sekiz Aralık Pazar sabah saat on. Sabahın alacakaranlığında kalkmış, seher rutinlerimizi tamamlamış, sonra dayanamamış, acaba Suriye’de ne oldu diye ‘aptal kutusu’ nün düğmesine basmışız. Güne yine bir sürpriz ile başlamışız. Coğrafyamız kaderdir mottosu en çok Ortadoğu için geçerli olsa gerek. Her gün yeni bir macera ile karşı karşıyayız. Muhalifler, on bir gün sonra....!! Şam-ı Şerife girmiş...!

Tarihin yeni bir kilometre taşına daha şahit oluyoruz. Zaten bizim kuşak (1955), dünyada son iki bin yılda, başta bilim ve teknoloji de olmak üzere, olan tüm gelişme ve değişimi son elli yılda yaşamış...hızlı bir nesil. Yani farklı bir jenerasyon...Her ne ise dönelim bu yazıyı niye yazdığımıza.

Bir süre önce, hepsini rahmet ve minnetle andığımız, çok değerli büyüklerimizin kurduğu, benim tanıdığım dönemde muhterem Zihni Kalsın büyüğümüzün başkanlığını yaptığı, daha sonra Dr. Orhan Sami Gültekin Bey’in bayrağı üstün

başarı ile sürdürdüğü ve şu anda değerli dostumuz, iş adamı ve hayır hasenat işlerinde ata babadan tecrübeli, Ulvi Eroğlu Bey'in görevi devraldığı Muş Eğitim ve Kalkındırma Vakfının bir toplantısında da karşılaştığımız, tevazu ve ihlas abidesi, mesleğinin ustası, Muhterem Prof. Dr. Behçet Al hocamızdan bir mesaj aldım; "Selamünaleyküm. Uygun musunuz? Aramak istiyorum".....!!!

Efendim, şu Şam-ı Şerif'teki olaylardan sonra o kadar çok duygu yüklüyüm ki hala ağlamaya devam ediyorum... Ben açtım görüntülü telefonu, Hocam bu halimi görünce, her zamanki itidalli hali ile " gördüğüm kadarı ile çok duygulusunuz sonra arayayım" dedi... Yok dedim hocam, buyurun...

Bizi teselli ettikten sonra, uzun zamandır sizden Muş vakfı olarak çıkardığımız dergi için yazı bekliyoruz, yıl bitti hala sizden bir haber yok mealinde, klasik hoca sitemini iletti. Tabii ondan sonra da artık kaçmak olmazdı. Zaten bu seferde kaçarsam sıfır...! sıfır...!! otur yerine"...!! diyeceğinden de korkmadım değil. Hocam ben ehli kalem değilim, filan desem de sağ olsun, bizi teşvik etti onurlandırdı... Yani Hocam kafaya koymuş illa da bugün yazılı imtihanı yapacak....!!!

Şimdi gönderdiği derginin son nüshasına baktım bütün editörler, yani jüri, Profesör, akademisyen..., biz garip. kırk beş yıldır taşla toprakla usta ile kalfa ile uğraşmışız...

Şimdi ben ne yazayım...? Gençler projelerini, ihtiyarlar hatıralarını yazarmış... Hadi Bismillah... Bakalım Hocalarımız yazılıma kaç puan verecekler?

Bugün Şam günü, isterseniz oradan başlayalım.

Bir zamanlar 'EMSAS Damaskus" diye Şam'da bir şirket kurmuştum... Oradaki Sheraton'un hemen yakınında, vaktimiz otel lobisinde, yerli ve yabancılarla muhabbetle geçiyor. Güzel projeler konuşuyoruz... O dönemde Cumhurbaşkanımız Sayın Abdullah Gül Beyin Suriye ziyaretinde resmi heyette bulunmuş, Esad tarafından çok candan, kardeşçe karşılanmış, kucaklanmıştık....!!

Sonra da Esad kendi heyetiyle Türkiye'ye bir ziyarette bulunmuştu. O zaman Başbakan olan şu andaki Sayın Cumhurbaşkanımızla birlikte, benim de Yönetim ve İcra kurulu Üyesi, ayrıca çeşitli ülkelerin iş konseyi başkanı olarak görev yaptığım Dış Ekonomik İlişkiler Kurulunun (DEİK) Çırağan Otelde düzenlediği İş adamları toplantısına katılmıştı. Orada da çok sıcak, samimi, içtenlikle iş birliği yapmamız konusunda gerek Sayın Cumhurbaşkanımız gerekse Esad bizleri teşvik etmişlerdi. Bizlere destek olma sözü vermişlerdi. Soru cevap faslında ise Filistin asıllı Suriyeli Gazi Bey kardeşimiz, vize konusunda ciddi sıkıntıların olduğunu, hatta vize verilmediği konusunu gündeme getirmişti. Ve... Esad'ın hala kulaklarımda çınlayan şu sözlerini tarihe not olarak düşmek istiyorum (mealen):

“Kardeşim, hangi vizeden bahsediyorsunuz? Biz iki kardeş ülke, inşallah sınırları kaldıracamız ve vize filan söz konusu olmayacak”...!!! Fesuphanallah!!!... Kulaklarımıza inanamamıştık...!!! Bütün salon ayakta alkışlamıştık. Sayın Cumhurbaşkanı ve onun tebessümleri, hatta ayağa kalkmaları ile muhteşem bir sevgi halesi, çok samimi bir atmosfer oluşmuştu. Çok mutlu idik. Daha sonra iki hükümetin bakanları, devlet adamları, başta Hatay sınırimızda bir baraj konusu olmak üzere muhtelif ortak kalkınma projeleri konusunda yoğun bir şekilde çok ciddi çalışmalar yaptılar. Sonra ne oldu ne bitti...!!? Anlayamadık...!!

Arap baharı diye Orta Doğunun başına bir çorap örüldü ve maalesef yüzbinlerce ölü, milyonlarca muhacir, sığınmacı, insanlar evlerini terk etmek zorunda kaldı. Akıl almaz zulüm ve işkenceler, yürek paralayan insanlık dramları yaşandı...Kan gövdeyi götürdü... ve sonra bir hafta içinde, bugün, o zalim firavun, kanlı diktatör defolup gitti. Bu yazıyı yazdığım saatlerde akıbeti bilinmiyordu. O dönemde hatırladığım kadarı ile değerli hemşerimiz, dostumuz, Sayın Zafer Çağlayan Bey Bakan idi. Belki o günleri bir gün bu mecrada o da yazar ve biz de detayları öğrenmiş oluruz.

Dergimizin bu sayısında ve benim ilk yazımda biraz daha geriye giderek hatıralarımı anlatmak istiyorum. Nasip olursa ve tabi ilginizi çekerse ilginç bir tarih kesitinde şahit olduğum tarihi olayları ve şahsiyetleri de kendi gözlemlerimle anlatırım. Bu vesile ile nefes aldığımız güzel Muş’umuzun geleceğine de bir nefes verme sorumluluğumuzu yerine getirmeye çalışırız. Bu yazıda daha çok Cumhurbaşkanılarımızdan Sayın Demirel ile yaşadığımız hatıralardan bahsedeceğim.

Türkiye Cumhuriyeti tarihine tam elli yıl (1965-2015), yani yarım yüzyıl damga vurmuş dönemin Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel ile ilginç zamanlarda karşılaşmalarımız oldu... Hatta, Orta Asya ve Balkan Türk Cumhuriyetlerinin, Rusya’nın o ilk dağılma dönemlerinde ciddi yankılar yapan, o ülke cumhurbaşkanlarının Türkiye’ye gelip kurultay ve demir döğme şölenlerini düzenleyen, Marmara Vakfı Gurubu Genel Başkanı, Sayın Dr. Akkan Suver Bey, o kadirşinaslığı ile, Sayın Demirel’in, beşinci vefat yıldönümüne, şahitlikleri ve hatıraları ile katkıda bulunmaları için çağrı yaptı. Bana da mutlaka yazmam konusunda ısrar etti. Tüm O cumhurbaşkanları, devlet adamları da başta Sayın Nazarbayev, Sayın Haydar Aliyev Türkiye’de ve dışından bir şekilde Sayın Demirel ile yolu keşişenlerin hepsi de seçkin hatıraları ile bu davete icabet ettiler. Ben de o zaman, daha sonra, kitaplaştırılan bu hatıralara katkıda bulunmuş, bu hatıralarımın bir kısmını orada da yazmıştım.

Sayın Demirel, o kadar çok yönlü, o kadar derin ve uzun, ilginç bir hatıralar bıraktı ve Türkiye tarihine değer kattı. Elbette ki bunu konunun uzmanlarına ve

tarihçilere bırakmak en iyisidir. Lakin bizim gibi şahitlerin anıları da bu tarihi zenginleştirecektir diye düşünüyorum.

Cumhurbaşkanı Sayın Demirel ile ilk kez 1977’de Urfa tünelinin temel atma töreninde karşılaşmış, onun konvoyuna Gaziantep’ten bir grup üniversiteli genç arkadaşım ile katılmıştım. O günlerde üniversitemiz, ODTÜ’nün öğrencileri, onun siyasi görüşlerine çok tepki gösteriyorlardı. Değişik fraksiyonlardaki radikal sol gruplar üniversiteye tamamen hakimdi. ODTÜ’den bir öğrencinin Demirel’in görüşlerine yakınlık duyması başlı başına bir olaydı. Türkiye’de o yıllarda siyasi bir kaos vardı. Sonunda da 1980’de ordu idareye el koymuştu. O zaman bütün korkumuz Türkiye’nin komünist düzene geçme ihtimaliydi. Biz ise hür teşebbüs, fikir hürriyeti ve serbest piyasa ekonomisinden yanaydık. Sonra, kadere bakın ki, 1992’den itibaren iş yaptığımız Rusya ve Orta Asya cumhuriyetlerinde işverenlerimiz ve en yakın dostlarımızın hemen hepsi komünist partisinin eski genel sekreterleri, sonradan cumhurbaşkanları oldular. Hatta Moğolistan ve Belarus ülkeleri ile Türkiye arasında iyi ilişkilerin geliştirilmesinde gösterdiğimiz çabadan dolayı yabancılara verilen en yüksek devlet nişanlarıyla ödüllendirildik. Bu ödüllere layık görülmemizden Sayın Demirel çok mutlu olurdu.

Cumhurbaşkanı Sayın Demirel ile en güzel hatıralarımız onun resmi heyetine katılarak yaptığımız uzun yurt dışı seyahatleri idi.

Bir Türk Cumhurbaşkanı’nın ilk kez ziyaret ettiği Arjantin, Şili ve Brezilya gezilerine de çok değerli bir grup iş adamımızla birlikte katılmıştık.

1995 yılı, Mayıs ayı sonunda yaptığımız bu on beş günlük çok keyifli seyahatin ilk durağı Kanarya Adaları’ydı. Biz Kanarya Adaları deyince yemyeşil, hatta içinde kanaryaların uçup durduğu cennet gibi bir tatil beldesi diye hayal ederdik. Uçak inişe geçtiğinde, kahverengi volkanik dağlar ve nerdeyse yeşilsiz, çok da ilginç olmayan, adeta ıssız bir adaya indiğimizi gördük. Hayallerimiz uçup gitmişti. Bir gece orada konaklayacaktık.

Sayın Cumhurbaşkanımızla birlikte otelin geniş lobisinde otururken, buradaki bir Türk iş adamının kendilerini ziyaret etmek istediğini söylediler. Hepimiz bu Türk iş adamını çok merak etmiştik. Sayın Cumhurbaşkanımız da Atlantik’teki bu ıssız adada bir Türk iş adamının olduğunu duyunca çok mutlu oldu ve hemen gelsin dedi. Aradan çok geçmeden, biraz iri yarı paldır küldür bir adam geldi. Korumak Sayın Cumhurbaşkanımızın elini öptü ve kendisini şöyle tanıttı:

–Ben Nevşehir’den İbrahim... Almanya’da işçi olarak çalışıyordum. Elimden bina tamir ve bakım işleri geldiği için patronum beni buraya, villasının bakımı için gönderdi. Ben de burada kaldığım bir aylık süre içerisinde çarşıda bizim Nevşehir’de elli Mark’a satılan gocukların (deri ceket) burada 500 Mark’a satıldığını

görünce, yahu ben niye bunları buraya getirip satmıyom dedim. Almanya'ya döndükten sonra, patronumdan izin aldım ve gelip buraya yerleştim. Son iki yıldır bu sıcakta bu turistlere bu gocukları on katı fiyata gazıklayıp gazıklayıp satıyom...!!!, iyi para kazanıyorum.

Bunun üzerine, meşhur baş ve gerdan hareketiyle Sayın Cumhurbaşkanımız bir kakhaha attı. Kakhaha dalga dalga yüz elli kişilik heyet arasında yayıldı. Ve sonra Sayın Cumhurbaşkanımız iş adamları heyetine dönerek, elini İbrahim'in omzuna vurdu:

–Aferin. İşte bana dünyanın en ücra yerlerine Türk malları satacak İbrahim'ler lazım, diyerek İbrahim'i övdü ve tebrik etti. Bize de “İşte ben bu uzun ve yorucu yolculuklara yalnız siyasi değil ticari ilişkilerimizi de geliştirmek için çıkıyorum. İşinizi iyi yapın.” diye tavsiyelerde bulundu.

Bu gezinin son durağı ise Brezilya'nın başkenti Brazil idi. Protokol bize sabah erkenden bavullarımızı lobiye bırakmamızı ve otobüs ile bir şehir turu yaptıktan sonra havaalanına gideceğimizi bildirdi. Şehri turlarken öğle yemeğinin büyükelçiliğimizde yenileceği söylenip rezidansa davet edildik. Muhteşem ve geniş bir bahçe içinde bir Türk müteahhitlik şirketince yapılan ve mimarisinde Türk motifleri kullanılan, ferah büyükelçiliğimizde keyifle yemek yiyip sohbet ederken Türkiye'de bir televizyonda altyazıyla bir haber geçmiş: “Cumhurbaşkanımız Sayın Demirel'in uçağı kaza geçirdi...!” Tabii ailelerimiz ve dostlarımız çok merak etmişler. Büyükelçiliğimizin telefonu durmadan çalar olmuş.

Bunun üzerine, heyette birbirlerini tanıyan ailelerden gruplar oluşturularak, bir kişinin evine telefon etmesi ve eşine diğer on, on beş kişinin yakınlarına telefon ederek merak etmemelerini, bir problemin olmadığını söylemeleri istendi. Rezidansın büyük salonunda herkes oturuyor, bazıları da telefon sıralarını bekliyorlardı. Bu arada kendisine telefon sırası gelen bir sevgili Bingöl milletvekili dostumuz telefonda:

–Hanım...! Merak edecek bir şey yok. Uçağımıza kamyon çarptı...! Şu anda büyükelçiliğimizdeyiz, merak etme...” diye başlayınca tüm salonda kakhahalar koptu. Uçağa kamyon çarpmış...!? Mesele sonra anlaşıldı. Evet... Aslında sayın milletvekilimiz haklıymış. Uçağımıza kamyon çarpmış...! Nasıl mı? Kargo kamyonu eşyalarımızı yüklerken uçağın kargo kapısına çarpmış. Tabii ki kapı kapanamayınca da hareket edememişiz. Hatta tamir imkânı da olmayınca Türkiye'den yeni bir uçağın gelmesini bekledik.

Ertesi gün uçağımız geldi ama maceramız bitmedi. Beş Nisan 1995'de Atlantik üzerinde ciddi bir kaza atlattık. Çünkü uçağımız ciddi bir hava boşluğuna düşmüştü, ani irtifa kaybıyla korkunç bir an yaşadık. Tam da o sırada Sayın Cumhur-

başkanımız teamül üzere yerinden kalkmış, heyete iyi yolculuklar diliyordu. Uçağın en ön sıralarındaki dörtlü koltuklardan birinde yanımızda eski bir bakanımız Sayın Oltan Sungurlu, onun yanında sonradan Bayındırlık Bakanı olacak, rahmetli dostumuz Sayın Zeki Ergezen, yanında ben, hemen sağımda da muhalefet partisinden Gaziantep Milletvekili Mustafa Bey oturuyordu. Bu vekillerimizin üçü de TBMM'den arkadaştı. Muhalif milletvekili şen şakrak, neşeli bir adam, alkollü içki içmeyen muhafazakâr dostumuza en kaliteli viskiyi uzatıp ısrarla bir kadeh iç, tadına bak, bir daha vazgeçemezsin diye takılıyordu. Hatta tüm günahlarını ben üstleniyorum diye üsteliyorlardı. O da ben bu içki işini cennete bıraktım diye gülerek reddediyordu. Uçak birden irtifa kaybedince, o türbülânsta milletvekili, elindeki viski kadehiyle ayağa fırlayıp gür bir sesle “ALLAH!” diye inanılmaz bir nara attı. Biz ise korkudan koltuklara yapışmışız, herkesin yüzü bembeyaz. Bu arada, hemen solumuzdaki koridora gelen Sayın Cumhurbaşkanımız maalesef boylu boyunca koridora düştü. Belki de eğitimleri icabı olsa gerek, hemen arkasındaki koruma derhal üzerine yattı. Aradan 25 yıl geçmiş ama o manzara hala gözlerimin önünde. Sayın Cumhurbaşkanımız gayet soğukkanlılıkla soldan yukarıya doğru başını kaldırıp:

-Kalkın çocuklar üstümden, bir şey yok...! dedi.

Evet... Her hâlükârda soğukkanlı, metin ve cesurdu. Nüktedandı. Böyle bir lider belki de Soğuk Savaş'ın ve Türkiye'deki en şiddetli siyasi krizlerin ortasında, yalnız Türkiye için değil, tüm Ortadoğu ve hatta dünya için bir şanstı. İtidalli politikaları ile Ortadoğu'daki problemli komşularımızla yıllarca barış ve iyi ilişkilerimizi korumuştur. Bugün Ortadoğu'da ve komşularımızla yaşananlara baktığımızda kıymeti her gün daha iyi anlaşılmaktadır. Eminim ki gerçek ve araştırmacı tarih yazarları, bir gün, o zor atmosferde gösterdiği siyasi deha ile sorunları nasıl çözdüğünü de yazacaklardır.

Yine uzun bir yurtdışı yolcuğuna çıkıyoruz. Tarih 23 Mayıs 1995. Bu sefer istikamet Çin, Hong Kong ve Endonezya, uzun ve yorucu bir yolculuk, farklı bir iklim... Hepimiz jetlag olmuşuz. Program gereği heyetimizi Jakarta Endonezya'da dünyanın en büyük camisine götürdüler. Devasa bir camii, içerisi biraz loş, yeteri kadar ışık yok. Rehberler, heyete sütündeki Kur'an ayetlerini anlatıyorlar. TV kameraları da kesif ışıklarını Sayın Cumhurbaşkanımızın üzerine tutmuşlar. Zaten yoğun nemden bunalan, o zaman 70 yaşın üzerinde olan Cumhurbaşkanımız Sayın Demirel kameralara dönerek:

- Çocuklar kapatın şu ışıkları, dedi. Rahmetli eşi Nazmiye Hanım da “Süleyman Bey... Bırak, çocuklar görevlerini yapıyorlar.” deyince de Sayın Cumhurbaşkanımız yine o meşhur baş ve gerdan hareketiyle, bir anda sinirlendi. Yüksek

sesle ama gülümseyerek “Yahu, Nazmiye...! Şimdi... Ben... Türkiye’den... Endonezya’ya... gözüme ışık gelsin diye mi geldim...!” dedi. Tabii orada herkes Sayın Cumhurbaşkanımızın nükteli ve hazırcevaplığına hayran oldu ve heyet gülmeye başladı. Ortalık sakinleşti. Kameralar da memnuniyetle ışıklarını kapattılar.

Yani, Süleyman Bey her yanıyla bir yurdum Anadolu insanıydı. Doğaldı ve belki de o yüzden elli yıl Türk halkının gönlünde taht kurmuştu. Ben o zaman kendi kendime “Yahu insan Cumhurbaşkanı da olsa, etrafında büyük bir kalabalıkla, resmi heyetle, caminin içinde olsa bile yetmiş yaşında dahi, eşyle tartışabiliyor-muş...” dedim. Evet, olduğu gibi, kendisi gibi bir insandı. Sevecendi... Baba idi.

Sayın Cumhurbaşkanımızla, özel olarak yan yana geldiğimiz diğer olaylardan birisi de kendilerine, Türk-Moğol ilişkilerinin 35. Yıldönümü dolayısıyla ülkemizi ziyaret eden Moğolistan Cumhurbaşkanı Sayın Bagabandi tarafından yabancılara verilen en yüksek devlet nişanının takdim töreniydi. O törende bana da DEİK Türk-Moğol İş Konseyi Kurucu Başkanı olarak, tarihte belki ilk kez, Türk tarihinin ilk yazılı dikili taşları olan Orhun anıtlarını rahmetli dostum Mehmet Türker’in teşvikiyle ve şahsi imkanlarımızla korumaya aldığımız için “Onur Belgesi” verilmişti. O zaman da Sayın Demirel, beni candan tebrik etmiş ve bu hizmetimizden övgüyle bahsetmişti. Daha sonra Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan ve hanımefendiyi de Türk-Moğol İş Konseyi Kurucu Başkanı olarak ağırlamıştık.

Sayın Cumhurbaşkanımızın talimatlarıyla, Türkiye o bozkırlara TİKA vasıtasıyla güzel bir yol ve müze yaparak bu eserleri sonsuza kadar dünya kültür mirasına armağan etti. Moğolistan Cumhurbaşkanı Sayın Bagabandi, daha sonra iki ülke arasındaki ilişkilere yaptığım katkılardan dolayı, Bakanlar Kurulu kararıyla yabancılara verilen en yüksek Devlet nişanı olan ve Cumhurbaşkanımız Sayın Demirel’i de tevdi ettikleri North Pole Star madalyası ile bizi onurlandırmıştı. Benim için evlatlarıma bırakacağım en değerli armağanlardan biriydi.

Sayın Cumhurbaşkanımız Demirel’in beni çok mutlu eden bir diğer olayı ise 1996 yılındaki Kazakistan ziyaretlerinde Sayın Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev ile Medeo otelimizin şantiyesine teşrif etmeleridir. O gün Kazakistan’da tarihi bir an yaşadık. Medeo, eski başkent Almatı’da Sovyetlerin kış olimpiyatlarının yapıldığı muhteşem bir kayak merkeziydi. Biz Kazak İnturist ile ortak olmuş Alatau oteliyle birlikte bu eski otellerin tüm finansmanını Türkiye’den yaparak uluslararası standartta birer otel haline getirmek için yeniden inşa ediyorduk. Bunlar Kazakistan’da uluslararası standarttaki ilk oteller olacaktı. Talebimizi kırmayarak Cumhurbaşkanları Sayın Demirel ve Sayın Nazarbayev birlikte 1000’e yakın Türk işçisinin çalıştığı otel şantiyemizi ziyaret ettiler. Bu ziyaretten iki Cumhurbaşkanı da çok keyif aldılar. O güzel dağ manzarasında geleneksel Kazak

müziği eşliğinde küçük bir lokal konser dinlediler. İşçiler gönülden alkışlıyorlardı. Sayın Demirel şantiyeyi gezerken bana oteli ne zaman açacaksın dedi. Ben de üç ay sonra açacağız efendim dedim. Bunu duyan Cumhurbaşkanı Sayın Nazarbayev de çok mutlu olmuştu. Çünkü bu resmi teslim süresinden üç ay önceydi. Lakin yılların şantiyecisi, barajlar kralı Sayın Cumhurbaşkanı bu işlerin bu kadar kısa sürede bitmeyeceğini anlamış ve bana gülererek altı ay sonra bitir, açılışına da geleyim dedi. Durumu anlayan Nazarbayev gülererek, sen bu genç iş adamını çok tutuyorsun dedi. Ben de çok onurlanmıştım ve emriniz olur efendim dedim. Gerçekten o sırada tüm gayretlerimize rağmen otele mobilya, yatak ve perde gibi son malzemeleri getiren iki TIR aracımız İran'da kaza geçirmiş ve maalesef tüm mobilyaları yeniden yaptırmak zorunda kalmıştık. Tam da kendilerinin dediği gibi ancak altı ay sonra Medeo otelimizi açabilmiştik. Bu da hep Sayın Cumhurbaşkanımızın tecrübe ve öngörülerinin bir mucizesi gibi aklımda kalmıştır.

Daha sonra bu oteller özelleştirilirken satın almayı düşündüğümüz Alatau otelinde bir adaletsizlik yaşanacağı endişesiyle kendilerini ziyaret etmiş ve Sayın Cumhurbaşkanı Nazarbayev nezdinde tavassutta bulunmalarını ıstirham etmiştik. O da bizi kırmamış, Sayın Cumhurbaşkanı Nazarbayev'e hep gurur ve onurla hatırlayacağımız muhteşem bir tavsiye mektup yazmıştı. Bu mektubu kısmetse uygun bir zamanda Sn. Cumhurbaşkanının Isparta'daki müzesine hediye edeceğim. Cumhurbaşkanı Sayın Nazarbayev gereken adil müdahaleyi yapmış ve Alatau otelini biz satın almıştık. Bu mektubu maalesef o zamanki Hürriyet gazetesi yazarı Emin Çölaşan diline dolamış ve aleyhinde bir yazı yazmıştı. Sayın Cumhurbaşkanını arayıp Almatı'da olduğumu ve bir emirleri olursa gelip basın karşısında açıklama yapabileceğimi arz ettim. Kendisi bana "Otur oturduğun yerde, gelmene gerek yok, işine bak. Ben gerekli cevabı verdim zaten" dedi.

Aslında, Sayın Cumhurbaşkanı hakkında anlatılacak çok daha fazla anılarımız var. İnşallah bunları derli toplu olarak bir yerlerde yayınlacağız.

Bu vesileyle Cumhurbaşkanımız Sayın Demirel'i tekrar rahmetle anıyor ve mekânı cennet olsun diyorum. O Türk milletinin kalbinde ve tarihinde mümtaz yerini daima koruyacaktır.

İnşallah daha sonra Cumhurbaşkanlarımız rahmetli Sayın Turgut Özal ile birlikte yaptığımız Orta Asya gezisini, Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan ile yaptığımız uzun Afrika, Orta Asya, Amerika, Japonya ve Kore gezilerindeki hatıralarımızı paylaşıyoruz.

Selam, hürmet ve muhabbetle,

BİLİM FELSEFESİ AÇISINDAN İSLAM BİLİM GELENEĞİNDE BİLİM KAVRAMI

Prof. Dr. Alparslan AÇIKGENÇ

*TÜBA, Şeref Üyesi
İbn Haldun Üniversitesi
Felsefe Bölümü, İstanbul*

Bir bilimin tarihi o bilimdeki gelişmelere ışık tuttuğu gibi en son ulaşmış olduğu noktaya da onu getiren bu tarihtir. Diğer taraftan bütün bilimler göz önünde tutularak bütüncül bir bilim tarihi geliştirmek de mümkündür. Nitekim yazılan bilim tarihlerinin çoğu böyle bir bütüncül anlayışla yazılmaktadır. Bunlara çok örnek vermek mümkündür, ancak önemli olarak bilinenlerden birkaç örnek verecek olursak en başta şüphesiz George Sarton'u saymamız gerekir. Sarton ülkemizin önemli bilim tarihçilerden olan merhum Aydın Sayılı'nın da hocasıdır. Şüphesiz ülkemizin önde gelen bilim tarihçisi merhum Fuat Sezgin hocayı zikretmek gerekir ancak Fuat Hoca sadece İslam medeniyetinin bilim tarihini yazmıştır. Alexandre Koyre, Charles Homer Haskins ve William Dampier

gibi bilim tarihçilerinin yanında el-Eş'ari, Ibnu'n-Nedim, Şehristani, İbn Hazm ve Şehrezuri gibi Müslüman bilim tarihçileri bütüncül yaklaşımla sadece İslam medeniyetinde değil diğer medeniyetlerdeki bilimsel çalışmaları da özetlemişlerdir. Bu tarihlerin önemi nedir?

Bütüncül yaklaşımla sunulan tarih oldukları için bütün medeniyetlerde geliştirilen bilim anlayışını bu tarihlerden çıkarmak mümkündür. Bu bilim anlayışlarında külli özellikler görebildiğimiz gibi bazı cüz'i özellikler de müşahade etmekteyiz. Külli ve cüz'i özellikler ne demektir ve ne anlama geliyor? Malum, külli her yerde her zaman aynı olan ve değişiklik göstermeyen özelliklerdir. Cüz'i özellikler ise mahalli olan ve belli yörelere, burada elbette ki mahalli bilim geleneklerine ve zamanlara ait olan özellikler demektir. Peki, bilimin böyle külli anlayışa sahip ve her medeniyette geçerli olan özellikleri var mıdır? Bunu görebilmek için birçok medeniyetteki bilim tarihini incelememiz gerekmektedir. Bu arada etkileşim yoluyla külliyet kazanmış olan özellikler de olabilir. Fakat bunlar aslında külli özellik değildirler, yaygınlaşmış özelliklerdir.

Üç büyük bilim medeniyetinde bilim tarihindeki araştırmalar neticesinde ulaştığımız bilime ait külli özelliklerin dört tane olduğunu belirtebilirim. "Küresel bilim medeniyetleri" olarak adlandırdığım bu medeniyetler eskiçağ Yunan medeniyeti, İslam medeniyeti ve Batı medeniyetidir:

1. *Konu:* Her bilimin tanımlanarak sınırlandırılmış ve böylece belirlenmiş tek bir kavramla ifade edilen bir konusu vardır;
2. *Yöntem:* Her bilimin konusuna uygun ve akılcı olarak gerekçelendirilmiş bir yönteminin (method) olması gerekir;
3. *Nazariyeler birikimi:* Konunun o bilimde ona has yöntemi ile incelenmesi neticesinde ulaşılan ancak henüz o bilim uzmanları tarafından külli kabul görmemiş olan görüşlerin o bilime uygun olarak ifade edilen geçici buluşlara nazariye (theory) denir; her bilimin bu şekilde birikmiş nazariyeleri olması gerekir;
4. *Bilgi birikimi:* Her bilimdeki nazariyeler birikiminden “bilimsel buluş” denen ispatlanmış bir takım nazariyelerinin olması gerekir. Buna bilimsel bilgi de denir.

Bilimsel süreç bir medeniyette bilgi ve öğrenme faaliyetlerini başlatmaya müsait bir dünya-görüşünün o medeniyeti doğuran toplumdaki fertlerin zihinlerinde belirginleşmesi ile başlar.

Mesela, İslam medeniyetinde bu süreç İslam dünya-görüşünün vahiy rehberliğinde Medine’de Peygamber Efendimiz (a.s.m.) tarafından insanların zihinlerine nakşedilmesi ile başlamıştır. İslam dünya-görüşü ise, iki önemli kavram çerçevesinde bilgi faaliyetlerine destek olmuştur. Bu kavramlar evvel emirde vahye işaret eden “ilim” kavramı ve ilim kavramını anlama çabaları neticesinde insanların zihinlerindeki bilgi birikimini ifade eden “fıkıh” kavramıdır.

Bu dört külli özellik üç küresel bilim medeniyetinde gayet açık bir şekilde gözlemlenebilir. Ancak bu dört özelliğin bütünlük kazanması ve böylece biriken bilimsel bilgilerin düzenli bir bilgi kümesi haline getirilerek bilimleşmesi için ayrıca bizim tarafımızdan adlandırılması gerekir. Adlandırma bir bakıma insan bilgi sisteminin yapısal özelliği olduğundan bilime ait bir özellik değil, ancak bütün insanlarda adlandırma olması hasebiyle yine bilimi küllileştiren bir husustur. Her bilimin bir adının olması zorunludur çünkü ad, külli kavram olarak o bilimdeki sorunları tek bir başlık altında toparlar ve böylece düzenli bilgi kümesine işaret eder.

Bilim tarihindeki bu gelişmeler uzun zamanlar içerisindeki bilgi faaliyetleri ile gelişerek yavaş yavaş bilim kurabilen medeniyetlerde gerçekleşmiştir. Bu da işaret ettiğimiz üç küresel bilim medeniyetinde kesinlikle bu şekilde oluşmuştur ancak bu gelişme-

ler kesintisiz uzun zaman diliminde gerçekleşmektedir. Bu uzun zaman dilimindeki gelişmelere tarih açısından “bilimsel süreç” demektediriz. Bilimsel süreç bir medeniyette bilgi ve öğrenme faaliyetlerini başlatmaya müsait bir dünya-görüşünün o medeniyeti doğuran toplumdaki fertlerin zihinlerinde belirginleşmesi ile başlar. Mesela, İslam medeniyetinde bu süreç İslam dünya-görüşünün vahiy rehberliğinde Medine’de Peygamber Efendimiz (a.s.m.) tarafından insanların zihinlerine nakşedilmesi ile başlamıştır. İslam dünya-görüşü ise, iki önemli kavram çerçevesinde bilgi faaliyetlerine destek olmuştur. Bu kavramlar evvel emirde vahye işaret eden “ilim” kavramı ve ilim kavramını anlama çabaları neticesinde insanların zihinlerindeki bilgi birikimini ifade eden “fıkıh” kavramıdır. Bunlar bilgiye atfedilen muazzam bir vurgu ve verilen değer sayesinde toplumu bilgi faaliyetlerine sevk etmiştir. Bu bilgi faaliyetleri yavaş yavaş bilgi birikimine ve bilgi peşinde koşan “âlim” veya “fakih” olarak adlandırılan insan topluluklarının bir gelenek oluşturmaya yol açmıştır. Oluşan bu gelenek şüphesiz ki “bilgi geleneği”dir.

Bilgi geleneği yavaş yavaş oluşan bilgi birikiminin sınıflandırılması ile her bir sınıf bilimlerin külli özelliklerini kazanarak bilimlere dönüşmüşlerdir. Böylece teşekkül eden bilimler çerçevesinde yürütülen çalışmalar yine artık çoğul olarak ifade ettiğimiz ulema ve fukahanın bilimsel çalışmalarda geliştirdikleri bilimsel uygulama ve eğitim öğretim biçimleri artık bir geleneğe dönüşmüştür. Buna da artık “bilim geleneği” diyoruz. Her medeniyetin kendine has bir bilim geleneği vardır, ancak bu gelenekler bir birlerinden etkilenmişlerdir ve böylece aralarında benzerlikler ortaya çıkmıştır. Külli özellikler zaten hepsinde aynı olduğundan bunları benzerlikler olarak görmeyebiliriz, çünkü bunlar zaten aynıdır benzer demeye gerek yoktur. Fakat bunlar arasında benzer olmayan birtakım özellikler de olabilir.

Bugün günümüzde küresel bilim faaliyetleri olduğundan küresellik bizi yanıltarak tarihin her devrinde bilimsel çalışmaların böyle ortak yürütüldüğü ve dolaşısıyla tek bir bilim anlayışının olduğu yanılgısına götürmektedir. Hâlbuki bugün bile derinlemesine tahlil edildiğinde zihniyet açısından bilim adamları arasında farklı anlayışlar ve zihniyetlerin olduğu görülecektir. Buna vermek istediğimiz en güzel örnek, İslam medeniyetinde gelişen bilim felsefesinde bilime atfedilen özellikler on temel kavramla **Ali es-Sabban** tarafında mantıkta ifade edilmiştir:

إن مبادئ كل علم عشرة الحدّ والموضوع ثم الثمرة؛
ونسبته وفضله والواضع والاسم والاستمداد حكم الشارع؛
مسائلٌ والبعضُ ببعض اكتفى

[Ebu'l-İrfân Muhammed b. Alî es-Sabbân el-Mısırî. Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Mollâvî 'ale's-Süllem li'l-Ahḍarî, (Kahire: Matba'atu Mustafa el-Halebi, 1938), 35. Metinde “إن مبادئ كل فنٍ” cümlesindeki “fen” kelimesi diğer metinlerde “ilm” olarak geçiyor, zaten burada kast edilen de ilimdir. Onun için burada “ilim” olarak yazılmıştır.]

Bu şiiri biraz yorumlayarak şöyle tercüme edersek, İslam bilim geleneğinde bilimlerin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz. Her bilimin on özelliği vardır, bunları sayarken açıklamaya çalışalım:

1. *Bilimin tanımı*: Bir bilim tanımlanmazsa mahiyeti ve nelerden bahsettiği anlaşılmaz. Bilimin tanımlanması aynı zamanda onun yönteminin belirlenmesine de katkısı olur.

2. *Konusu*: Zorunlu bir özellik olan bilimin konusu da kesin bir şekilde belirtilmelidir. Ancak bilimin konusunu ifade ederken o bilimde ele alınan ve incelenen sorunlar tek tek sayılmaz. Bunlar bilimin konusu değil, bilimin konusu kapsamında incelenen sorunlardır. Onun için her bir bilimin konusunu belirleyen net bir kavram olmalıdır. Mesela fizik biliminin konusu, tabiattır. Görüldüğü gibi tek bir kavram bilimin konusunu ifade etmektedir. Tabiat kapsamına girmeyen bir mesele fizikte ele alınmaz. Ancak günümüzde fizik ayrı bir karaktere büründüğü için ve aşırı düzeyde genişlediği için konusunu “cansız tabiat” olarak tanımlamak gerekir.

3. *Bilgi birikimi*: Her medeniyetin bilim anlayışında olması gereken zorunlu bir özelliktir. Bir bilimde teorilerin bir kısmının bazı gelişmeler neticesinde ispatlanabilir olması lazımdır. Aksi halde ispatlanması asla mümkün olmayan ve sadece adeta iman etmekle doğruluğu kabul edilen görüşler bilimin konusu olamaz. Müslüman bilim adamları ve düşünürler bu özelliği saymakla akideye ait olan bilgilerin iman konusu olduğunu ve bilimlere konu teşkil etmeyeceğini savunmuşlardır.

4. *Diğer bilimlere olan ilgisi*: Bilindiği gibi bilimler bir birilerinden konuları itibarıyla ayrı olsalar da bir birlerine destek verirler. Ancak bu desteğin nasıl alınacağını bilmek için bir bilimin diğer bilimlerle olan ilgisinin de belirlenmesi gerekir.

5. *Fazileti*: Bir bilimin bilim adamının ne kazandırdığının bilinmesi onu çalışanları daha iyi çalışmalarına teşvik olur. Nitekim felsefe ve bilim tarihinde bilim ve bilgi “fazilet” olarak tanımlanmıştır. Bir bilim adamı biliminin bahsettiği şeref-ten fazilet olarak nasibini alır. İslam bilim geleneğinde özellikle vahiy rehberliğinde yürüyen bilim en şerefli rütbe olarak tanımlanmıştır.

6. *Kurucusu*: Bir bilimi tesis eden bilim insanının bilinmesi onun emeğinin takdir edilmesi demektir. Bu açıdan Müslüman bilim adamları devamlı bilimlerin kurucularını zikrederek onlara olan borçlarını yerine getirmişlerdir. Mesela fizik bilimi çalışanlar fiziğin kurucusu olan Aristoteles'e ve İbn-i Sina gibi tıp çalışan doktorlarımız bu bilimin önemli öncülerinden olan Galen'e olan şükranlarını çeşitli şekillerde ifade etmişlerdir.

7. *Adı*: Adsız bilim olmaz, onun için bu özellik küllidir, yani her medeniyette vardır. Geçmiş medeniyetlerde meselâ eski Mısır Medeniyeti ve Mezopotamya medeniyetlerinde birçok bilimsel çalışmalar yapılmıştır. Ancak bunlar bir araya toplanarak bütünlük arz edecek şekilde tek bir kavram altında isimlendirilip bilim olarak adlandırılmamıştır. O yüzden bugün biz onlara bilim diyoruz, ancak onlar bu bizim bilim dediğimiz meseleleri böyle adlandırmıyorlardı, sadece kendi zamanlarında belli bir takım icralarda bulunmak ve teknik sorunlarını çözmek için bu meseleleri inceleyip çözüm üretmişlerdi. Buna örnek olarak, Mısır'daki piramitleri verebiliriz. Şüphesiz bu yapıları inşa edebilmek için gelişmiş matematik hesaplamaları gerekirdi. Bu amaçla belli hesaplamalar yapmışlardır ancak bunları "matematik" diye adlandırıp böyle bir bilim kurmamışlardır.

8. *Dayandığı temel teoriler*: Her bilimin dayandığı bir kavramsal temel vardır. Bu temelin açıklanması o bilimin yeni yetiyecek olan bilim adamlarının anlamasını kolaylaştırır ve bilimin asıl amacını ortaya koyar.

9. *Şâri'in hükmü*: Sadece İslam medeniyetinde olan bu özellik, o bilimi çalışmanın dini açıdan farz-ı ayın mı, farz-ı kifaye mi, helal veya haram mı olduğunu fıkıh açısından belirlemeye çalışmaktır;

10. *Sorunlar*: Buna nazariyeler yani teoriler de denebilir. Bir bilimi çalışmaya ilk defa başlayan bir öğrenci önce o bilimdeki teorileri öğrenmeye çalışmalıdır. Onun için bu nazariyelerin açık bir şekilde ortaya konması gerekir. Bu özellik külli bir özelliktir. Bütün medeniyetlerde bilimlerde nazariye anlayışı vardır.

Bu özelliklerin hepsi külli özellikler değildir. Tamamen İslam bilim geleneğinin bilim anlayışına aittir. Külli olan özellikleri yukarıda zikrettik. Ancak şüphesiz ki İslam bilim geleneğinin bilim anlayışı bunları geliştirerek bilim zihniyetini daha mükemmel bir hale getirmiştir. Şüphesiz ifade etmek isterim ki, bu özellikler felsefi ve bilimsel olarak küreselleştirilebilirse günümüz bilim faaliyetlerine zihniyet açısından çok önemli katkılar sağlayacaktır. En önemlisi de bilim âdâbı açısından insani değerlere çok önemli katkılar yapacaktır ve insanlığın geleceği açısından bilime mana-yı harfi bakış ile bilim ve din ilişkisindeki birçok soruna çözüm sunabilecektir.

DISİPLİN, SİSTEM, KALİTE...

Gıyasettin BİNGÖL

*Mudanya Üniversitesi
Mütevelli Heyeti Başkanı*

Disiplin, Sistem, Kalite...

Lise yıllarımdan itibaren sürekli olarak sürekli iş hayatının içinde oldum. İşlerimin ana odağı kitapçılıkla başlayıp dersane ve özel okulculukla devam eden 'eğitim' oldu. Okumaktan ve okutmaktan hiç vaz geçmedim. Para odaklı düşünmedim. Önceliğim işimi iyi yapmak. İşinizi iyi yaparsanız başarı ve para zaten arkasından gelir. Şükürler olsun ki bugüne kadar işlerimde başarısız olmadım. İyi bir antrenör olduğuma inanıyorum. İyi bir takım kuruyorum ve yönetiyorum.

Biz bir 'kültür ve eğitim' ailesiyiz. Bursa'da bugüne kadar 400 bine yakın öğrenci okuttum. Bu nedenle 'Bursa'yı okutan adam' yakıştırmalarına layık görüyorum. Bu da beni çok gururlandırıyor. Mezun öğrencilerimle doktor, mühendis, iş adamı, öğretmen olarak karşılaşmak benim için en büyük mutluluk. Bundan büyük bir haz düşünemiyorum. Mudanya Üniversitesi'nin de kurulmasıyla anaokulundan üniversiteye kadar eğitim vermeye başladık. Böyle bir yapının çok örneği olduğunu sanmıyorum. Anaokulu markamız olan Bursa Çocuk Üniversitesi, çift dilli ve kendine özgü eğitim sistemi ile okul öncesi eğitimde açık ara lider

durumda. Kolejlerimiz de fiziki şartları, akademik başarıları, sanat, spor ve sosyal etkinlikleri ile fark yaratıyor. Mudanya Üniversitesi daha 3. yılında vakıf üniversiteleri arasında tercih edilen bir üniversite oldu. BKM, her şubesiyle gelenleri büyüleyen Avrupa'nın en büyük kitapevi. Bu çalışmalarımızın yanında hem Bursa'da hem de doğduğum topraklarda çok sayıda kalıcı eseri hayata geçirdik. Varo Meslek Yüksekokulu, Kadın Eğitim Merkezi, Aşevi bunlardan bazıları. Ömrüm yettiğince bu hizmeti yapmaya devam edeceğim.

Yukarıda anlattığım işleri hayata geçirirken ve özel hayatımda üç şeyden asla vaz geçmedim: Disiplin, sistem ve kalite. Bir işi yaparken disiplin, sistem ve kalite, başarının temel taşlarını oluşturur. Bu üç unsur bir araya geldiğinde işler daha verimli, düzenli ve etkili bir şekilde yürütülür.

Disiplinli bir yaklaşım, hedeflere ulaşma konusunda istikrar sağlar. İnsanlar ve ekipler, belirlenen plana sadık kalarak hedeflerini gerçekleştirebilir. Disiplin; işleri planlanan zaman diliminde tamamlama alışkanlığı kazandırır. Disiplinli bir yaklaşım; beklenmeyen sorunlarla daha organize bir şekilde başa çıkmayı kolaylaştırır.

Sistem ise düzen ve organizasyon sağlar; işleri daha hızlı ve doğru bir şekilde tamamlamaya olanak tanır. Sistematik bir yapı, ekip içi koordinasyonu artırır ve herkesin rollerini daha iyi anlamasını sağlar.

Bunlara ek olarak kaliteden taviz vermemek de işin değerini artırır. Kaliteli bir iş, hem işverenin hem de müşterinin memnuniyetini artırır. Kaliteye odaklanan işler, piyasada daha kolay öne çıkar. İşin sürdürülebilirliğini ve güvenilirliğini artırır.

Bu unsurların birlikte kullanılması, sadece bireysel değil, aynı zamanda kurumsal başarı için de kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle, herhangi bir işi yaparken bu üç unsuru sürekli ön planda tuttum ve taviz vermedim.

Fikrimi potansiyele dönüştürürken ise en önem verdiğim konu araştırma oluyor. Yapacağım işi en ince ayrıntısına kadar bilmeliyim ve en iyi örneklerini incelemeliyim. Bunun en güzel örneği Mudanya Üniversitesi'dir. Üniversiteyi kurma fikri oluştuktan sonra tam on sekiz yılımı araştırmayla geçirdim. Dünyanın en iyi üniversitelerini bizzat giderek yerinde inceledim. Fiziksel şartlarından, eğitim sistemlerine kadar hepsini karşılaştırdım. Bir üniversite kuracak yetkinliğe ulaştığımı düşündüğüm an fikrimi hayata geçirdim. Üç yılda Mudanya Üniversitesi'nin geldiği nokta, bir işe sağlam bir araştırma yaparak girmenin ne kadar doğru bir yöntem olduğunu gösterdi. Şimdi de en başta dediğim gibi bilimin ışığında sistem, disiplin ve kaliteden taviz vermeden yolumuza devam ediyoruz.

Sağlık Hizmetine Erişimi Geliştirmek ve Kolaylaştırmak İçin Bir Tele-Tıp Modeli: **ONLINE (ÇEVİRİMİÇİ) POLİKLİNİK**

**Saud Al Türki, Emre Yalçıntaş,
Eltaf Torun, Behçet Al**

Özet

Tüm dünyada başta hastaneler olmak üzere, sağlık kuruluşlarında ciddi bir yoğunluk yaşanmaktadır. Ülkemizdeki sağlık sisteminde yaşanan hasta yoğunluğu başka ülkelerle kıyaslandığında çok daha yüksektir. Hasta yoğunluğu, başta acil servisler olmak üzere sağlık sisteminin tüm birimlerinde görülebilmektedir. Hasta ile sağlık sisteminin doğru yerde bulaşamaması, buna bağlı olarak arz talep dengesinin birbirine tam cevap verememesi meselenin en önemli nedenini oluşturmaktadır. Her ülke, kendi imkânları dâhilinde baş edilmesi güç hale gelen bu problem için çareler aramaktadır. Şiddetle ihtiyaç duyulan bu çarelerin bulunması ve üretilmesi de sağlık çalışanlarının sorumluluğundadır.

Bu yazımızda, online poliklinik yöntemi ile yaşanan yoğunluğu makul ve kabul edilebilir şartlarda rahatlatılabilecek bir model öneriyoruz. Bu model kapsamında, kendilerini hasta hisseden insanların doktora gitme ihtiyacı engellenmeden hem sağlık hizmeti sunucuları hem de hizmet alıcıları için konforlu bir model sunulmaktadır. *Online poliklinik modeli* (OPM) olarak adlandırdığımız bu özgün yöntemle, modern teknolojik gelişmelerden faydalanarak üst düzey güvenli ve kullanışlı, her yere ve her kesime ulaşabilen, kaliteyi düşürmeden sağlık hizmeti maliyetlerini azaltan, zamandan ve mekândan tasarruf sağlayan bir sağlık hizmeti sunmayı ön görmekteyiz. Literatürde hasta yoğunluğu çoğunlukla acil servis üzerinden tanımlanıp bildirilmiştir. Çalışmamızdaki örneklendirmeler de genel olarak acil servis yoğunluğu ile ilgilidir. Ancak tüm sağlık sisteminde yaşanan yoğunluğa çare bulmak hedeflenmektedir.

GİRİŞ

Acil Servis kalabalığı (ASK), acil servisin belirli bir zamandaki kapasitesinin talep edilen hizmeti karşılayamaması olarak tanımlanabilir. Birçok tetikleyici faktörü ve sonuçları ile küresel bir sağlık sorunu haline gelmiştir. Arttan iş yükü ile, mevcut sağlık sistemlerinin yeterli ve kaliteli hizmeti sunması güç olmuştur. Bu problem, başta gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olmak üzere tüm dünyada artık küresel bir kriz haline gelmiştir. Sağlık hizmeti sunucularını ve hizmet alıcılarını memnun eden makul bir çözüm bulunamadığı için de bu kriz her yıl büyüyerek devam etmektedir. COVID-19 pandemisi gibi global ölçekte bazı olaylarda bu kriz daha belirgin olarak açığa çıkmaktadır. Alternatif hizmet birimlerine olan erişim engeli, acil servislerde bekletilen hastalar için risk artmaktadır. Yaygın ve uygulanabilir bir çözüm bulunmadığı için de mevcut durum küresel ölçekte bir halk sağlığı sorunu olmuştur.

Bugüne kadar çok defa nedenler araştırılmış, farklı çözüm yolları gösterilmiştir. Ancak sistemi rahatlatacak global ölçekte bir çözüm henüz sağlanamamıştır. Ülkemizde sağlık sisteminde alt yapı ile ilgili son yıllarda çok ciddi gelişmeler oldu. Ancak bu gelişmeler, artan hasta sayısı nedeni ile sistem sıkıntı yaşamaktadır. Hasta sayısındaki artışın çok sayıda nedenleri bu yazının kapsamı içerisinde olmadığı için ele alınmamıştır. Bu yazının içeriği, sağlıkta artan iş yüküne çözüm olabilecek bir modelin tanımı ile ilgilidir. Modelin önerisi ve içeriği tamamen bu yazının yazarlarına aittir.

Modelin adı: Literatürde bu hizmetler “tele-tıp” veya tele-sağlık” terimleri ile tarif edilmektedir. Diğer çalışmalardan çok farklı yönleri ve yenilikleri olması nedeni ile biz çalışmamızı “***online poliklinik modeli (OPM)***” olarak tanımlıyoruz.

Online Poliklinik Modelinin Neyi Öngörüyor?

Başta acil servis kalabalığı olmak üzere birinci, ikinci ve üçüncü basamak sağlık kuruluşlarının yükünü azaltacak yepyeni bir yöntem öneriyoruz. OPM genel olarak kronik hastalık yönetimi, önleyici ve rutin bakım, acil olmayan tıbbi konsültasyonlar alanlarını önceliyor. Burada, önerilen hizmet şekli ve içeriği yazının içeriğinden de anlaşılacağı üzere mevcut yapılandırmadan çok farklıdır.

Modern teknolojik imkânlarını kullanarak yapmayı öngördüğümüz bu yöntemin öne çıkan özellikleri aşağıda belirtilen şekilde olacaktır.

- Sağlık hizmet alıcıları ve sunucuları için konfor sağlaması,
- Ekonomik olması,
- Hasta bakım kalitesini artırması
- Güvenli olması,
- Kullanılacak teknolojik imkânlarının sürekli güncellenebilmesi,
- Herkese eşit sağlık hizmetini sunması,
- Zamandan ve mekândan bağımsız erişim sağlaması,

Esas hedef: Ülkemizde sağlık hizmetinin geleceğine katkıda bulunmaktır. Bununla beraber global düzeyde de fayda sağlayabilecek özelliktedir.

OPM’nin Temel Geleceği

- **Yapay zekâ** (AI-Artificial intelligence) **destekli tanı ve tedavi:** Doğru tanıyı desteklemek ve tedavi planını geliştirmek için yapay zekâ algoritmaları ile hastalar analiz edilecek.
- **Uzaktan Hasta İzleme:** Giyilebilir cihazlar ile kronik rahatsızlıkların yönetimine yardımcı olunacak.
- **Özelleştirilmiş Tıp:** Kişinin sağlık profillerine özel ve uygun tedavi planları uygulanır.
- **Verimli Sınıflandırma ve İş Akışı:** YZ sınıflandırması triyajı optimize eder ve iş yükünü azaltır
- **Sanal Yardım Desteği:** YZ destekli sanal yardımlar, hasta talepleri ve semp-

tom takibi için 7/24 hizmet verecek ve gerektiğinde hastaları özellikli sağlık uzmanlarıyla buluşturacak.

OPM'nin özellikleri:

Hedef kitle: 2025 yılında Türkiye'de doktora gidecek kişi sayısının bir milyarı aşacağı tahmin edilmektedir. Bu başvuruların %40'ının (4000 milyon) birinci basamak ve %25'inin (250 milyon) acil servislere olacağı varsayılmaktadır. Acil servisler, göz, kulak-burun-boğaz, iç hastalıklar, çocuk sağlığı ve hastalıkları, dermatoloji gibi poliklinik başvuruları ele alındığında yaklaşık 450 milyon bir hasta kitlesi ortaya çıkmaktadır. Modelimizin birinci derece hasta popülasyonu bu 450 milyonluk kitledir. Birinci basamak başvuruları ayrıca ele alınacaktır.

İlgili hasta kitlesinde en fazla öne çıkan şikâyetler: Randevu bulunamaması, hastanelerde çok sıra olması, boş yatak bulunamaması, yanlış polikliniğe gitmiş olmak, işinin bitmemesi, iyileşememek tekrar gelmek zorunda kalmak olarak tanımlanabilir. Önerdiğimiz model, bu şikâyetlerin nedenlerini ortadan kaldırmak veya azaltmak sureti ile faydalı olmayı öne çıkarmaktadır.

Online poliklinik modelinin çalışma şekli: Hastane ortamı olmadan, modern bilgi-iletişim teknolojilerini (yapay zekâ, sanal gerçeklik, video gibi) sağlık alanında kullanarak başta poliklinik hizmetleri olmak üzere sağlık hizmetlerini sağlamak esasına dayanmaktadır. Sağlık hizmeti sunucuları ile alıcılarının aynı ortamı paylaşmadan hastalık hikâyesinin alınması, fizik muayenenin yapılması, vital bulgularının bakılması, reçetenin düzenlenmesi gibi profesyonel sağlık hizmetinin gerçekleştirilebileceği modern bir modeldir.

Online poliklinik modeli ile yapılabilecek hizmetler:

- a. Hekim heyeti kurmak:** Bu hizmeti sunacak hekimler ihtiyaca göre düzenlenebilir. İhtiyacı belirleyecek faktör, başvuran hastanın klinik durumu veya bölgenin imkânlarıdır. İçinde çok sayıda branş uzmanının bulunacağı hekim heyetleri vardır. Hekimler de aynı ortamda olmak durumunda değildir.
- b. Verilerin kaydı:** Veriler halihazırda mevcut kayıt sistemine entegre edilecektir.
- c. Hikâye alınması:** Hastalara ait tüm hikâyeler yazılı ve sözlü ve görüntülü olarak da kayıt altına alınacaktır. OPM e-Nabız gibi tüm sistemler ile entegre olma potansiyeline sahiptir.

- d. Hastaya ait alınabilecek parametreler:** OPM içerisinde bu parametreleri (hastanın kan basıncı, ateşi, dakika nabız ve solunum sayısı, anlık oksijen satürasyonu, kan şekeri) değerlendirecek teknolojik dijital aletler olacaktır. Hekimler bu bulguları anlık olarak görebileceklerdir.
- e. Muayene:** OPM ile hastaların cilt, boğaz, göz, işitme, ses, göğüs-karın-uzuvların muayeneleri (görünümü, dinlenilmesi, hareketleri gibi) yapılabilecektir. Zaman içerisinde gelişen yeni teknolojik imkanlarla bu değerlendirmelere başka muayene imkanları da eklenebilecektir.
- f. Tedavi:** OPM'nde muayene sürecinden sonra ortak hekim kararı ile uygun reçete yazılacak ve sistem üzerinden hastaya reçete şifresi iletilecektir. İlgili hekimler mevcut ilaçları kontrol etmek, yeni reçete düzenlemek, ilaç raporu düzenlemek, malzeme raporu düzenlemek, istirahat raporu düzenlemek, işe giriş raporu düzenlemek, sporcu sağlık raporu düzenlemek, akli meleke raporu düzenlemek ve heyet raporu düzenlenmesi gibi hizmetleri de verebilecektir.
- g. Takip:** Modelin içerisinde hasta ziyaretleri ve takipleri, kontrol muayeneleri, verilen tedavinin devamlılığını kontrol edilmesi, kontrol tetkik istenmesi, hayati bulguların takibi, kronik hastalık takibi, tedaviye uyum takipleri ve kilo takibi gibi hizmetler de sunulabilecektir.
- h. Danışmanlık hizmetleri:** Bu model ile destek tedavi önerileri, fizik tedavi önerileri, başvuru yapılacak poliklinik önerileri, yaşlı hasta takibi, gebelik takibi, yaşlı bakımı, sağlam çocuk takibi, aşı takipleri, evde hasta bakım takibi, cerrahi sonuçlarının takibi, poliklinik randevusu düzenleme, coğrafi olarak ulaşım engeli olan hastalara ileri poliklinik hizmeti sunumu, aynı evde başka hasta girişini ve değerlendirmesini yapma ve başta beslenme olmak üzere öz bakım kontrolünü yapmak gibi danışmanlık hizmetlerini sunmak mümkün olabilecektir.

Online poliklinik modeli ile ülkemizde ve dünyada iki temel alanda gelişme sağlanması düşünülmektedir. Bu model ayaktan hasta başvuruların fazla olduğu ülkelerde daha çok fayda sağlayacaktır.

Birinci temel alan: Alt yapısı oluşturulmuş, personel eğitimleri ve hasta bilgilendirmeleri tamamlanmış başarılı bir OPM hizmetinden global olarak imkânı bulunan her ülkenin sağlık sistemi faydalanabilir.

İkinci temel alan: Türkiye'de ayaktan doktora giden hasta oranı dünya ile kıyaslandığında çok daha yüksektir. Bu nedenle, **OPM** Türkiye'de daha yüksek oranlarda fayda sağlayacaktır. Aşağıda yazılanlarla sınırlı olmamakla beraber, fayda sağlamada öne çıkan başlıklar şu şekilde belirtilebilir.

- Hastanelere fiziksel başvuruları azaltmak,
 - Bu modelle hasta randevu taleplerini kısa sürede karşılamak,
 - Zamandan ve mekândan bağımsız sağlık hizmetlerini genişletmek ve tüm nüfusa yaymak
 - Fiziksel bina ve poliklinik ihtiyacını azaltmak ve mevcut olanları yeterli kılmak,
 - Gereksiz fiziksel poliklinik muayenesinin önüne geçmek,
 - Yanlış poliklinik başvurularının önüne geçmek,
 - Hastane giderlerini (su-elektrik-yakıt-alan-otopark kullanımı gibi) azaltmak,
 - Hastane binasına ait tüm eşyaların kullanım oranlarını azaltıp ömürlerini uzatmak,
 - Tüm hastaların istedikleri her branştaki doktora ulaşabilmesini sağlamak
 - Yapay zekâ destekli olarak algoritmalar takip edilerek hekimlerin malpraktis korkusundan uzaklaştırmak ve daha sağlıklı bir hasta yönetimini yapmalarını sağlamak,
 - Hastaya yapılacak müdahale ve tedavi önerilerinde mümkün olduğunca ortak kararlar alınmasını sağlamak ve bu şekilde hastaların sağlık sşstemine olan güvenlerini artırmak,
 - İhtiyaç olan uzmanlık alanlarından konsültasyon hizmetini almayı kolaylaştırmak ve geliştirmek,
 - Tüm muayene sürecinin kayıt altında alınmasını sağlayarak aşağıda belirtilen usulsüz talep ve işlemlerin önüne geçmek
- *Sahte rapor talebi*
- *Başkası adına ilaç yazılması talebi*
- *Uygunsuz ilaç talebi*
- *Usulsüz talep edilen akli meleke ehliyet ve işe giriş raporları*
- *Gereksiz laboratuvar-görüntüleme-tedavi ısrarları ve talepleri*
- Hasta ve yakınlarını yolda geçirdikleri zamandan ve bunun yarattığı iş gücü kaybından kurtarmak ve bununla hasta ve yakınlarının memnuniyetini artırmak
 - Herkese eşit hizmet sunmak
 - Hastayı bir anda birden fazla hekimle buluşturma imkânını tanımak,
 - Hastaya ait hikâye-muayene-vital bulgular gibi bilgilerin sesli ve görüntülü olarak kayıt sistemine girişini sağlamak,

- Doktor muayene etti/az muayene etti/soru sormadı/bakmadan ilaç yazdı gibi şikâyetlerin tamamen önüne geçmek
- Sağlık çalışanına şiddetin önüne geçmek (sesli, görüntülü ve kayıtlı olduğu için kimsenin şiddet uygulama ihtimali kalmaz).
- Hastaneleri, sistemi, hastaları, sağlık çalışanlarını ve normal insanları grip gibi bulaşıcı hastalıkların riskinden korumak

Sistemin çalışma şekli ve getirileri:

Aşağıda vurgulanan noktalar takip edilerek OPM'nin çalışması öngörülmektedir. Adımlar takip edilerek, hastanın fiziki poliklinik şartlarına kıyasla çok daha iyi bir şekilde bakımının sağlanması ve iyileştirilmesi mümkün olabilecektir.

- Hasta, MHRS benzeri yolu takip ederek online muayene için randevu alacak
- Muayene saatinden önce hekime ve hastaya muayene için saat ve dakikasını belirtecek şekilde link gönderilecek
- Görüşmeler, ileri düzey şifreleme sistemi kullanılarak üçüncü tarafların dâhil olamayacağı güvenli bir alan oluşturulacak
- Online muayenede hasta hikâyesi alınacak, vital bulgu monitörü kullanılarak önemli parametreler elde edilecek.
- Teşhis ve tedavi için yeterli kanıt elde edildiğinde ilaç yazılacak; ihtiyaç varsa rapor düzenlenebilecek
- Hastaya kontrol gerekli ise kontrol muayenesi için randevu tahsis edilecek, fiziki şartlarda muayene olması gerekiyorsa bunun için de randevu oluşturulacak
- Hastaya hastalığı ile ilgili yaşam tarzı değişiklikleri ve destek tedavileri ile ilgili önceden hazırlanmış videolar gönderilecek (Örnek olarak soğuk algınlığı için bol sıvı alın, dinlenin vs)
- Hastanın eczaneden karşılanan ilaçları (hangi muadile ödendi ise) ile nasıl kullanacağı video aracılığı ile gönderilecek (aç, tok, yemekten 20 dk önce, sadece cilt üzerine gibi)
- Hastanın sağlığı ile ilgili tavsiyeler en üst düzey profesyoneller tarafından verilecek
- Doktor muayenesi sırasında hastanın şikâyetleri ses tanıma sistemleri aracılığı ile kaydedilecek. Yapay zekâ desteği ile şikâyetlere yönelik olası tanı öneriler doktora gösterilecek.
- Hastanın teşhisine yönelik izlenmesi gereken algoritmalar doktora sunulacak,

- Talep edilmesi durumunda hastanın geçmiş vital bulgu ve tahlil sonuçlarının kayıtları doktora grafik destekli olarak sunulacak (tansiyon raporunu yeniletmek isteyen hastanın bir haftalık tansiyon kayıtları; şeker ilaçları kontrol edilecek hastanın geçmiş şeker ölçümleri vs).
- Kronik hastalıklar için kullanılan raporlu ilaçlar, herhangi bir ek tetkike gerek yoksa online olarak reçete edilecek.
- Muayene ve tedaviden sonra kontrol ihtiyacı varsa, hastaya bildirilecek ve bunun için kontrol randevusu ayarlanacak. Kontrol öncesi tetkike gerek duyurulursa, sistem üzerinde bu tetkikler online girilecek. Bu tetkikler için hasta herhangi bir polikliniğe uğramadan doğrudan kan verme merkezinde kan tetkiklerini verecek. Sonuçlar sisteme düştükten sonra kontrol muayenesini yaptırabilecektir.
- Bütün bunlarla beraber, teknolojik aletlere uyarlanacak sistem ile hastaların önemli kalp ritim bozuklukları, kan şekeri hipoglisemi gibi öldürücü patolojiler algılanıp hekime bildirilebilecek. Bu da ani ölüm olaylarını ve sekel kalma riskini azaltabilecek.
- Online Poliklinik Operasyonel güvenli akışını basit olarak Tablo 1’de özetlenmiştir.

Konfor: Sağlık hizmet sunucularının ve hizmet alıcılarının memnuniyetini ve dolayısı ile konforunu etkileyen faktörleri inceleyen çok sayıda çalışma literatürde bulunmaktadır. Genel olarak güven, kalite, hızlı sonuç alma, yoğunluk, personel kalitesi, hasta ile doğrudan ilgilenme gibi konular öne çıkan faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Tele-sağlık alanındaki memnuniyeti inceleyen çalışmalar da yapılmıştır. Bu nedenle, sunduğumuz modelde bu noktaya önem verdik. Hatta OPM’nin sağladığı en önemli imkânın konfor olduğunu söyleyebiliriz. Konforun hangi imkanlarla sağlanabileceği aşağıda bazı örnekler verilerek belirtilmiştir.

- Zamandan ve mekândan bağımsız 7/24 OPM hizmetleri sağlanabilecek.
- Hasta işini bırakmadan, başka meşguliyetlerinde vazgeçmeden, uzun mesafeler kat etmek zorunda kalmadan, stresli trafik sıkıntısına girmeden istediği zaman ve saatte bu imkândan faydalanabilecek.
- Hekim istediği zaman ve istediği yerde (evinde, seyahatinde, tatilinde) karşılığını da alarak bu hizmeti verebilecek.
- Hasta yakınları hasta ile hastaneye gitme işinden kurtulmuş olacaklar. Bu da zaman ve mekândan bir kazanç olarak hasta yakınlarının hanesine yazılacaktır.

- Hizmet sunucuları ve hizmet alıcıları için ekonomik olarak tasarruf sağlayacaktır.

Online Poliklinik Modeli için Zorluklar:

Bütün yeni sistemlerin sunulmasında, pratik hayata geçirilmesinde zorluklarla karşılaşılması kaçınılmazdır. Burada esas olan nokta, bu zorlukları önceden tahmin edebilmek ve önlem alarak hasarları minimuma indirebilmektir. OPM'n-de karşılaşabileceğimiz muhtemel zorluklar beş başlık halinde izah edildi.

1. Güvenirlilik ve kimlik doğrulanması: Sağlık hizmetleri yüksek güvenirlilik kapasitesine sahip olan, zorlukları karşılayabilen, hesap verebilirliği olan, güçlü temel operatörler arasında sürekli iletişimi sağlayabilen modeller ile sürdürülmelidir. Dijital sistemlerde, kişisel verilerin koruma altına alınmasının sağlanması başarılı olmanın en kritik noktasıdır. Güvenirlilik hem sağlık hizmet sunucuları hem de hizmet alıcıları açısından ehemmiyetlidir. Kişisel verilerini güvence altında olduğuna inanmayan sağlık çalışanları, bütün konforuna rağmen hizmet vermek istemez. Toplum da yüz tane faydasını da bilse böyle bir sağlık hizmetini almak istemez. OPM, bu konuda hâlihazırda başarılı bir şekilde kullanılan TC kimlik kartı doğrulanması için kullanılan uygulamalarını, yüz tanıma sistemlerini, ses tanıma sistemlerini ayrı ayrı veya birlikte kullanarak güvenli bir kayıt sistemini temin edecektir.

2. Sürdürülebilirlik: Sürdürülebilirlik kavramının çok farklı anlamları olsa da kısaca daimî olma yeteneği olarak adlandırılabilir. Kaynakların uygun kullanılması, yatırımların ve teknolojik gelişmenin doğru yönlendirilmesi, kurumsal değişimin uyum içinde olması, insani ihtiyaç ve isteklerinin karşılayabilme potansiyelinin gösterilmesi için dengeli bir ortamda değişimin sağlanması olarak tanımlanabilir. Bu tanımlamaya bakıldığında, ihtiyacın olması ve bu ihtiyacın hem daimî hem de doğru yönlendirilmesi noktaları önem kazanıyor. Sağlık hizmetlerine olan ihtiyacın gerekliliği ve şiddeti tartışılmaz. Bu ihtiyacı yerine getirecek güncel sistemler de mutlak surette geliştirilmelidir ki hayat devam edebilsin. Online poliklinik fikri de sağlık hizmetinin sürdürülebilirliği için tasarlanmış bir modeldir. Uygulamaya konulduktan sonra ihtiyaç duyulan iyileştirmeler ile daha nitelikli hale gelebilecektir.

3. Ulaşılabilirlik/erişilebilirlik: Erişilebilirlik; etkinlik ve ortamları mümkün olduğunca çok sayıda insan için mantıklı, anlamlı ve kullanılabilir hale ge-

tirmek olarak tarif edilebilir. Burada sorunu ve amacını doğru bir şekilde ayırt etmek önemlidir. İhtiyaç sahibinin yeteneklerine veya koşullarına bakılmaksızın adil bir şekilde erişim sağlamak erişilebilirliğin esasını ve ruhunu oluşturmaktadır. OPM’nde dikkate alınan en önemli basamaklardan biri de erişilebilirliktir. Bu amaçla, modern teknolojik imkânlar kullanarak çocuk, erişkin, işitme-görme-konuşma engellileri, yatalak hastalar, uzak-yakın mesafe fark etmeksizin her bir bireye eşit veya kabul edilebilir şartlarda ulaşmak hedeflenmiştir. Muayene olmak isteyenler için mesai içi veya mesai dışı kavramları olmadan 7/24 imkân tanınacaktır. Çocuk hastalar için ebeveynlerinden, iletişim problemi yaşayan hastalar için de aile bireylerinden destek alınabilecektir. Ulaşılabilirlikte internet imkânının varlığı köşe taşı olarak önem arz edecektir. Türkiye İstatistik Kurumu, ülkemizde 2023 yılı itibarı ile internete erişim oranının %95,5; akıllı telefon kullanımı oranının ise %92 olduğu bildirilmiştir. Kalan nüfusun önemli bir kısmının hane içinde akıllı telefon kullanan bir başka birey ile yaşadığı kabul edilmektedir. Bu sonuçlar, OPM’nin internete ulaşım yolunda ciddi bir problemle karşılaşmayacağı göstermektedir.

4. Maaliyet: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2022 verilerine göre, sağlık harcamaları %71,5 artarak kişi başı 7.141 TL; genel sağlık harcaması da 606 milyar 835 milyon TL oldu. Sağlık hizmeti yönetimde ileriye yönelik finansal planlamalara yardımcı olmak, tedavinin nitelik ve niceliğini düşürmeden maliyetleri aynı düzeyde tutmak veya azaltmak kritik bir öneme sahiptir. Sağlık hizmetlerinde maliyet hesaplamanın başlıca amaçları toplam ve birim maliyetlerini belirlemek, giderleri denetlemek, verimliliği yükseltmek, planlama kalitesini artırmak, fayda ve maliyet karşılaştırmalarını yapabilmek, gelir-gider-hacim analizlerini yapmak, etkililik analizini yapmak, başka modellerle kıyas yapmaktır. Hastalık tanı ve tedavilerinde yeni teknolojik gelişmelerin kullanılması ile tüm dünyada sağlık hizmetlerindeki maliyetler arttı. Teknolojinin gücünden yararlanarak tele sağlık hizmetlerinin sunulma biçimi yeniden tasarlanabilir. Daha fazla erişilebilirlik, seyahatleri azaltarak sağlık hizmeti sağlayıcıları ve hizmet alıcıları için üretkenliği artırmak, hizmet maliyetlerini düşürmek, özel popülasyonların ihtiyaçlarına daha duyarlı olmak bu uygulamanın potansiyel faydaları arasında sayılmaktadır. OPM’nde analizler, alt yapı çalışmaları, hedef kitle seçimi, uygun personel istihdamının doğru yapılması kaydı ile sağlık hizmeti maliyetlerini azaltacağını düşünüyoruz. Zaman ve mekân konusundaki kazanımı; daha az sayıda personel giderleri ve istihdamı; erişilebilirlik ve özel hasta gruplarına sağlayacağı

avantajları; artan çalışan-hasta memnuniyeti noktasında tahlil edildiğinde, maliyete olan pozitif etkisi görülebilecektir. Özellikle ülkemizde ayaktan başvuru oranının çok yüksek olduğu ve hedef kitlemiz olan en az 450 milyon başvuruyu ilgilendirdiğini düşündüğümüzde, modelin maliyet açısından başarılı olma şansının yüksek olacağını düşünüyoruz. OPM'nin maliyet açısından sağlayacağı katkı örneklendirilirse konuyu açığa kavuşturacaktır. Türkiye'de 2024 ortalama reçete maliyeti 300 Tl olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

- Fiziki bir mekânda muayene için kırsalda yaşayanların seyahat masrafları;
- Kentte yaşayanların iş gücü kaybı;
- Uygun zamanda ulaşılamayan sağlık hizmetleri sonucu ileri seviye tedavi ihtiyacı doğan hastalıkların nüks ve alevlenmeleri ve bunun neden olduğu komplikasyonlar;
- Fiziki mekân temini için yıllık yapılan harcama;
- Bütün bunlarla uğraşmak için yaşanan stres-yorgunluk-zaman kaybı gibi faktörlerin devlete ve fertlere yüklediği maliyet devasa bir yekûn teşkil etmektedir.

İnsanların ihtiyacı olan sağlık hizmetini aksatmadan konforlu bir metotla ve daha az maliyetle sağlamak büyük bir kazançtır. OPM tam olarak bu kazancı hedeflemektedir.

OPM'nin Uzun Vadeli Ekonomik Faydaları:

Bu başlık kısa anlatımlarla altı basamakta izah edilecektir.

a. Hastalar ve Sistem için Maliyet Tasarrufu

Seyahat ve ziyaret masraflarının azaltılması hastalara maddi açıdan fayda sağlarken, yüz yüze talebi azaltarak sistem giderlerini de en aza indiriyor.

b. Optimize Edilmiş Kaynak Tahsisleri

Azalan tesis yoğunluğu, altyapının ömrünü uzatır ve yüksek öncelikli vakalar için odaklanmış kaynak kullanımına olanak tanır.

c. Gelişmiş Sağlayıcı Üretkenliği

Yapay zekâ teknolojisinin sağlık hizmetlerinde nasıl kullanıldığını ve triyaj sürecine nasıl katkı sağladığını açıklamaktadır. Yapay zekâ, hasta akışını düzenleyerek sağlık çalışanlarının daha fazla hasta ile etkili bir şekilde ilgilenmesini

mümkün kılar. Bu sayede sağlık hizmetleri daha sistematik ve verimli bir şekilde sunulabilir.

d. Ölçeklenebilirlik

“Ölçeklenebilirlik”, bir sistemin veya yapının büyüyen taleplere veya iş yüklerine uyum sağlama yeteneğini ifade eder. Özellikle teknoloji ve işletme alanında, bir sistemin daha fazla kullanıcıya, veriye veya işlemeye karşı sorunsuz bir şekilde genişleyebilmesi anlamına gelir. Ölçeklenebilir bir sistem, performans kaybı olmadan artan yüklerin üstesinden gelebilir ve gerektiğinde daha fazla kaynak eklenerek kapasitesini artırabilir. Bu kavram, bulut bilişim, yazılım geliştirme ve iş süreçleri gibi birçok alanda önemli bir rol oynamaktadır.

Dijital platformlar, sağlık hizmetlerine olan talep yükseldiğinde yeni hizmetlerin ve uzmanlık alanlarının sunulmasına yardımcı olarak bu alanda büyümeyi teşvik ediyor. Yani, dijital teknolojilerin kullanılması, sağlık hizmetlerinin daha çeşitli ve erişilebilir hale gelmesine olanak tanıyor. Bu da hem sağlık hizmeti sağlayıcılarının hem de hastaların faydasına olan bir durum oluşturuyor.

e. Önleyici Bakım ve Erken Müdahale

Sürekli bir izleme süreci ve zamanında müdahale ile özellikle kronik hastalıkların yönetiminde, hastaların acil durumlarla karşılaşma olasılığı ve hastaneye yeniden yatma durumu azaltılabilir. Bu yaklaşım, hastaların sağlık durumlarının daha iyi takip edilmesi ve gerekli önlemlerin zamanında alınması sayesinde gerçekleşir.

f. Veri Odaklı Politika Planlaması

Toplanan sağlık verileri, bilgilendirilmiş karar alma süreçlerinde kaynak dağıtımını ve kamu sonuçlarını iyileştirmeye yardımcı olur.

1. Hukuki zemin: Bir sistemin hem faydalı ve başarılı olması hem de suistimale neden olmaması için hukuki zemine ihtiyacı vardır. Bu sağlık hizmeti açısından da böyledir. Evrensel ahlaki ve yasal hakları olan her bir insan korunmalı, hak ettiği tedavi hizmetini eşit şartlarda alabilmelidir. Sağlık hizmetinde zararın en aza indirilmesi, adaletin sağlanması, iyilik yapılması ve kişilerin özeline saygı ilkeleri ancak hukuki düzenlemelerle güvence altına alınabilir. Tüm dünyada yapılan hukuki düzenlemelerle, hastalar sağlık hizmetinin pasif alıcısı rolünden karar alma sürecinin aktif ortakları haline geldi.

Ayrıca, yapay zekâ, tüm dünyada ve hemen her alanda popüler ilgi alanı oldu. Sağlık hizmetleri alanına da sıkça kullanılmaya başlandı. Bu nedenle, bu konu-

da hem üreten hem de tüketen kesimin hükümetlerden ve ilgili şirketlerden koruyucu mekanizmaların geliştirilmesini beklemeleri doğaldır. Sağlık hizmetleri sistemleri, hekim grupları, sağlık sigortası şirketleri ve alandaki diğerleri yapay zekâ'nın sağlık hizmetlerinin çeşitli yönlerini iyileştirme potansiyelini keşfettiler. Bu nedenle konuya ilgi göstermekledirler. Ancak her gün yeni yasal riskler ve zorluklar ortaya çıkıyor. Yapay zekâ; sağlık hizmeti sonuçlarını olumlu yönde etkileme, maliyetleri düşürme ve hasta yaşamlarını iyileştirme potansiyeline sahip olduğu için yakın gelecekte bu sektörde yaygın olarak kullanılması kaçınılmazdır. Bu açıdan kullanıcıların önceden yasal düzenlemeler yapmaları bir zarurettir.

Çalışmamızda, sağlık hizmetinde zarar vermemek, hizmette adaleti sağlamak, daha fazla iyilik dokundurmak ve hastaların özeline saygı ilkeleri çerçevesinde yapay zekâ ve sanal gerçeklik gibi teknolojinin imkânlarından faydalanacağız. Uzaktan bazı sağlık hizmetlerinin icra edilebilmesi konusunda Sağlık Bakanlığının bazı mevzuat hükümleri bulunmaktadır. Bu hükümlere yapılabilecek az sayıda ilavelerle OPM'in hukuki zemininin de sağlamlaştırılacağına inanıyoruz. Challegences denilen noktalar bu beş maddeden ibaret olmamakla berber esas olanlar bunlardır.

OPM'nın uygulamada karşılaşılabileceği zorlukların bir kısmı çözüm stratejileri ile tablo 2'de gösterilmiştir.

Uygulama Aşamaları

Bu alt başlıkta, OPM danışmanlıkların sorunsuz ve güvenli bir şekilde hizmet sağlayıcı ve alıcılarının etkileşimlerini garanti altına alarak nasıl çalışacağının adımlarını açıklar.

Dört basamaktan oluşmaktadır.

1. Pilot Aşaması: Büyük bir şehirde ilk uygulaması başlatılır. OPM hizmetlerini etkili bir şekilde yönetmeleri ve güvenli dijital altyapı kurabilmeleri için sağlık çalışanlarına kapsamlı bir eğitim verilir.

2. Uygulama Aşaması: Temel tele-medikal hizmetleri başka kentsel merkezlerde genişletilir; altyapı güçlendirilir; ilk pilot geri bildirimlerine göre protokoller iyileştirilir; kusursuz bağlantı sağlanır, hizmet sağlayıcıları ve alıcıları için kullanıcı deneyimini geliştirilir

3. Ölçeklendirme Aşaması: Tele-medikal erişimi kırsal ve yetersiz hizmet

alan bölgelere genişletilir; bağlantı boşluklarını kapatmak için telekomünikasyon ortaklarıyla iş birliği yapılır. Ağ kapasitesini genişletmeye ve daha geniş bir erişim için teknik destek sağlamaya odaklanılır.

4. Değerlendirme Aşaması: Hasta memnuniyetini, uygulamanın etkisini ve tedavi sonuçlarını ölçmek için sürekli değerlendirmeler yapılır. Geri bildirimler yapılır; iyi şartlarda sağlık hizmeti ihtiyaçlarını karşılamak için sürekli güncellemeler ve iyileştirmeler yapılır.

TARTIŞMA

Düz alanda yavaş akan derin bir nehrin, yokuş aşağı birden hızlanması gibi, hayata dair her şey son yıllarda hızla akmaya başladı. Elli yılda öğrenilen bilgilerin tamamına elli dakikada ulaşılabilir oldu. İnsanın ihtiyaçları beşten yüze çıktı. Yirmi kadar olan hastalık sayısı yüz yirmeye çıktı. Tıp ve ona dair tüm parametreler bu değişimlerden en fazla nasibini alan ve en fazla ilgi ile takip edilen bilim alanıdır. Bu çerçeveden bakıldığında, insanların sağlığına dair ihtiyaçlarını karşılamak için üç yöntem kullanılabilir. Birincisi, inanları sağlık kuruluşlarına taşımaktır. Bugüne kadar sadece bu yöntem geçerli oldu. Çünkü imkanlar bunu gerektiriyordu. İkincisi, sağlı hizmetlerini kısmen insanlara taşımaktır. Çünkü, imkanlarımız artık buna izin veriyor. Özellikle COVID-19 pandemisi ile gündeme geldi. Üçüncüsü, iki yöntemi birbirini tamamlayacak şekilde beraber kullanmak. OPM, birinci yöntemin bugüne kadar verdiği hizmeti çok ehemmiyetli görüyor; ikincisine kuvvet verip üçüncüsünü öneriyor.

Nanoteknolojiler, bilişim teknolojileri, genetik teknoloji, sentetik biyoloji, rejeneratif tıp, robotik uygulamalar, nöroteknoloji, yapay zekâ ve sanal gerçeklik gibi alanlardaki gelişmelerin son yıllarda hızları baş döndürücü bir şekilde artmaktadır. Tıp alanında geliştirilen bu teknolojilerin sayesinde hastalıkların tanısı ve tedavileri hızlandırılmakta, daha güçlü, daha uzun sağlıklı bir yaşam hedeflenmektedir. Hedeflenen bu sonuca gitmek için bu teknolojileri zamanında kullanmak ve imkânlarından faydalanmakla mümkündür. Bu gelişmeleri yüz gün geriden takip etmek zorunda kalmamak için bir an önce başlanmalıdır. OPM de bu amaca yönelik hazırlanıp sunulmuştur.

Hekimlik mesleğinde ayrıntılı hasta hikâyesini almak ve tam bir fizik muayene yapmak her zaman için esastır. Hastalar, kendi hikâyelerini dinleyebilen ve ciddi iletişim becerilerine sahip hekimlere her zaman daha çok güvenmişlerdir.

Bununla beraber, tıptaki teknolojik gelişmeleri takip etmek sağlık hizmet sunucularının tüm birimleri için bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu yolda geri kalanlar, mesleğini takip etmekte ve korumakta çok zorlanacaktır. Sağlık hizmetinde beklenmedik ciddi sorunlar beraberinde yeniliklerin meydana çıkmasına da neden olabilmektedir. COVID-19 pandemisi, insanları bulaş riskinden korumak için evlere hapsedti. Bu durum sanal veya tele-sağlık ziyaretlerinin hızla artmasının bir nedeni oldu. Gelişmeler, aynı zamanda beraberinde şüpheleri ve tartışmaları da getirmektedir. Tartışmalar, çok zaman gelişmelerin eksik noktalarını minimuma indirmeye neden olsa da bazen gereksiz ve tamiri zor dirençlere de neden olabilmektedir. Bu durum hem tele-sağlık hem de OPM için geçerlidir.

Hekimlerin tele-sağlık konusunda güven hissetmeleri objektif davranıp becerilerini geliştirilebilmelerine bağlıdır. Sanal ziyaretlerde tam bir öykü almak ve ilaç sorgulamaları yanında, fizik muayene işlemleri de yapılabilir. Fizik muayene ve alınan hikâyeye uygun testlerin istenmesi ve tedavinin başlamasında da yardımcı olabilir. Pandemi ile edilen deneyimler, hastaların bu uygulamalara olumlu yanıt verdiğini gösteriyor. Hekimler, normal polikliniklerde hastanın yürüyüşüne, oturmasına ve diğer hareketlerine bakarak hastanın kliniği ile ilgili bilgi sahibi olabiliyorlar. Tele-sağlık ziyaretlerinde bu ve benzeri bilgilerin edinilmesi ihtimali azalabilir. Doktorlar, uzaktan gerçekleştirecekleri muayeneden hangi bilgileri elde etmek istediklerini önceden gözden geçirirlerse bu sıkıntıyı minimuma indirebilirler. Deneyimli ve eğitilmiş hekimlerin video ile yapacakları muayene sırasında sınırlarını ve imkanlarını bilmeleri, doğru sorularla doğru yönlendirme yapmaları işleri kolaylaştıracaktır. Bu değerlendirmeler kan basıncı, oksijen saturasyonu, nabız, solunum sayısı, ateş gibi vital parametrelerin ölçümü eklendiğinde başarı şansı artacaktır.

Tele-tıp kullanımı için farklı çalışmalarda farklı öneriler bulmak mümkündür. COVID-19 pandemisinde kilo takibi yapmak, kan basıncı ölçmek, boyun venöz dolgunluğunu tespit etmek, pulse oksimetre ve ateş bakmak, kalp ritim bozukluğunu saptamak için, tele tıp kullanımını önermişlerdir. Gelişen teknolojik imkanlar, insanların ihtiyaçları ve bu ihtiyaçları yerine getirme zaruriyeti, deneyimli ve eğitilmiş sağlık çalışanları, bilimsel çalışma sonuçları ve cesaretli önerileri bir araya getirildiğinde, OPM ile sağlık hizmeti vermek bir hayal olmaktan çıkıp bir gereklilik haline gelmektedir.

Bu çalışmanın sınırlılıkları: Hastane yoğunluğu çalışmaları genel olarak acil servisler üzerinden devam etmektedir. Çalışmamız, sağlık sistemindeki tüm basamaklarının yoğunluğunu kapsasa da örnekler acil servis üzerinden verilmiştir. Pilot bir uygulama yapılmadan yazıldığı için aksayan noktalar belirtilememiştir. Literatürde, Online poliklinik modeli gibi kapsamlı ve pratikte devam eden uygulama çok fazla bulunmamaktadır. Bu neden tartışma kısmından örnekler üzerinden karşılaştırmalar zayıf kalmıştır.

SONUÇ:

Sağlık hizmetlerinin gelişen teknolojilerle iş birliği yaparak yeni bir şekle evrilmesi kaçınılmazdır. OPM'in daha konforlu şartlarda hizmet sunması, zaman ve mekândan tasarruf yapması, 7/24 devamlılık sağlaması, üst düzey bir güvenliği sağlaması, erişilebilir olması, sağlık hizmeti maliyetlerini azaltması, sonuçlarının ölçülebilir olması, sürekli güncellenebilir olması, sağlık hizmeti talebini eşitlik ilkesine uyarak herkese sunabilmesi, sağlık hizmet sunucularının ve hizmet alıcılarının memnuniyetini artırması, artan hastane yoğunluklarına bir çözüm olması, kronik hastalıklarının takibini kolaylaştırması açısından faydalı sonuçlar doğuracaktır. OPM; pandemi, deprem, sel felaketi gibi durumlarda; kısa zamanda ilgili uzmanlık alanına ulaşmak isteyen, uzun mesafeler katederek ve zahmetlere katlanarak ancak doktora ulaşabilen, evde bakım ihtiyacı olan, yatalak durumda olan, yaşlı olan hastalara konforlu sağlık hizmetin sağlanması için de sığınılacak en güvenli liman olarak kaşıımıza çıkmaktadır. Uygulamalar sırasında; yetersiz deneyim ve eğitim nedeni ile bilgi güvenliğinin sağlanması, kimlik doğrulama işlemleri, erişilebilirlik, hukuki alt yapı, maliyet gibi bazı zorluklar ile karşılaşma ihtimali vardır.

Tablo 1: Online Poliklinik Operasyonel güvenli akışı özet

Tablo 2: OPM için zorluklar ve onları azaltma stratejileri

OPM için ZORLUKLAR VE ONLARI AZALTMA STRATEJİLERİ		
Zorluk	Tanım	Azaltma stratejisi
Hasta Kimlik Doğrulaması ve Güvenliği	Hasta kimliklerinin uzaktan doğrulanması, yetkisiz erişimi önlemek ve veri güvenliğini sağlamak açısından hayati önem taşımaktadır	Erişimi güvence altına almak, gizliliği sağlamak ve hasta güvenliğini oluşturmak için çok faktörlü kimlik doğrulamayı (örneğin TC Kimliği, yüz tanıma, ses tanıma) kullanımı
Alt yapı ve bağlantı	Kırsal alanlarda internet bağlantısının sınırlı olması tele-medikal uygulamalara erişimi engelleyebilir.	Daha geniş erişilebilirlik için metin tabanlı destek gibi düşük bant genişliği seçenekleri de dâhil olmak üzere, hizmet almayan bölgelerde bağlantıyı iyileştirmek için telekomünikasyon sağlayıcılarıyla ortak hareket edilir.
Sistem Güvenirliliği	Güvenilir ve tutarlı tele-tıp erişimi hayati önem taşıyor, çünkü hizmet kesintileri hasta bakımını aksatabilir.	Bakım ve hızlı sorun yanıtı için özel bir IT destek ekibi kurulur. Sistemin istikrarını sağlamak için rutin performans kontrolleri gerçekleştirilir.
Finansal kısıtlamalar	Yüksek ilk altyapı, lisanslama ve destek maliyetleri ulusal düzeyde bir yaygınlaştırmayı zorlaştırabilir.	Devlet fonu ve özel ortaklıklar arana-bilir. Sürdürülebilir fon sağlamak için telemedikalın azaltılmış tesis zorlanması ve kaynak optimizasyonu gibi uzun vadeli faydaları vurgulanabilir.
Kültürel Kabul ve Hasta Katılımı	Özellikle Türk kültürünün yüz yüze etkileşimlere ve aile katılımına değer vermesi nedeniyle tele-medikal tedaviye güven büyük önem taşıyor.	Kültürel Entegrasyon Stratejisi uygulanabilir: Yerel sağlayıcılarla tanışıklık sağlanması, ailelerin danışmanlıklara katılımını sağlanabilir ve tele-tıbbın güvenliği ve kolaylığı konusunda kamuoyunu bilgilendirilmesi

NOT: Bu makale daha geniş bir içerik ile uluslararası bir dergide (EAJEM) de yayınlanmıştır.

‘YÜKÜMSÜZ SEVGİ’LİLER

Rûken EREN

||||| **S**izlere hayvanlar ve insanlar arasındaki bağdan söz etmek niyetindeydim ancak bunu yazıya geçirmek, düşünme eylemi ile ortaklık kurduğunda bunun o kadar da kolay olmadığını fark ettim. Çünkü bu bağ, iki yakayı birleştiren bir köprüden farklı bir derinliğe sahipti. Aramızda birçok insan vardır ki onlara, o iki yaka arasındaki köprüden geçmek fikri, o köprüden boşluğa süzülmekten çok daha az cazip gelmiştir. Bu yüzden insanlar her zaman köprüleri aşmak için kederlerini, sevinçlerini birçok şekilde dünyayla paylaşmıştır. Biz ise bunları bazen bir şiir formunda, bazen bir resimde, bazen de dinlerken dünyayla ilişkilerimizi bir kenara attığımız müzikte hissediyoruz. Oysa bütün bunların yanında bazı insanlar var ki yaşanmışlıklarını ve hatta yaşanamamışlıklarını dünya gözü ile hiçbir insanla paylaşmaz.

Bunun sebebi her insan tekinin bütün benzerliklerine rağmen “eşsiz ve biricik” yapısıdır.

İnsanın bu eşsiz ve biricik oluşu; insan-insan, insan-hayvan ve hatta insan ve diğer bütün canlılar arasındaki bağı maddi yükümlülüklerin ötesinde ancak psikolojik ve duygusal yüklerle sürdürülmesini mümkün kılmıştır. Bu “eşsizler” ara-

sındaki birliktelikte biriciklik ve eşsizlik, bir diğeri için hayranlık ve merak uyardığı gibi belirsizlikler ve yabancılıklar da barındırır. Bunun yarattığı belirsizlik hali ilişkide birçok yükümlülük meydana getirir ve bu yükümlülükler kaçınılmaz olarak kişilerin birbirlerine karşı “beklentili bir duyarlılık” göstermesine sebep olmaktadır. Bu beklentili duyarlılık, öngörülemezlikler içinde bir gerilim baskısı devinimi doğurur. Dolayısıyla bu birlikteliklerdeki beklentiler ve yükümlülükler, zamanla insanın eşsizlik ve biricikliğini sindirerek duygusal ilişkileri belirsizlikler ve öngörülemezlikler zemininde var eder ya da tamamen yok eder.

Ancak kediler bütün bu ilişkiler içinde bir müstesnalık taşır. Kedi diğer hayvanlardan farklı olarak bizim bakımımıza ve ilgimize pek de ihtiyaç duymuyormuş gibi görünür. Onun karakteristik yapısının zaten bizden bağımsız ve özerk yapıda olduğunu sıkça gözlemleriz. Tam da bu noktada haddimi aşarak iddialı bir kavramdan söz edeceğim. Kedilerle aramızdaki bağı ben “yüksüz sevgi” ilişkisi olarak tanımlıyorum. Bu kavramla neyi ifade ettiğimi açıklamam gerekirse, daha önce de bahsettiğim gibi insan-insan, insan-hayvan ve hatta insan ve diğer bütün canlılar arasındaki bağ, maddi yükümlülükleri aşan psikolojik ve duygusal yük-

lerle doludur. Ancak yüksüz sevgi de bizim anlık talep ve beklentilerimize göre değil, her halükârda kendi iç ritmiyle ortaya çıkan eş anl, doğal bir denge ortaya çıkar. İşte insan ve kedi arasındaki bağın büyüğü de bu doğallık ve eş anlılıktır. Bu nedenle insanın kurduğu diğer ilişkilerde esirgenen veya varılamayan duygu durumlarının bu ilişkide ikame edebilmesi imkânı söz konusudur. Burada yüzeysel bir bakış açısıyla bakıldığında yüksüz sevginin nesneleştirilmiş bir bağ olduğu fikrine kapınılabılır. Oysa bana kalırsa “yükümsüz sevgi” insanın eşsizliğini ortadan kaldırmadan kurduğu ideal bir bağın en tatmin edici örneğidir.

Bu ideal ilişkinin insan ruhuna etkilerinden bahsederken, şiirleriyle köprüleri geçmemize sebep olan ve hatta bu şiirleri sayesinde ruhumuzun ruhuyla komşuluk edebilmesini sağlayan sevgili Didem Madak ve onun yoldaşları olan kedilerden, özellikle de Zeyna’dan bahsedeceğiz.

Didem Madak’ın şiirlerini okurken özellikle dikkat etmesek bile en çok karşılaştığımız ve en çok tanıdığımız kişi annesi Füsün Hanım’dır. Öyle ki Didem, kızına yazdığı son mektubunda, “Canım kızım, cehaletimden şair oldum. Annesizlikten... Sen sakın şair olma!” demiştir. Bizi şaşırtan nokta şudur ki Madak’ın şair olma sebebi olan annesinden sonra karşımıza en çok çıkan şiir kişileri, kedileri Miss Marple ve Zeyna’dır. Bu bize gösteriyor ki bugün şiirlerini okuma mutluluğuna sahip olmamızda kedilerin yükümsüz sevgisinin yadsınamaz payı vardır.

Didem’in şiirlerinde insan şiir kişileri her zaman sevgiyle ağırlanmazdı. Bu insanlar kimi zaman çokça bahsettiği ancak adını geçirmeden sadece “baba” sıfatıyla andığı babası gibi hüznün, öfkenin; kimi zaman belki de birçok sabah güneşle birlikte doğmasını hayal ettiği ancak geride yalnızca şiirlerine kırıklar bıraktığı ümidinin, uğursuz boncuğu olarak dikilmişti şiirlerinin yakasına. Ancak şiir kedileri farklıydı. Onlar, yakası bu uğursuz boncuklarla sarılmış ruhun kanatlarına “kasımpatılı yamalar” dikmişti.

“Şimdi geriye, gözleri ketılın ışığı gibi yanıp sönen kediler kalmıştı.

Bir farkla ki kediler su kaynatmazdı

Ve kediler insanı yarı yolda bırakmazdı.”

Bu dizelerdeki güvenle sarılmış yoldaşlık bize düşündürüyor ki belki de Madak’ın şiirlerinde kedilerle bu kadar sık karşılaşmamızın sebebi kedilerin yaşamak yolunda gösterdiği yükümsüz sevgisine Didem’in sadakatle eşlik edişidir. Nitekim sevgisini kederli bir ruha yama edenler, sadakat bağı ile kaçınılmaz bir dostluğun ana karakterleri olurlar.

Ancak şiir kişisi dediysek de siz aldanmayınız. Öyle görünüyor ki Didem için Zeyna, şiirlerinde kendi meskeni olan ve Pulbiberi Mahallesiine açılan kocaman bir pencereye sahip özel bir kedi idi.

“Herkes şiir kişisiydi, Zeyna şiir kedisi

Gözleri fotoğraflarda kırmızı çıkan bir albino” diyordu Zeyna için.

Yükümsüz sevginin belki de insanın eşsizliğini ve biricikliğini koruyan yapısı, bize bu sevginin samimiyetinde bir eksiklik olduğu izlenimini verebilir. Ancak Didem Madak ve Zeyna arasındaki ilişkiyi dikkatlice görmeye başladığımızda bunun tarafların eşsizliğini zedelemeyen birbirlerinin ruhuna bürünecek kadar derin bir bağ oluşturabileceğini görüyoruz.

“İtlerden ben korktum

Pisliğimi ben gömdüm” diyor Zeyna’ya bürünen Didem.

“Tüm hayatı okşamak istedim kedilerin şahsında

Tüm sarı, tüm kara, tüm yumuşak.” derken Didem, sanki hayatı kediler şahsında sevebilse belki de bütün hayat daha çekilebilir olacaktır.

Kanaatimce hayata dair bütün ilişkilerimiz yüksüz sevgi kadar bağımsız ve samimi olabilseydi, insanlar oldukları kişi olmaktan çekincesiz, korkusuz ve tam da bu sebepler dolayısıyla daha dürüst ilişkiler kurma imkânına sahip olurlardı.

TEZAT

Rûken EREN

Zıtlıklar, hayatın işleyiş mekanizmasında önemli bir çark niteliğinde görülebilir. Yaşamımızdaki bu işlevsel hâliyle zıtlıklar, etki tepki yoluyla eskiyi ortadan kaldırarak yeniye meydana getirebilir veya eskiden yeniye türetebilir. İnsanın sürekli bir istek hâlinde olmasını göz önünde bulundurduğumuzda düşünebiliriz ki çarkın bu üretken hâli yaşamın hiçbir zaman statik bir hâle bürünmemesine de kaynaklık eder. Kanımca insanın yapısındaki bu istek hâli öyle kuvvetlidir ki var olanı her gördüğümüzde var olmayanı tasavvur eder ve bir şekilde olmayanı oldurmak isteriz. Bu yüzdendir ki ileri gitmek bir bakıma geridekine takındığımız bir inat tavrıdır.

İnsanın doğası da böyle değil midir? İnatçı ve zıt. Yaşamak dahi ölüme karşı gösterdiğimiz bir dirençtir. Ancak zıtlıkları sadece işleyişteki bir mekanik parça olarak düşünmek bu derin kavramın içini boşaltarak ruhsuzlaştırılmasına sebebiyet verir. Bu haksızlığı yapmak benim açımdan mümkün değil, çünkü bahsettiğimiz kavramın özü, ayrıca sahici bir melankoli ile yüklüdür. Hatta bunun yadsınamaz olan payı o denli büyüktür ki bana kalırsa insani değerleri ve hayatımızın gidişatını şekillendiren, zıtlığın ve onun melankolisinin ta kendisidir.

Bu kavrama fazlaca anlam yüklediğimi düşünebilirsiniz ancak bu kavramların hayatımıza nasıl sirayet ettiğini hissedebilmek için mitlere, destanlara, şiirlere bakmanın faydalı olacağına inanıyorum. Örneğin; birçoğumuzun bildiği gibi güçlülünün gücü, güçsüzün üzerinde hâkimdir ve bilginin erdemi cehaletin arsızlığı karşısında yücedir. Bu tezatlar, gücü ve bilgeliği bu kadar değerli kılmasa Faust satar mıydı ruhunu Mephistopheles'e? Gılgamış, yaşamanın acılı keyfinin karşısında ölümü görmeseydi ölümsüzlüğü arar mıydı hiç? Peki ya güzellik? Güzelliğin kıymeti, çirkinliğin azizliğinden değilse nedendir? Çirkinlikten bir haber olsaydı Paris, Helen'in güzelliği Truva'ya mal olur muydu? Hatta çok da uzaklaşmadan zıtlıkların sizdeki tesirini izlediğinizde, olmayı istediğiniz kişi ve olduğunuz kişi arasındaki tezatın sizi her gün bir önceki günden farklı bir insan yaptığını fark etmek mümkündür. Raskolnikov'u felaketine sürükleyen de kendisiyle yaşadığı tezat değil miydi? İşte yaşamak dediğimiz, tezatlar arasında, varlığın ve yokluğun arasındaki salıncakta salınmaktan fazlası değildir.

Hâkim

Ağyârdan sayıp da sakındın ya bûseyi
Bildim diyâr kendime âlâm ü gusse
Mesrûriyet dedikleri gâfil yalancıdan
Kalmıştı hep gedâlara verdim bu hisseyi
Teşrîf edince ehl-i harâbât meclisi
Müşkül görüp de hâlimi feshetti celseyi
Kılmaz deyip riyâyı melâik hevâ ile
Şeytân eder sanırdı görenler desîseyi
Hâkim görünce rûyi nasıl kim yıkılmasın
Mûsî devirdi hem dahi Sînâ'da cüsseyi

Mecruh

Eda Nur Demirci

Gecenin mahi karanlığında
Yolunu kaybetmiş mecruh bir seyyahı:
Hangi han kabul kılar, hangi yürek dergahı?
Evvelden kimdi , şimdi kimdir bu ahvalinin dermanı?
Yüreğindeki süveydadın olsa gerek cemalindeki nihanı
Yalnızlık gergefiyle işlenmiş bu amansız zamanda
Hangi libas örter yüreğindeki süveydayı o zamansız ayanda?
Ruhu revanını yitirmiş, bu ruhun karanlığını;
Hangi ferdanın afitapı aydınlatır hangi günün sabahı?
Oysa bir zamanlar içindeki bağ babili aratmazdı
Şimdi ise dışındaki yankı Sahrayı
Kalakaldı içindeki elvan elvan çiçeklerle
Baransız toprakların ortasında
Kalakaldı enharlarla ebharlar arasında
Ne nefesinin kesildiği ebhara yetebildi
Ne nefes aldığı enhara sığabildi
Sahi kimdi bu seyyah?
Kimdi bu ahvalinin dermanı
Kim kabul kılar hanına kim buyur ederdi dergahına?

mecruhluk, yitirmişlik, yolunu şaşırmışlık,
meyyus olan bendedir
Bilirm ki dermanım bir seccadeyle, yalnızca sendedir.

NANOTEKNOLOJİ VE TABİATTAKİ YANSIMALARI VEYA BİYOMİMETİK UYGULAMALARI-II

Abdilmecit TURUT

Nanoteknolojiye Doğadan Örnekler ve Biyomimetik

Nanobilim, günümüzde pek çok farklı alanı kapsamaya ve uygulama ve iş dünyasında anahtar teknoloji olarak önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Nano-bilim, nano ölçeğinde madde ve enerjiyi inceleyen bir bilim dalıdır. *Kısacası, nanobilim, atomların tek tek kullanılarak, yalnızca, çalışılabilen değil, iş gören ve makro alandaki malzemelerde olmayan niteliklere sahip yeni aygıtların üretilmesi ve kullanılmasını amaçlayan bir bilim alanıdır.* Nanoteknoloji, nanobilimin buluşlarının gerçek hayatta uygulanabilirliğini sağlayan bir alandır [1-8].

Nanobilim, küçük nesnelerin, özellikle boyutu 100 nanometreden küçük nesnelerin bilimi ve mühendisliğidir. Bir nanometre 10^{-9} metre (metrenin milyarda biri) veya yaklaşık üç-dört atom uzunluğundadır. Yunanca cüce anlamına gelen nanos kelimesinden gelir. Nanoteknoloji veya Nanobilim günümüzde çok

sık duyulan bir terimdir ve giderek tüm sanayi sektöründe ve sağlık dallarında kullanımı artmakta ve insan hayatındaki sorunlara çözümler üretilebilmektedir. Nanoteknoloji kısaca nano-ölçekte malzemelerin fiziksel, kimyasal ve biyolojik yapılarını araştıran ve kullanım alanlarıyla ilgilenen disiplinler arası bir alandır [1-10].

İçinde yaşadığımız Doğa, içerisinde birçok çözümü barındıran ve teknolojik gelişmelere ilham kaynağı olan sınırsız nano-yapılarla dolu bir kaynaktır. Nanobilim sayesinde, yapay nanoyapılar bulunduktan sonra doğadaki nanoyapıtların veya nano-yaratıkların varlığı daha detaylı anlaşılmaya başlanmıştır. Araştırmacılar, doğada birçok karmaşık nano ölçekli yaratıkların nano ölçekli sırlarını öğrenmek için doğal dünyayı keşfetmeye çalışıyorlar. Aynı karmaşık nano-yapıları veya malzemeleri üretmek için doğayı model olarak kullanıyorlar. Nanoteknoloji, çoğu günlük yaşamımızda etkileşimde bulunduğumuz yüzlerce ürünü geliştirmek için kullanılabilir ve kullanılacaktır. Doğayı gözlemleyen ve kullanan araştırmacıların bu araştırmaları devam ettikçe, toplumun birçok yönünü etkileyecek yeni cihaz ve materyallerin geliştirilmesine yol açacak çok daha fazla atılımlar olacaktır [1-10].

Doğada var olan canlıların görünüm ve yapıları incelenip taklit edilerek gelişen bu teknolojik alan “*Biyomimetik*” bilimi olarak adlandırılmaktadır. “*Biyomimetik*”; “*Bio*” (Canlı) ve “*mimetik*” (taklit) kelimelerinin birleşiminden oluşan bir terimdir. Doğadaki canlı sistemlerde çok sayıda nanoyapılar bulunmaktadır ve nano-bilimciler, biyomimetik adı verilen bu araştırma alanında bu doğal nanoyapıların özelliklerini ve potansiyel kullanımlarını çok ciddi olarak inceliyorlar. Örnek olarak, örümceğin dokuduğu ağ, ipek böceğinin dokuduğu ipek, kelebeğin kanatlarında yer alan renk çeşitliliği, kertenkelelerin duvara tırmanması ve tutunması ve DNA moleküllerinin yapısı nanobilimle açıklanabilmiş [1-8].

Nano-teknolojiyle su ve kirin, bir nilüfer yaprağının üzerindeki damlalar gibi akıp gittiği kıyafetler; ateşböceklerinde olduğu gibi, elektro-*biyolüminesans*⁰¹ yoluyla kendi ışığını üretmesini sağladığımız kıyafetler üretebiliriz. Akıllı telefonumuzun şarjını koruyabildiğimiz ve ceplere gerek olmadan bir kertenkelenin bir yüzeye tutunmak için ihtiyaç duyduğu Van der Waals kuvvetlerinin üretilmesini sağladığımız kıyafetler giyebiliriz [5-7]. Bu yapılar; doğada yüzeylerin ıslanabi-

01 ***Biyolüminesans***: Bazı canlı organizmaların gerçekleştirdiği, kimyasal reaksiyonlar esnasında kimyasal enerjinin ışık enerjisine dönüştürülmesi ile ışık üretilmesi ve yayılması olayına verilen isimdir.

lirliği, kelebek kanatlarının yanardönerliği ve geko kertenkelesi ayağının yapışkan özellikleri gibi çeşitli davranışlara yol açar. Bu biyomimetik yapıların birkaç örneğini inceleyelim [5-7]. *Bu örneklerden bazıları, Derginin bir önceki sayısında yayınlanan yazının I. Kısımında verilmişti. Şimdi kalan örnekleri sıralayalım.*

Diatomelerde Nanoteknoloji Örnekleri

Diatom adı verilen yaygın mikroskobik bir deniz yosunu türü, hücre duvarlarında, gelen ışığı güçlü bir şekilde kıran ve güneş enerjisini daha verimli kullanmalarına yardımcı olan silika nanoyapılarına sahiptir. Araştırmacılar, bu doğal nanoyaratıkları taklit ederek, ışıkla etkinleşen duyarlı ilaç dağıtım araçları gibi yeni nano-teknolojik malzemelerin geliştirilebileceğini öne sürdüler. Günümüzde mimarlar tarafından gökdelenler ve sıra dışı evler inşa etmek için ağırlıklı olarak cam kullanılır. Fakat diatomlar ise, evleri için camı milyonlarca yıldır, yaratıldıkları andan beri, kullanmaya başlamışlardır! Camdan yapılmış evlerde yaşayan bu canlılar şeffaf, opalin ve silikattan oluşan hücre duvarlarına sahip tek organizmalardır. Karmaşık ve geometrik silis desenleriyle süslü hücre duvarlarına sahip olan bu tek hücreli Diatomlar, suyun olduğu her yerde, nemli bölgelerde veya topraklarda rahatlıkla yaşayabilirler.

Manyeto-taktik bakteri ve Lotus Bitkisinin Yaprağı

Manyeto-taktik bakteri olarak bilinen bir grup bakterinin dünyanın manyetik alanını kullanarak bir nano-navigasyon sistem gibi yön bulmalarına yardımcı olacak manyetit nano-kristal dizileri ürettiği bulunmuştur. Bu bakterilerin, yaklaşık iki milyar yıldır var olan en eski bakterilerden biri olduğu düşünülüyor. Göçmen kuşların birçoğu yön bulmak için manyetik yapıları da kullanırlar. Posta güvercinlerinin gagalarında manyetik alanları güçlendiren ve dünyanın zayıf manyetik alanını algılamalarını kolaylaştıran nano-navigasyon yapılar bulunur [5-10].

Lotus (nelumbo nucifera), yapraklarını (yaşam ortamı çamurlu olsa bile) temizlemek gibi farklı bir özelliğe sahip doğal bir Asya bitkisidir. Bu özelliği nedeniyle bazı kültürlerde kutsal sayılır ve saflığı temsil eder. Kendi yüzeyini temizleme özelliği olan Lotus bitkisinin yaprağı, kabaca 100 nm yüksekliğinde hidrofobik, mumsu bir yüzeye sahiptir. Balmumu çıkıntıları, yaprağın havayı hapsetmesini sağlar. Su damlacıkları çıkıntıların uçlarına biniyor ve ortaya çıkan hava çıkıntısı süper hidrofobik bir yüzeyin oluşturulmasına vesile oluyor. Temas açısı

90 dereceden büyük yüzeyler hidrofobiktir. Bu tür yüzeyler üzerinde su damlacıkları yayılmaz, damlacık şeklinde kalır. Temas açısı 90 dereceden küçük yüzeyler hidrofiliktir. Bu tür yüzeyler üzerinde su homojen şekilde yayılır, damlacık şeklinde kalmaz. Bilim insanları, ortamda kuruyup sertleştikten sonra lotus yaprağının yüzeyinin mikro yapısını taklit eden kendi kendini temizleyen bir boya olan “Lotusan” ürününü tasarladılar. Giysiler, spreyl kaplamalar, pistonlar, banyo armatürleri, otomotiv parçaları vb. hidrofobik özelliği taklit eden çok sayıda imal edilmiş ürünler artık piyasada mevcuttur. Böylece, yüzeyindeki küçük tepeler ve vadilerle hidrofobik özelliğe sahip malzemeler, su ve kirin temas alanını en aza indirerek yüzey duvarlarını daima temiz tutarlar [5-9].

Günlük yaşamımızda nanomalzemeler kullanılarak geliştirilen ürünler klasik ürünlere nispeten daha sağlam, daha uzun ömürlü ve daha hafif olabilmektedirler. Su geçirmez nanofiberlerden yapılan kayak malzemeleri ve kil polimer nanokompozitler kullanılarak yapılan tenis topları bu ürünlere verilebilecek güzel örneklerden bazılarıdır [9]. Bunlara ilave olarak, yüksek aktivasyonlu titanyum dioksit ile kaplanmış kendi kendini temizleyen yüzeyler ve camlar su tutmayan ve anti bakteriyel özelliklere sahip nano-ürünlerin başka örnekleridir. Nikel nano-parçacık takviyeli polimer kompozitlerle imal edilmiş, oda sıcaklığında hızlı ve tekrar tekrar kendini iyileştirebilen ve onarabilen dokunmaya duyarlı, sentetik malzeme de bir diğer örnek olarak zikredilebilir. Bu materyalden kesilen parçalar hafifçe birleştirildiğinde yaklaşık 30 dakika içerisinde kendini onarıp kesilmeden önceki haline dönebilmektedir. Bu gibi nano-ürünler dikkate alınarak kendilerini onarabilen akıllı protezlerin imal edilmesi ve geliştirilmesi umulmaktadır [9].

Maymun Kavanozu Bitkisi

Böcek yiyen Maymun Kavanozu bitkisi de denilen *Nepenthes*, bazı yapraklarının uçlarında içi hazmedici sıvı ile dolu kap oluşturan sürahi bitkilerdir. Bu bitkinin duvarları o kadar kaygandır ki böcekler aşağıya doğru kayar ve çiçeğin dibindeki meyve suyu sürahis tarafından sindirilir. Hidrofilik yüzey kimyası ve yüzey pürüzlülüğü nedeniyle bitkinin kenarı tamamen ıslanabilir. Bu özellikler böceğin yapışkan pedlerinin yüzeye temas ederek bitkiden aşağı kaymasını engeller. Islak bir yolda suda kızaklayan bir arabayı veya buzlu bir yüzeyde kayan bir arabayı düşünün. Harvard Üniversitesi’ndeki araştırmacılar, biyomedikal

sıvı işleme, yakıt taşıma için yüzey olarak veya buzu iten ve böylece soğutmadaki enerji ihtiyacını azaltan bir yüzey olarak kullanılabilen benzer omnifobik ("korkan" veya her şeyi iten) malzemeler ürettirler. Bu kayganlık (sıvıyla aşılammış gözenekli yüzey) yağ ve su itici bir sıvıyla aşılammış gözenekli bir Teflon nano elyaf ağından yapılmıştır [6-10].

Ahtapot, kalamar gibi kafadan ayaklılar, salyangoz ve sümüklü böcek gibi karından ayaklılar, midyeler ve kitonlar ve mürekkep balığı gibi yumuşakçaların (Mollusks) kabukları, kalsiyum karbonat yapıdadır. Kalsiyum karbonat (CaCO_3), halk arasında kireç taşı olarak bilinen bir tür kimyasal bileşiktir [6,15]. Doğada en dayanıklı malzemelerden biri yumuşakçaların ürettiği yanardöner sedeflerdir. Yumuşakçalar, polisakkarit kitinin gözenekli katmanları üzerine amorf kalsiyum karbonat biriktirerek sedef oluştururlar. (Bilindiği gibi, polisakkaritler, birden fazla ve ayrı (birleşik olmayan) monosakkaritin glikozit bağıyla birleşmesiyle oluşan kimyasal maddelerdir. Kitin ise, yapısında azot olan yapısal bir polisakkarittir ve suda çözünmez. Glikojen: Hayvan, mantar, bakteri ve arkelerde bulunan depo polisakkarittir [15]). Mineral daha sonra kristalleşerek organik malzeme katmanlarıyla ayrılan kalsiyum karbonat yığınları üretir. Gücü ve dayanıklılığı, moleküllerin tuğla benzeri birleşiminden (birbirine kenetlenmiş) kaynaklanmaktadır. Pek çok üniversitedeki araştırmacılar, diğerlerinin yanı sıra hafif zırh sistemlerinde, ulaşım sistemlerindeki yapılarda, dayanıklı elektronik malzemelerde ve havacılık uygulamalarında kullanılmak üzere güçlü malzemeler oluşturmak amacıyla biyomimetik nanokompozitleri sentezlemeye çalışmaktadırlar.

Başka Birkaç Örnek

Nanoteknolojinin beklenenin üzerinde bir hızda gelişimiyle, 2000 yıllarında ABD Ulusal Nanoteknoloji Grubu kurulmuş ve bu alanda milyarlarca varan bir maddi destek sağlanmıştır. Böylece, nanoteknolojinin, bilhassa, tıp ve biyoloji alanında tedavi amaçlı kullanımı daha da artmıştır. Nano yapıların sentez ve kullanımı, biyolojik nano yapılar, elektrobiyolojik yüzeyler, erken tanıya yönelik cihazlar, basit moleküler çalışma araçları ve doku mühendisliğini içeren çalışmalar üzerinde durulmuştur. Hiçbirimizin nanoteknoloji ürünlerinin üç beş yıl sonra piyasalarda olacağı konusunda kuşku yok. Damarlarımız içinde dolaşan, hücrelerin içine girip onarım yapan yarı mekanik, yarı biyolojik araçlardan tutun; yolları, evleri temizleyecek bir nanorobotlar ordusunun hizmete girmesi için

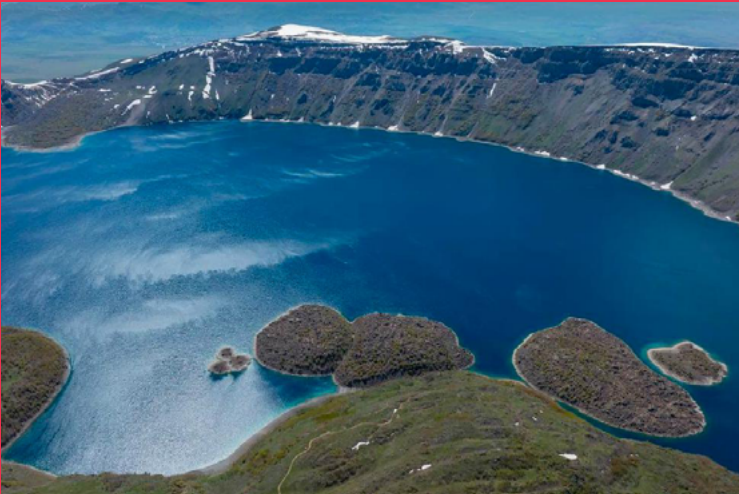
çalışmalar yapılmış ve nanoteknoloji günlük hayatta kullanılmaya başlanmıştır. Mesela, karbon nanotüpler ameliyatlarda kullanılmaktadır. Tekstil alanında kullanılan, nanoteknolojiyle üretilmiş, kendi kendini temizleyebilecek özellikte üretilmiş akıllı ve leke tutmayan pamuklu kumaşlar ve güneşi gördüğünde kendi kirini temizleyebilen ve yıkamaya ihtiyaç bırakmayan kumaşların yanı sıra kurşun geçirirmeyen ve radyasyona karşı korumalı kumaşlar da üretilmektedir [3]. Ayrıca, sileceğe ihtiyaç duymayan ve çizilmeyen cam, kendi kendini temizleyebilecek özellikte hazırlanan boyalar, kendi kendine şarj olunması sağlanan aygıtlar üretilebilmektedir. Nano-manyetik hafıza, IBM firmasının ürettiği nano-ölçekte en hızlı transistör, kanseri bulup yok edebilecek hususiyette algılayıcıların geliştirilmesi, gen tabancaları, elektronikte devre üretiminde kullanılan nano ölçekli lehimleme tekniği, yağ lekesini kendi ağırlığının 20 katı oranında emebilen kâğıt üretimi gibi pek çok nanomalzemeler birçok alanda karşımıza çıkmaktadır [7-10,13-15].

Nano-teknolojinin tıp alanında en önemli uygulamalarından bazıları, nano-boyutta sensörler yardımıyla teşhis ve tanının doğru konması ve tedavinin zamanında yapılabilmesidir. Ayrıca, ilaç salınımında nano-robotlara yüklenmiş ilaçların hastanın vücuduna enjekte edilmesiyle kanser hücreleri gibi hastalıklı hücreler belirlenebilmektedir. Sağlam hücrelere zarar vermeden nano-robotlarla taşınan ilaçlar hasta hücrelere ulaştırılarak bu hasta hücreler vücutta yok edilebilmektedir. Bu uygulamaya günümüzde verilebilecek en güzel örnek, kanser tedavisinde kullanılan nano-robotlara yüklenmiş kemoterapi ilaçla tedaviler mevcuttur [7-10,13-15].

KAYNAKLAR

1. A. Alagarasi, Introduction to Nanomaterials, Chapter 1, (2011) sayfa 76.
2. C. N. R. Rao, A. Müller, A.K. Cheetham, Nanomaterials Chemistry, 18-31, 2007.
3. A. Turut, Nanobilim ve Nanoteknoloji, MUŞ EĞİTİM ve KALKINDIRMA VAKFI DERGİSİ, Sayı 1, Sayfa 32, İstanbul. <https://musvakfi.org.tr/mus-vakfi-dergisi-tr-154.html>
4. İsmail Kocaçalışkan, Geleceğin Bilimi: “Biyomimetik”, <https://dostbeykoz.com/foto-galeri/foto-galeri/foto-galeri/gelecegin-bilimi-biyomimetik>
5. A. DEMİRKIRAN, Doğada Nanoteknoloji: Geko Etkisi, International Social Sciences Studies Journal, 5(42), 4470-4476, (2016).

6. Nature Helps Nanotechnology, <https://nneci.net/nature-helps-nanotechnology>
7. B. Beşergil, Nanotechnology, https://bilsenbesergil.blogspot.com/p/nanoteknoloji_31.html; Nanobilim ve Nanoteknoloji (Kitap), 2020.
8. Will Soutter, Nanostructures in Nature, <https://www.azonano.com/article.aspx?ArticleID=3724>, December (2013).
9. Z. YAKAR, NANOTEKNOLOJİ 1’de, NANOTEKNOLOJİNİN GELİŞİMİ, Sayfa 31, 35, *EDİTÖRLER*: M. ERSÖZ, A. İŞİTAN ve M. BALABAN, Bilal Ofset Basım Yayın ve Matbaacılık, Denizli, 1. Baskı – Eylül 2018.
10. M. S. Keskin, Ç. M. Bakırcı, <https://evrimagaci.org/diatom-diyatome-nedir-8820>
11. A. R. Parker, H. E. Townley, Biomimetics of photonic nanostructures, Nature Nanotechnology, 2, 347 (2007). www.nature.com/naturenanotechnology
12. A. Evcin, Nanomalzemeler ve Nanoteknoloji ve Doğadan nanoteknoloji örnekleri, Afyon Kocatepe Üniversitesi, <https://blog.aku.edu.tr/evcin/files/2020/11>
13. Z. Tüylek, Küçük Şeylerin Hikayesi: Nanomalzeme, Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi 5(2) 130-141 (2016).
14. K. M. Passino, *Biomimicry for Optimization, Control, and Automation*, Ed. 1, Springer, London; New York (2019).
15. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Yumu%C5%9Fak%C3%A7alar#:~:text=Yumu%C5%9Fak%C3%A7alar>

SERHAD'IN ŞİFACI ELİ HACI İBRAHİM BULUT

Bir Halk Hekiminin Hikâyesi

Dr. Sayim Fikret BULUT

Torunu

Serhad'ın en güzel vilayetlerinden biri olan Muş'ta, bir tarafında Koliba-ba dağına bakan, sırtını da Halilçavuş dağlarına veren, ovasından Murat nehrinin kıvrıla kıvrıla aktığı, bir dönem bölgesindeki köylerin merkezi konumundaki Bulanık'ın Arincik köyünde (şimdiki adıyla Bostancılar) elleri şifa vesilesi olan, hanesi de darussıhha vazifesi gören Hacı İbrahim Bulut ile ilgili söylü anlatımlarda çok şey söylenmiş olsa da bilinenleri yazıya dökmek, gelecek nesillere bunu aktarmak ilimizin toplumsal tarihi açısından önem arz etmektedir. Özellikle Muş'ta ve bölge illerinde adından sıkça söz edilen, hemen hemen her haneden en az bir kişinin onunla yolunun kesiştiği namı diğer kırık çıkıkçı Hacı İbrahim.. O, bir tıp doktoru değildi; diploması yoktu, akademik bir geçmişi de yoktu, beyaz önlük giymemişti. Ancak onun hekimliği, bilgeliği, yol göstericiliği, daima çevresinde barıştan ve sevgiden yana taraf oluşu adının kendi kuşağından sonraya aktarılmasında da önemli rol oynamıştır. Nitekim insanlar O'na sadece bir hekim olarak değil, danışılacak bir bilge, bir kanaat önderi olarak ta bakardı.

Muş Bulanık'ta, Hacı İbrahim'in vefatına kadar yaşadığı Arincik köyü ve çevre köyleri bölge halkı arasında "suyun öte tarafındakiler" olarak ifade edilir. Elbette

sudan kasıt o eşsiz Murat nehridir. Bulanık'tan Varto güzergahına doğru giderken Murat nehrinin üzerine kurulu, yöre halkı tarafından çok iyi bilinen Pıra Seyda (Seyda Köprüsü) üzerinden geçilir ve dağların yamaçlarına kurulmuş, muhteşem ovasıyla Arincik'teki hakim bir tepede kurulu olan evinde ağırlardı ziyaretçilerini. Şimdilerde Seyda köprüsü anılarla, tarihe tanıklıklarıyla baraj gölünün altında ve köyün ovası da Alparslan 1 baraj gölü sahasına dönüşmüş halde...Hacı İbrahim ile yolu kesişmeyen, köye yolu düşmeyen adeta yok gibidir. Adı anıldığında, hem bilgeliğine, hem kanaat önderliğine hem de hekimliğine övgüler bitmek bilmiyor adeta. Çünkü, O bir hastanın kırık kemiğini tedavi etmekle kalmayıp halkına hizmetleriyle, tevazusuyla ve insan sevgisiyle asıl şifayı kalplerdeki yaralara verirdi. Gerçekten de iletişim kurduğu insanların adeta ruhuna dokunurdu. İster tedavi amaçlı gelsin, ister ona ziyaret amaçlı gelen birileri olsun bir çok insanı köydeki evinde ya da Bulanık merkezde oğlu Resul Bulut'un evinde misafir ederdi. Buna dair, misafir edilmiş kişilerin ifadelerine dayalı o kadar çok anlatı var ki, yıllardır her aile üyesine denk gelmiştir bu anlatılar. Sürekli etrafı kalabalıktı ve O bu durumdan pek hoşnuttu. İnsan seviyordu, sohbet seviyordu, paylaşmayı seviyordu. Bulanık merkezde oğlunun evinde kaldığı zamanlarda evde misafir sayısını az bulunca torunu Seyithan'ı ilçenin o dönem tek oteli olan Danışman Otel'i'ne gönderip otel ücretini ödeyerek, oteldeki tanıdık misafirleri eve çağırması, yatılı misafir etmesi aile içinde yıllardır anlatılır.

Çevresini cennet kılmaya çalışan Hacı İbrahim'le ilgili bu satırları okuyanlar dahil herkesin anlatabileceği, duyduğu bir paylaşımı illa vardır. O'nu özel kılan da buydu. Seksenli yıllarda battaniyeye sarılı halde tüm kemikleri kırık halde ailesi tarafından Bitlis'ten getirilen birini aylarca Arincik'teki evinde tedavi edip o kişinin kendi ayakları üzerinde yeniden evine dönmesini de O'na nasip ettirmişti Yaradan. İşte bu sebepten, bölgede insanlar O'nun adını korkuyla değil, hep hayranlıkla ifade eder sohbetlerde. Kulaktan kulağa yayılan bu ünü sayesinde insanlar en umutsuz anlarında onun kapısını çalar, derdine derman bulmuş olmanın huzuruyla da evlerine dönerdi. Zaman O'nun sadece bir halk hekimi olmadığını, ortopedik manada kırık-çıkık tedavi eden bir halk hekimi olmadığını da göstermişti. O aynı zamanda bölgedeki çözilemeyen anlaşmazlıkların, bitmek bilmeyen ihtilafların, aşiret anlaşmazlıklarının da sessiz çözücülerinden biri olmuştu. Yörenin diğer kıymetli büyükleriyle birlikte katıldığı sulh meselelerinde herkes bilirdi ki onun sesi, sözü yaşanan karmaşanın ortasında dingin bir melodi gibi yankılanarak herkesi birleştirecekti ve illa sulh olacaktı.

Vefatından bugüne hala dillerde ve zihinlerde yaptığı iyiliklerle, dokunduğu yeri iyileştiren halleriyle bilinen kişi merhum dedem, Arincikli Hacı İbrahim...

Onu bu kadar özel ve unutulmaz yapan, Serhad başta olmak üzere tüm diğer bölgelerde de her haneden birileri ile yolunu kesiştiren neydi peki? Mevlana'nın yüzyıllar öncesinde betimlediği üzere, dedem Hacı İbrahim'i "sevgide güneş gibi, dostluk ve kardeşlikte akarsu gibi, hataları örtmede gece gibi, tevazuda toprak gibi, öfkede ölü gibi" olmasını sağlayan ve adını dillerden düşürmeyen şey neydi? Bu yazıda, dedemin o büyüleyici ve yol gösterici yaşam öyküsünü ve geride bıraktığı derin izleri, bizlere ve çok sevdiği halkına bıraktığı o yüce emanetini anlatmaya çalışacağım.

İğdır'dan Muş-Bulanık'a Uzanan Bir Ömür: Redkan Aşiretinin Bilge Evladı

Resmi kayıtlarda Hicri 1331 yılında İğdır'da doğduğu yazılıydı. Fakat bu konuda doğum tarihinin kayıtlara geç yazıldığı bizlerce bilinmektedir. Aras nehri-nin kıyısındaki Kerimbeyli köyünde İğdır eşrafından Eyüp Ağa ve Besra çiftinin çocuğu olarak dünyaya geldi. Dört kardeştiler. Kardeşlerin en büyüğü idi, Gevez ve Gule adında iki kız kardeşi bir de Abdullah adında erkek kardeşi vardı. O çocuk İğdır ovasından çıkıp, büyüyecek ve yıllar sonra ülkenin en ücra köşelerinde bile dilden dile anlatılacak bir bilgeye dönüşecekti.

Hacı İbrahim, İğdır, Kars ve Ağrı illerinde yoğunlukla yaşayan Redkan-Redki aşiretinin Kumikan-Kumki kabilesine mensup bir ailenin çocuğu olarak İğdır'da doğmuştur. Aile kökleri; Ağrı Dağı'nın, Aras nehrinin, Sinek yaylasının, Sürmeli çukurunun, Şamiran'ın, Elegez yaylasının tanıklığında nesilden nesile aktarılan bir mirasa dayanıyordu. O, bu mirası omuzlarında taşımaya daha çocuk yaşlarda başlamıştı. Savaşların devam ettiği bir dönemde Rusların işgali altındaki bir yerde doğmuştu. Yerelde, eski usulle Arap harfleriyle kısa bir eğitim görmüş, genç yaşında hem Türkçeyi iyi öğrenmiş hem de kendi dilini, kültürünü kusursuzca özümsemişti. Daha genç yaşlarında da İğdır'da iken, sadece bilgisiyle değil, ifade yeteneğiyle, toplumda sözünü dinleten biri olmasıyla da dikkat çekerek, hitabeti çok iyiydi, yaşam koşulları adeta O'nu buna hazırlamıştı.

Göç: İğdır'dan Muş- Bulanık'a Uzanan Yolculuk

Doğduğu toprakların dönemin zorluklarıyla birlikte, karşılıklı-zorunlu yer değiş-tirmelere maruz kalması ve başka birçok farklı sebepten başlayan göç dalgası 1930'lu yılların başlarına gelindiğinde O'nu ve ailesini, akrabalarını, aşiretini de buna zorlamıştı. Rusya'dan, Kafkasya'dan Aras'ın bu tarafına büyük göçler baş-lamıştı. İğdır ve Kars yöresinden de halk zorlu şartların pençesinden kurtulmak için Anadolu'ya, yeni topraklara yelken açıyordu. Muş o dönem en revaçta illerin

başında yer alıyordu göç edenler için. Hacı İbrahim de ailesiyle birlikte 1931 yılında göç yoluna düşmüştü. Babası Eyüp ağayı genç yaşta kaybetmiş, o acısını henüz yaşamadan tüm akrabaları, eşyaları, sürüleriyle ve en çok ta umutlarıyla birlikte yola koyulmuşlardı. Atların sırtında ve duaların tınısında ilerleyen bu yolculuk, sadece bir fiziki hareket değil, aynı zamanda bir direnişin ve yeniden varoluşun da hikâyesiydi. Yeni bir yerleşim, yeni insanlar tüm zorluklarıyla onları bekliyordu.

Hacı İbrahim'in amcalarıyla ve diğer akrabalarıyla göç hikâyesi, o dönem hazırlanan (22 Kanunievvel 1934) Devlet Arşivlerindeki kayıtlara da yansımıştı. O dönemde İğdır'dan genel itibarıyla çoğunluğu akrabalarından olmak üzere başta Muş ovasındaki köylere ve Bulanık'taki köylere göç etmişlerdi. Akrabaları Muş'un Ziyaret, (Kıyık) Kızıltaş, Derik (Yüce-tepe), Herget (Nadaslık), Page (Yongalı), Bağlı, Bostankent, Hoşgeldi, Koğak (Dokuzpınar), Akrak (Demirkapı), Gülçimen, Liz (Erentepe), Piran (Göz-tepe), Karaağıl, Hamzaşeyh (Sarıpınar), Şervanşeyh (Adıvar) ve Leter (Elmakaya) köylerine yerleşmişlerdi. O da 1934 yılındaki kayıtlarda, İğdır yöresinden Arincik köyüne göç edenler arasında ailesi ve akrabalarıyla isim ve nüfus bilgisiyle yer almıştı. Ancak belgeler, bu hikâyenin yalnızca yüzeyini anlatabilirdi bizlere. Asıl hikâye, dedemin ve ailesinin, İğdır'dan kopup Muş'un Bulanık ilçesine, Bostancılar (Arincik) köyüne yerleşmesiyle başladı. Onlar için Arincik, göçün son durağı ama yeni hayatlarının başlangıcıydı.

NO	NAME	NAME	LAST YR VS. NATION CLASS. CATEG.	LAST GLOBE CLASSIFICATION	LAST GLOBE VS. TYPE CLASSIFICATION	LAST GLOBE CLASSIFICATION	CLASSIFICATION
101	John J. Smith	1	101	101	101	101	101
102	John J. Smith	2	102	102	102	102	102
103	John J. Smith	3	103	103	103	103	103
104	John J. Smith	4	104	104	104	104	104
105	John J. Smith	5	105	105	105	105	105
106	John J. Smith	6	106	106	106	106	106
107	John J. Smith	7	107	107	107	107	107
108	John J. Smith	8	108	108	108	108	108
109	John J. Smith	9	109	109	109	109	109
110	John J. Smith	10	110	110	110	110	110
111	John J. Smith	11	111	111	111	111	111
112	John J. Smith	12	112	112	112	112	112
113	John J. Smith	13	113	113	113	113	113
114	John J. Smith	14	114	114	114	114	114
115	John J. Smith	15	115	115	115	115	115
116	John J. Smith	16	116	116	116	116	116
117	John J. Smith	17	117	117	117	117	117
118	John J. Smith	18	118	118	118	118	118
119	John J. Smith	19	119	119	119	119	119
120	John J. Smith	20	120	120	120	120	120
121	John J. Smith	21	121	121	121	121	121
122	John J. Smith	22	122	122	122	122	122
123	John J. Smith	23	123	123	123	123	123
124	John J. Smith	24	124	124	124	124	124
125	John J. Smith	25	125	125	125	125	125
126	John J. Smith	26	126	126	126	126	126
127	John J. Smith	27	127	127	127	127	127
128	John J. Smith	28	128	128	128	128	128
129	John J. Smith	29	129	129	129	129	129
130	John J. Smith	30	130	130	130	130	130
131	John J. Smith	31	131	131	131	131	131
132	John J. Smith	32	132	132	132	132	132
133	John J. Smith	33	133	133	133	133	133
134	John J. Smith	34	134	134	134	134	134
135	John J. Smith	35	135	135	135	135	135
136	John J. Smith	36	136	136	136	136	136
137	John J. Smith	37	137	137	137	137	137
138	John J. Smith	38	138	138	138	138	138
139	John J. Smith	39	139	139	139	139	139
140	John J. Smith	40	140	140	140	140	140
141	John J. Smith	41	141	141	141	141	141
142	John J. Smith	42	142	142	142	142	142
143	John J. Smith	43	143	143	143	143	143
144	John J. Smith	44	144	144	144	144	144
145	John J. Smith	45	145	145	145	145	145
146	John J. Smith	46	146	146	146	146	146
147	John J. Smith	47	147	147	147	147	147
148	John J. Smith	48	148	148	148	148	148
149	John J. Smith	49	149	149	149	149	149
150	John J. Smith	50	150	150	150	150	150
151	John J. Smith	51	151	151	151	151	151
152	John J. Smith	52	152	152	152	152	152
153	John J. Smith	53	153	153	153	153	153
154	John J. Smith	54	154	154	154	154	154
155	John J. Smith	55	155	155	155	155	155
156	John J. Smith	56	156	156	156	156	156
157	John J. Smith	57	157	157	157	157	157
158	John J. Smith	58	158	158	158	158	158
159	John J. Smith	59	159	159	159	159	159
160	John J. Smith	60	160	160	160	160	160
161	John J. Smith	61	161	161	161	161	161
162	John J. Smith	62	162	162	162	162	162
163	John J. Smith	63	163	163	163	163	163
164	John J. Smith	64	164	164	164	164	164
165	John J. Smith	65	165	165	165	165	165
166	John J. Smith	66	166	166	166	166	166
167	John J. Smith	67	167	167	167	167	167
168	John J. Smith	68	168	168	168	168	168
169	John J. Smith	69	169	169	169	169	169
170	John J. Smith	70	170	170	170	170	170
171	John J. Smith	71	171	171	171	171	171
172	John J. Smith	72	172	172	172	172	172
173	John J. Smith	73	173	173	173	173	173
174	John J. Smith	74	174	174	174	174	174
175	John J. Smith	75	175	175	175	175	175
176	John J. Smith	76	176	176	176	176	176
177	John J. Smith	77	177	177	177	177	177
178	John J. Smith	78	178	178	178	178	178
179	John J. Smith	79	179	179	179	179	179
180	John J. Smith	80	180	180	180	180	180
181	John J. Smith	81	181	181	181	181	181
182	John J. Smith	82	182	182	182	182	182
183	John J. Smith	83	183	183	183	183	183
184	John J. Smith	84	184	184	184	184	184
185	John J. Smith	85	185	185	185	185	185
186	John J. Smith	86	186	186	186	186	186
187	John J. Smith	87	187	187	187	187	187
188	John J. Smith	88	188	188	188	188	188
189	John J. Smith	89	189	189	189	189	189
190	John J. Smith	90	190	190	190	190	190
191	John J. Smith	91	191	191	191	191	191
192	John J. Smith	92	192	192	192	192	192
193	John J. Smith	93	193	193	193	193	193
194	John J. Smith	94	194	194	194	194	194
195	John J. Smith	95	195	195	195	195	195
196	John J. Smith	96	196	196	196	196	196
197	John J. Smith	97	197	197	197	197	197
198	John J. Smith	98	198	198	198	198	198
199	John J. Smith	99	199	199	199	199	199
200	John J. Smith	100	200	200	200	200	200

Kaynak: Devlet Arşivleri, 1934.

Yeni Topraklarda Bir Bilgenin Doğuşu

Ailesiyle birlikte yola koyulduklarında, yeni bir hayata başlamanın zorluğunu ve bilinmezliğini çoktan kabullenmişti. Göç yolunda sayısız zorlukla karşılaşmışlar, amcası İsmail himayesinde tüm aile bu zorlukları göğüslemişti. Kalabalık bir şekilde yeni yurtlarına doğru, kıl çadırları, atları ve sürüleriyle günlerce yol gittiler. Bu göç, sadece bir yer değişikliği değil; geleneklerin, değerlerin ve aidiyetin yeni bir coğrafyada kök salma mücadelesiydi onlar için. Henüz genç yaşlarında Muş topraklarına ayak bastığında, bilgi ve görgüsüyle çevresindekileri etkileyen bir vizyona sahip olduğu çevresindekiler tarafından fark edilebiliyordu. Göç yolunda karşılaştıkları zorluklar, babasını kaybetmiş olması, kardeşlerine babalık yapmak zorunda kalması onun karakterini daha da güçlendirmişti. Yeni yurtlarında amcası İsmail'in vefatı ile aileye yönelik sorumluluğu da artmış, tüm aileye liderlik yapması gerekmişti. Akrabası olan Bahar hanımla evliliğinden dört çocuğu olmuş; çocuklarına Hasan, Ferit (Filit), Elmas (Alme) ve Resul adını vermişti. Eşi Bahar hanımın vefatından sonra akrabası, Karaağıl köyünden Dilber hanımla evlenmişti.

Fotoğraftakiler: Ayakta sol baştan kardeşi Hacı Abdullah, Hacı İbrahim, eşi Bahar hanım, oğlu Hacı Hasan.

Genç yaşına rağmen ailenin ve akrabalarının danışılan büyüğü, lideri olmuş, uyum sorunlarını aşmak ve yeni bir hayat kurmak için bitmek bilmeyen bir çabayla çalışmış, süreçleri başarıyla yönetmiş, yeni yurdunun yerlilerinden o dönemin ileri gelenleri Haydare Fevzi, Halite Bako, Muhyeddine Fero, Hacı Sebriye

Şeşeş, Yusufe Topo, Hacı Aliye Amo ve bir çok büyükle saygıya dayalı iyi ilişkiler geliştirmişti. O dönem, kardeşi Hacı Abdullah Bulut, akranı ve akrabaları olan Bulanık Eretepe'den Hacı Kerem Arslan, Bingöldek köyünden Hacı İbrahim Özdemir, Hoşgeldi köyünden Hacı Yusuf Ünal, Dokuzpınar köyünden Molla Şevket Badıkanlı, Demirkapı köyünden Hacı Abdullatif Ekmekçi, Gülçimen köyünden Hacı Aziz Gündoğdu ve Şükrü Gündoğdu ve adını sayamadığımız bir çok akrabası, dostu ile birlik beraberlik içinde toplumsal meselelere eğilmiş, kapsayıcı bakış açılarıyla sorunları tarafsız ve barış içinde çözmüşlerdir. Böylece zaman O'nun sadece kendi ailesine değil, yeni komşularına ve çevresine de umut olmayı başardığını gösterecekti. Köyde adını kısa sürede duyuran bu genç adam tüm civar köylerin güvenini kazanmış, O da bu süreçte bilgisini ve bilgece bakışını herkesle paylaşmaktan çekinmemişti. O'nun adı, zamanla bölge de saygıyla anılmaya başlanmıştı. Hayat O'na İğdir'dan getirdiği köklerini Arıncık'te kaybetmeden onun üzerine yeni bir dünya inşa etme fırsatı tanımıştı ve O bu fırsatı iyi değerlendirmişti. Vizyonu, ufku çok genişti. Nitekim bölgede henüz modern tarım araçlarının bir elin parmağını geçmediği zamanlarda, 1968 yılında traktör almış, tarım faaliyetlerini de bununla devam ettirmiş, çevresine örnek olmuştu.

Muş'u çok sevmişti. Nitekim bu sevgi 19 Haziran 2003 yılında vefatına kadar o çok sevdiği halkına koşulsuz hizmet etmeyi de beraberinde getirecekti. Ancak yeni bir toprağı yurt edinmek kolay olmamıştı onun için hiçbir zaman. Bugün bile bir yerden başka bir yere göç etmenin bin bir türlü zorluğu varken o dönem açısından bakıldığında yeni bir yaşam kurmakta yaşanan zorlukları anlamak daha kolay olacaktır. Ulaşım, iletişim vb. her şeyin kısıtlı olduğu bir dönemin coğrafyasında yerelden adeta evrensele adını taşımış olması Onun için büyük bir başarıydı.

Kadim Bilgeliliğin İzinde Şifa Eli Yolculuğı

Hacı İbrahim'in Allah'ın büyük bir nimeti olarak gördüğü insanlara şifa vesilesi olma yolculuğı genç yaşlarında başlamıştı. Dolayısıyla şöreti de yalnızca güvenilir olma, gariban babası olma, mütevazı olma, vefalı olma, cömert olma gibi kişisel özelliklerinden kaynaklanmıyordu. Onu halk arasında özel kılan ve tanınmasını sağlayan en önemli şeylerden biri de, "şifa eli" olarak bilinen yeteneğıydi. Ortopedik rahatsızlıkları olan hastalar, kırık ve çıkık tedavisi için onun kapısını çaldı. Herhangi bir akademik tıp eğitimi almamıştı ama bilgisi, yeteneğı ve halkına adanmışlığı yıllar içinde binlerce insanın şifa bulmasına vesile olmuştu. Onun bu yeteneğı, kendisinin anlatımına göre "*ilahi bir hediye*" ile başlamıştı. Bir gece rüyasında peygamberimizi – *yüzünü görmediğı ama kalbiyle O'nun olduğunu hissettiğı Hazreti Muhammed'i (sav)* – gördüğünü anlatırdı. Rüyasında, Peygam-

ber'in kendisinin ellerine dokunduğunu ve O'na hitaben *"İbrahim, bu ellerin şifa eli olsun inşallah,"* dediğini ifade ederdi. Rüyadan uyandığında, bu sözlerin ruhunda derin bir iz bıraktığını görmüş, o günden sonra da şifaya vesile olmak için o ellerini kullanmaya başlamıştı. Rüya sonucu yeni ve başka iyi bir şeye dönüşmüş olmanın elbette Serhad'da kültürel bir yanı da vardı. Nitekim kıymetli yazar Ahmet ARAS, Efsanevi Şair Evdale Zeynike adlı kitabında rüyalara dair bir anlatım da bulunur. Anlatımında; "Ağrı Tutak'lı Evdal bir gece bir rüya gördüğünü, bir karmaşanın ortasında kendini bulduğunu, dünyanın alt üst olduğunu, Evdal'ın kustuğunu ve ağzından kusmuk yerine darı taneleri çıktığını" ifade eder. Ve Evdal uyanır uyanmaz rüyasını yorumlamasını ister köyündeki yaşlı bir bilgeden. Yaşlı bilge rüyayı hayra yorar ve "gördüğü rüyanın yaşı ile orantılı bir geleceği beraberrinde getirdiğini, eğer rüyayı 15 yaşında görmüş olsaydı büyük bir alim olacağı, 20 yaşında görmüş olsaydı çok zengin olacağı, fakat rüyayı şimdiki yaşında gördüğü için ünlü bir şair, büyük bir dengbeç olacağı, adının tüm dünyaya yayılacağı, adını tüm insanlığın duyacağı ve dünya var oldukça adının yaşayacağı" şeklinde yorumlamıştır. Ve nitekim Evdal hepimizin bildiği üzere, tam da yaşlı bilgenin betimlediği biri olmuştur. Asırlarca da bu ünü devam edecektir. Hacı İbrahim o gece gördüğü rüyayı kimseye yorumlatmış mıdır bilinmez ama bilinen bir gerçek varsa o da bu rüyanın, onun hayatını değiştiren bir dönüm noktası olduğudur. Zira uyandığında, ellerinin artık sıradan eller olmadığını hissetmiş, hayatı ve sosyal ilişkileri başka bir yöne evrilmişti. Bu yeteneği, Onun açısından yalnızca bir meslek değil adeta halkına hizmet etmek için yaşamının amacıydı.

Bir kemiği düzeltmenin bir insanın kaderine dokunmak olduğuna inanırdı ve her hastayı Allah'ın bir emaneti gibi görür, şifa bulmaları için gece gündüz çalışır, evinde tedavi eder, tedavi süresince tüm bakımını üstlenirdi. Onun evi, adeta bir şifa kapısına dönüşmüştü yıllar içinde. Yakın köylerden, uzak illerden, hatta tanımadığı diyarlardan insanlar tedavi için Arincik'e geliyordu. Zaman bu hizmetiyle yalnızca bedenleri iyileştirmekle kalmadığını, insanların ruhlarına da dokunduğunu göstermişti. Onların dualarını en büyük kazanç ve yatırım olarak kabul ederdi. Herkes bu yeteneğine sonsuz saygı duyardı. Nitekim bölgenin dini eğitim ve kanaat önderliği merkezlerinden biri olan Norşin'deki (Güroymak) kadim dostu Şeyh Maşuk ile arasında geçen olay bunu gösteren örneklerden biridir. Bir gün Norşin'den gelen haberle Şeyh Maşuk'un kız kardeşinin abdest alırken düşerek ayak kemiğini kırdığını öğrenen Hacı İbrahim rica üzerine oraya gider ve kendisine tedavide o an yardımcı olması için aile üyelerinden yardım talep eder. Bizzat Şeyh Maşuk kendisine yardım eder kız kardeşinin iyileşmesi için. İşlem bittikten sonra evde bulunan cemaatine seslenen Şeyh Maşuk şöyle der; "Wallahi ben de gördüm bizzat nasıl bağlandığını ve ne yapıldığını, hatta işin ucundan da tuttum, öğrendim. Ama keramet, şifa Hacı İbrahim'in elinde, Rabbim bunu ona bahsetmiş, ona vermiş." Bu sözlerden sonra keyifli sohbetlerine devam ederler ve Şeyh Maşuk, Hacı İbrahim'e özel olarak yaptırdığı bastonu hediye eder. Vefatına kadar o bastonu kullanan Hacı İbrahim vefanın da en güzel örneklerindendi.

Tıp bilimine ve hekimlere sonsuz saygısı vardı. Asla bir yarış içine girmez, saygısını hep korurdu. Genel itibarıyla hekimlerin O'na bakışı da öyleydi o zamanlar. Rahatsızlığından dolayı Muş'ta hastanede yattığı, tedavi sürecinde benim refakatçisi olarak bulunduğum zaman diliminde yaşananlar unutulacak gibi değil. Tedavisi sürerken odaya her akşam hekimler ellerinde röntgen filmleri ve not defterleri ile gelirlerdi. Röntgen filmlerini sırayla hepsi Hacı İbrahim'e yorumlatır, notlarını alırdı. Karşılıklı saygının güzel bir örneğiydi. Ne hekimler akademik herhangi bir geçmişi olmadığı için O'nu küçümsüyor ne de O hekimler kendisine bunları sorduğu için böbürleniyordu. Güzel bir alaylı-mektepli ilişkisiydi adeta. Günlerce, O hastaneden taburcu olana dek sürdü bu iletişim. Her gece birlikte röntgen filmleri yorumlanıyordu ve herkesin her koşulda birbirinden öğreneceği bir şeyler olduğu yaşanarak tescil ediliyordu. Arincik köyünde başlayan bu yolculuk, hekimlerin de ilgisini çekmişti, zamanla çevre köyleri ve kasabaları da kapsadı. Adı yayıldıkça, Türkiye'nin dört bir yanından insanlar, umut dolu yürekleriyle onun Arincik'teki evinin kapısını çalmaya başladı. Arincik'teki evi, zamanla şifa arayanların sığınağı haline geldi. Kapısı her zaman açıktı. Zengin ya da fakir, genç ya da yaşlı, kim olduğuna bakmadan herkesin derdine derman olmaya çalışırdı, duaları kendisi için en büyük teşekkür kabul ederdi.

Sanata ve sanatçıya saygısı sonsuzdu. Dengbejlerin şahı olarak bilinen akrabası Dengbej Reso'yu severdi, öyle ki Erzurum Karaçoban Kopal beldesindeki evini Karaağıl'a taşıması için oğlu Resul'u oraya göndermiş, oğlu Resul traktörün römorkuna akrabası Dengbej Reso 'nun ev eşyalarını yükletmiş, o traktörü sürerken kıymetli Dengbej Reso ise Kopal'den Bulanık'a kadar o eşsiz sesiyle ona stranlar söylemişti.

Eskiden ulaşımın zorlu olduğu zamanlarda da kendisini ziyaretler hep devam ediyordu, zira at sırtında gelenler, kilometrelerce yürüyenler ve hatta arabalarla uzak diyarlardan gelenler oluyordu. Onun kapısı hiç kapanmaz, elleri de asla yorulmazdı. Bir defasında, ailesi tarafından battaniyeye sarılı halde tüm kemikleri adeta kırık olan, yürüyemeyen uzun yol şoförü bir adamı getirmişlerdi. Hacı İbrahim muayene etmiş, evde bakımını devam ettirmiş, sonrasında aylarca sabırla tedavisini yapmıştı. Yıllar sonra aynı adam koşarak dedem Hacı İbrahim'in kapısını çalıp ona, ellerine sarıldığında, gözlerindeki mutluluğu hiçbir şeye değişmezdi.

Zamanla Muş'ta tanınan ve saygı duyulan bir figüre dönüşmüş, çalışkanlığı, bilgeliği ve insanlara olan sevgisi onu farklı kılmıştı. Kavgadan, kaostan haz etmeyen yanı ona hep yol gösterici olmuş, barıştan yana vizyonu ile yörede adını duyurmuştu. Onun adı sadece köyünün sınırlarını değil, Muş'un ve çevre illerin sınırlarını aşmıştı. Öyle ki Arincik Köyü'nün adı zamanla onun adıyla özdeşleşmişti, bugün bile insanlar köyden bahsederken, "Arincika Hacı İbrahim-Hacı İbrahim'in Arincik Köyü" demektedir. Onun adı, sadece köyünde yaşayanlarla değil, çevre köylerden ve illerden yolu buraya düşenlerle de anılırdı. Başka şehirlere giden hemşehrileri, gittikleri yerlerde bir şekilde dedemin adıyla karşılaşırdı. "Hacı İbrahim'le akrabayız, hemşehriyiz vb." diyenler, gittikleri o yerlerde sıcak bir karşılama bulur, işleri kolaylaşırdı. İnsanlar onun adına gösterilen saygıyı gelip aile üyelerine hayranlıkla anlatır, onun bir kanaat önderi ve şifacı olarak başka diyarlarda da sahip olduğu saygınlığı dile getirirdi. İnsanlar, onun adını bir "güven nişanı" olarak kabul eder, Hacı İbrahim'le yolu kesişen herkes ondan sevgi ve saygıyla bahsederdi. Bu onun aynı zamanda halk üzerindeki olumlu etkisinin de en bariz göstergesiydi.

Kanaat Önderliği: Barışın ve Adaletin Sözcüsü

Hekimliği, şifacılığı kadar, toplumun güvenini kazanan bir kanaat önderiydi. Toplumsal barışı sağlamadaki rolünü ve bu konudaki hassasiyetini anlatan bir çok yaşanmış olay vardır. Çevrede bir anlaşmazlık çıktığında, insanları dinler, adil bir çözüm bulmak için tarafların hislerine dokunurdu. Onun bir kere söylediği söz, muhatapları tarafından adeta yazılı bir kanun gibi kabul edilirdi. Bunu yaparken elbette bir aksakallı meclisi denebilecek yapının bir üyesi olarak dostlarıyla birlikte

yapardı. İğdir'dan geldikten sonra yaşadığı Arincik ve çevresi Varto'ya kadar Cibran aşiretinin yoğun olduğu bölgeydi. Diğer taraftan Hasenan aşireti de bölgenin önemli ve diğer büyük aşiretiydi. Hepsıyla saygıya, iyi niyete dayalı güzel ilişkiler geliştirmişti ve her aşiretten çok iyi dostluklarının olduğu insanlar vardı. Bir gün kardeşi Hacı Abdullah ve bazı arkadaşlarıyla, Varto'nun Değerli (Aner) köyünde çok sevdiği kadim dostu Sertif Ağa'nın (Sertif Ağaye Cindi) misafiri olurlar, oradan Arincik köyüne dönerken bir diğer kadim dostu olan Melhemi (Derince) köyündeki bölgenin kıymetli büyüklerinden Seyyid Nureddin'i ziyaret etmek ister. Ziyaret bittikten sonra kalkmak isteyen Hacı İbrahim'in elinden tutan Seyyid Nureddin diğer misafirlere konuşacakları bir konu olduğunu, onlara yola devam etmelerini, Hacı İbrahim'in onlara yetişeceğini belirtir ve Hacı İbrahim'e "köyünde bazı olaylar olmuş, her zaman olduğu gibi olayı yaşayanlara karşı tarafsız ve eşit ol" der, ısrarlara rağmen olayın ne olduğu ve detayları hakkında bilgi vermez, güzel temennilerle ayrılırlar. Hacı İbrahim kardeşine ve akrabalarına yetişir, yola devam ederler, Akarak (Demirkapı) köyünü geçtikten sonra Şahberat (Doğantepe) yakınlarında gördükleri bir çobana köyde herhangi bir sorun olup olmadığını sorarlar ve çoban Hacı İbrahim'e "köylerinde bir yakını ile başka bir köylünün kavgası sonucu istenmeyen olaylar yaşandığını" söyler. Köye vardıklarında karakteristik özelliğinin gereğince ve Melhemi'deki kıymetli dostunun da dediği üzere "tarafalara objektif davranır", olayın sulh ile çözülmesi için çaba sarfeder. Barışçı yönü ayırım yapmaksızın herkese yönelikti, çözüm odaklıydı, o süreçleri hep sakinlikle ve kararlılıkla yönetirdi. Dolayısıyla, Hacı İbrahim sadece bir şifa eli değil, aynı zamanda bir barış elçisi olarak ta bölgede tanındı. Onun liderlik vasfı, bilgi birikimi ve insan sevgisi, yalnızca köyünde değil, tüm bölgede birleştirici bir güç haline gelmesini sağladı. Özellikle kan davaları ve aşiret anlaşmazlıklarının sıkça yaşandığı o dönemde, Hacı İbrahim her zaman barıştan yana dururdu.

Toplumsal sorunların çözüme kavuşması için yaptığı çalışmalar, çevresindeki insanlara örnek oldu. Kan davaları gibi, çoğu zaman nesiller boyu süren acılı meselelerde, bölgenin kıymetli diğer büyükleriyle birlikte tarafları bir araya getiren kişi hep Hacı İbrahim olurdu. Tarafsızlığı, bilgece yaklaşımı ve inandırıcı sözleriyle kin ve nefretin yerini barış ve dostluk alırdı. İnsanlar onun sözüne güvenirdi, çünkü Hacı İbrahim sorunların çözülmesi sürecinde bir hakem değil, bir adalet terazisi olmayı tercih ediyordu. Yine bu yönüne dair anlatılanlardan biri, onun barış konusundaki hassasiyetini gözler önüne serer; Erzurum Karaçoban'da bir kan davasında, iki aile arasındaki husumet yıllardır süregeliyordu, insanlar ölmüştü. Barışmak her iki tarafın da yanaşmadığı bir çözümdü. Olayların büyümesini engellemek ve kan dökülmesini önlemek için Hacı İbrahim, taraflarla ayrı ayrı görüşerek her iki tarafın da yüreğine dokunmayı başarmıştı. Öfke dolu

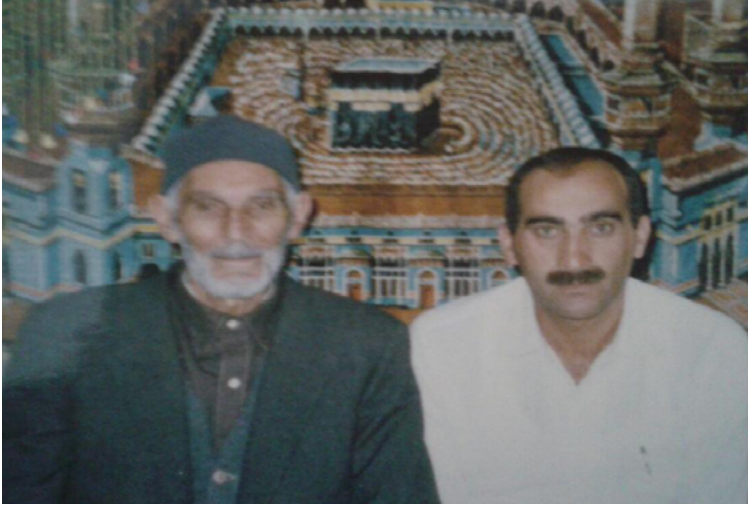
yüreklerdeki ateşi söndüren kelimeleri, bölgedeki pek çok kanaat önderinin yapamadığını başardı. Sonunda, bir araya getirdiği taraflar el sıkışmış ve yılların düşmanlığı yerini kalıcı bir barışa bırakmıştı.

**Fotoğraftakiler: Hacı İbrahim, sağ üstte oğlu Hacı Hasan (merhum),
sağ altta oğlu Ferit Bulut (merhum).**

Bu süreçlerde Hacı İbrahim, yalnızca barışın sağlanmasına aracılık etmekle kalmıyor, aynı zamanda bölgedeki diğer aile büyüklerine de örnek oluyordu, uygulamaları ve söylemleriyle barışın ne kadar değerli bir erdem olduğunu anlatıyordu. Ona göre, bir toplumu güçlü kılan şey, insanların birbirine duyduğu sevgi ve saygıydı. Aile meclisinde de torunlarına hep sevgi, saygı odaklı sözler sarfederdi. Bölgede aşiretler arasındaki meselelerde asla kavgayı kışkırtmaz, kin beslenmesine müsaade etmezdi. Hacı İbrahim'in bu yönü, köyde ve çevre bölgelerde "barışın sözcüsü" olarak tanınmasını sağladı. İnsanlar ona yalnızca bir lider ya da şifacı olarak değil, adaletin ve sağduyunun sesi olarak da saygı duyardı. Onun müdahalesi olmadan çözülmemeyecek kadar karmaşık görünen pek çok mesele, onun sayesinde bir dostluk hikâyesine dönüşüyordu. Bu barışçıl yaklaşım, Hacı İbrahim'in kendi ailesine, aşiretine ve çevresine de miras bıraktığı en büyük değerlerden biriydi. Onun sayesinde, Arincik ve çevresi, düşmanlıkların değil, barışın yaşandığı bir yer olarak

anıldı. Ve bugün bile, onun bu tarafsız, adil ve bilge duruşu, sadece kendi ailesi için değil, tüm bölge için unutulmaz bir örnek teşkil etmektedir.

Fotoğraftakiler: Hacı İbrahim, oğlu Resul BULUT

İz Bırakan Örnek Bir Hayat

Dedem Hacı İbrahim, yaşlandığında da o çok sevdiği, kıymet verdiği halkına hizmet etmeye devam etti; yılların verdiği yorgunluk bedeninde izler bıraksa da ellerinin şifası hiç eksilmedi. O, hayatı boyunca hiç kimseyi kapısından geri çevirmedi, hiç kimseye “bilmiyorum, yapmıyorum” demedi. Onun bu halkına adanmış eşsiz hayatı, arkasında sayısız dua, iyileşmiş bedenler ve birleşmiş yürekler ve saygıyla anılan bir isim bıraktı. Kendinden çok başkasını düşünen tarafı vefatından dakikalar önce de sözlerine yansımıştı. 2003 yılının 19 Haziran günü, son anlarını yaşıyordu, bizler dualarla etrafında otururken aile büyüklerine dönüp “Hak tecelli edecek en nihayetinde, benim cenazem- taziye kalabalık olur, gelen misafirlerimizi çok iyi ağırlayın, iyi bakın onlara, halkınızı çok sevin” demiş, ağırlamanın detaylarını vermiş, taziyenin evimizin hangi alanında kabul edileceğini dahi konum belirterek ifade etmişti. Yüce gönüllü ve halkını düşünen yanı bizlere hep örnek oldu. Bugün bile şehirlerde, köylerde onun adı anıldığında, insanlar yüzlerinde bir tebessümle hatıralarını paylaşıyor. Çünkü O, sadece bir kırık-çıkıkçı değildi; o, bölge halkının güvenini kazanmış bir bilge, bir kanaat önderiydi. Onun adı, şifa arayanların umudu ve şifacıların simgesi olmuştu. Bugün bile Arıcık Köyü'nün taşları, dedemin ayak izlerini ve evinin eşığı, dualarla dolu yılları saklamaya devam ediyor. Onun yolundan gitmek tüm aile üyeleri için büyük bir onur. Rahmetle ve sonsuz özlemle...

